

**TÜRKİYE'DE
REFAKATSIZ ÇOCUKLARA ERİŞİM VE
ÇOCUĞUN YÜKSEK YARARINA YÖNELİK
HİZMET SUNUMUNUN TEŞVİK EDİLMESİ
PROJESİ**



**SAFE INFO
IN TURKEY**
refakatsiz çocuklar için
güvenli bilgi ağı

DEĞERLENDİRME RAPORU

www.safeinfointurkey.org

GÜVENLİ BİLGİYE ERİŞİM. HER ÇOCUĞUN HAKKIDIR!



T.C.
Aile ve
Sosyal Politikalar
Bakanlığı



**TÜRKİYE'DE REFAKATSİZ ÇOCUKLARA ERİŞİM
VE ÇOCUĞUN YÜKSEK YARARINA YÖNELİK
HİZMET SUNUMUNUN TEŞVİK EDİLMESİ PROJESİ**

**DEĞERLENDİRME
RAPORU**

Prof. Dr. Kasım Karataş, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

Doç. Dr. Helga Rittersberger-Tılıç, ODTÜ

Yrd. Doç. Dr. Reyhan Atasü-Topcuoğlu, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

Doç. Dr. Oğuzhan Ömer Demir, POLİS AKADEMİSİ

Nisan 2014 Ankara



Bu araştırma, Norveç Adalet ve Kamu Güvenliği Bakanlığı tarafından finanse edilen, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve İşçileri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü eşgüdümünde, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Türkiye ofisi tarafından yürütülen "Türkiye’de Refakatsiz Çocuklara Erişim ve Çocuğun Yüksek Yararına Yönelik Hizmet Sunumunun Teşvik Edilmesi " projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Her hakkı mahfuzdur. Bu yayının hiç bir bölümü yayıncının önceden yazılı izni alınmaksızın kopyalanamaz, bir sistemde saklanamaz veya herhangi bir şekilde veya yolla elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt veya başka şekilde aktarılamaz.

TEŞEKKÜR

Bu araştırma "Türkiye’de Refakatsiz Çocuklara Erişim ve Çocuğun Yüksek Yararına Yönelik Hizmet Sunumunun Teşvik Edilmesi " projesi kapsamında yürütülmüştür.

Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Misyonu, İçişleri Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na, Türkiye’deki refakatsiz çocukların durumu hakkındaki duyarlılıkları, bir değişim yaratmak için inisiyatif almaları ve bizlere de bu sürece katkı sağlama imkanı verdikleri için müteşekkirimiz.

Uluslararası Göç Örgütü Misyon Şefi Sayın Dr. Meera Sethi’ye ve Çocuk Hizmetleri Genel Müdürü Sayın Temindar Aytekin’e geniş vizyonları ve bizi cesaretlendirdikleri için ayrıca teşekkür ediyoruz. Mükemmel koordinasyon yeteneği ve alanına hakimiyeti ile bizler için çok verimli bir çalışma atmosferi yaratan ve araştırmamızın kalitesini arttıran Sayın Yelda Devlet Karapınar’a teşekkür ediyoruz. Bizlere alanda çok önemli bağlantılar sağlayan, istatistiki bilgilere ulaşmamızda cömert yardımlarını esirgemeyen Sayın Ramazan Daysal’a müteşekkirimiz. Sayın Gülser Ustaoglu, Sayın Emin Eraslan, Sayın Ebru Köker ve Sayın Gülden Güneşligün’e bizden esirgemedikleri destekleri ve uzmanlıklarıyla verdikleri değerli katkılar için şükranlarımızı sunuyoruz. Sevgili Yasemin Kalaylıoğlu ve Cemile Gizem Dinçer’in özverili çalışmaları olmasa, bu kadar kısa sürede çalışmamızı tamamlayamazdık. Alanda bizimle bilgi ve deneyimlerini paylaşan tüm uzman ve çocuklara teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bu çalışmadaki tüm hatalar yazarlara ait olup paydaş kurumların resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	9
II. KURUMSAL KAPASİTE ANALİZİ VE İYİLEŞTİRME ÖNERİLERİ	15
1. REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN ÜLKEYE GİRİŞLERİ	17
2. REFAKATSİZ ÇOCUKLARA İLİŞKİN PROSEDÜR	18
2. 1. GÖRÜŞME.....	19
2. 2. İLETİŞİM ÖRÜNTÜLERİ	21
3. REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR	22
3. 1. REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN TÜRKÇE ÖĞRENME SORUNLARI.....	22
3. 2. ÇOCUKLARIN (EĞİTİM) ÖĞRENİMLERİNİ SÜRDÜRME SORUNLARI.....	23
3. 3. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR VE MESLEKİ EĞİTİM	24
3. 4. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR VE KİŞİSEL GELİŞİM KURSLARI.....	25
3. 5. REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN ÇALIŞMA YAŞAMI	25
3. 6. REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN KARŞILAŞTIKLARI SAĞLIK SORUNLARI VE SAĞLIK HİZMETLERİNE ERİŞİMİ	27
3. 7. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR VE YABANCI KİMLİK NUMARALARI.....	28
3. 8. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR VE YAŞ SORUNU	29
3. 9. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR VE SPOR	30
4. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR İÇİN VASİ YA DA KAYIM ATANMASI	31
5. ÇOCUK KURULUŞLARINDA YAŞAM	32
6. REFAKATSİZ GÖÇMEN ÇOCUKLARDA GÖNÜLLÜ GERİ DÖNÜŞ EĞİLİMLERİ VE KOŞULLARI	37
7. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR VE SUÇ	37
8. ÖNERİLER	44
III. REFAKATSİZ ÇOCUKLARA ERİŞİM STRATEJİLERİ	47
1. ÇALIŞMANIN AMACI	49
2. ERİŞİM STRATEJİSİ GELİŞTİRMEK, YÖNTEMSEL YAKLAŞIM, KULLANILAN YÖNTEMLER VE ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	50
3. DURUM ANALİZİ	52
4. HEDEF GRUP: REFAKATSİZ ÇOCUKLAR	53
4. 1. REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN GELİŞ NEDENLERİ	53
4. 2. ÇOCUKLARIN YOLCULUKLARI.....	53

4. 3. KURULUŞLARDA KALMAYAN ÇOCUKLARIN YAŞADIKLARI YERLER VE GÜNDELİK YAŞANTILARI.....	56
4. 4. ÇOCUKLARIN YEREL HALKLA İLİŞKİSİ.....	58
4. 5. KURULUŞLARDA KALAN ÇOCUKLARIN GÜNLÜK YAŞANTILARI	58
5. İÇ ERİŞİM ERİŞİM İÇİN YÖNTEM ÖNERİLERİ.....	60
5. 1. İZLENECEK PRENSİPLER	60
5. 2. ERİŞİM STRATEJİSİNDE HEDEF GRUPLAR VE MESAJLAR	61
5. 3. ERİŞİM STRATEJİSİNDE HEDEFLER.....	62
6. DIŞ ERİŞİM ERİŞİM İÇİN YÖNTEM ÖNERİLERİ	65
6. 1. DIŞ ERİŞİM STRATEJİLERİ.....	65
6. 2. ERİŞİM STRATEJİSİ İÇİN YER SEÇİMİ.....	68
7. İÇ ERİŞİM, KURULUŞLARDA ERİŞİM VE İLETİŞİM.....	69
7. 1. KURULUŞLARDA YAŞANAN SORUNLAR VE İLETİŞİM	69
7. 2. İÇ ERİŞİM STRATEJİLERİ - KURULUŞLARDA ETKİLİ İLETİŞİM GENEL ÖNERİLER	70
7. 3. ÜRETİLECEK MATERYALLERDE KULLANILABİLECEK YAN TEMALAR.....	73
8. ERİŞİM VE KURUMSAL KAPASİTE.....	75
9. ERİŞİMDE ENGELLER.....	75
10. MEVZUAT İÇİN ÖNERİLER	76
11. İHTİYAÇ OLAN YENİ ARAŞTIRMALAR.....	77
IV. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR HAKKINDA ULUSLARARASI MEVZUAT VE ÖRNEKLER.....	81
1. AVRUPA BİRLİĞİNDE REFAKATSİZ ÇOCUKLAR	85
2. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR HAKKINDA ÜLKE UYGULAMALARI: BELÇİKA, İNGİLTERE, NORVEÇ VE YUNANİSTAN ÖRNEKLERİ	89
2. 1. BELÇİKA	89
2. 2. HOLLANDA	93
2. 3. İNGİLTERE.....	97
2. 4. NORVEÇ.....	99
2. 5. YUNANİSTAN	102
V. KAYNAKLAR	107
EK 1: ARAŞTIRMADA GÖRÜŞÜLEN KURULUŞLAR.....	113
EK 2: GÖÇ VE İLTİCA İŞLEMLERİ	116

1

GİRİŞ

I. GİRİŞ

Çocuklar ve gençler küresel göçmenlerin önemli bir kısmını oluştursa da yalnızca yakın zamanda yapılan göç üzerine politika ve araştırmalar içerisine çocukların göç süreçlerindeki hassas konumları dahil edilmeye ve dikkate alınmaya başlanmıştır. Şimdiye kadar göçmen çocuklar, sıklıkla, sadece aileleriyle göç eden çocuk ve gençler olarak ele alınmışlar ya da sömürünün edilgen kurbanları olarak görülmüşlerdir. (örneğin: insan ticareti mağduru ya da emek sömürüsüne uğramış kaçak işçi).¹ Fakat bütün bu bakış açılarının yanında refakatsiz çocuk göçünün önemli sayıda olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Tam da bu noktada refakatsiz çocuk/küçük kavramının tanımı açıklığa kavuşturulmalıdır. “Refakatsiz çocuk/küçük” terimi, Avrupa Birliği mevzuatında² şu şekilde tanımlanmaktadır: *“Beraberinde kanunla ya da gelenekle sorumluluk almış bir yetişkin olmaksızın üye devletlerin topraklarına gelen veya böyle bir kişinin etkin şekilde bakımından yoksun olan veya üye ülkelerin topraklarına geldikten sonra refakatsiz olarak terk edilen 18 yaşın altındaki üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi.”*

Çocukların nasıl ve neden refakatsiz konumuna düştüğünün birçok nedeni vardır: Yaygın kanı bunun düzensiz göçe bağlı olduğudur; bu sebeple, bu konu sığınmacı ve mülteci göç tartışmaları kapsamında ele alınmaktadır. Türkiye, son yıllarda gittikçe artan bir düzenli ve düzensiz göçmen akışı yaşamaktadır. Önemli sayıda gelen göçmen ya Türkiye’den geçmekte ya da ülkede kalmaktadır. Geçen göçmenlerin de kalma süreleri kimi zaman seneleri bulmaktadır. Buna bağlı olarak son yıllarda kalan ve Türkiye’den geçen göçmen sayısının içinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı koruma altında olan refakatsiz çocuk sayısı artmaktadır.

“Türkiye’de Refakatsiz Çocuklara Erişim Ve Çocuğun Yüksek Yararına Yönelik Hizmet Sunumunun Teşvik Edilmesi Projesi”³, Uluslararası Göç Örgütü’nün yürütücülüğünde, İçişleri Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile işbirliği içinde ve Norveç Adalet ve Kamu Güvenliği Bakanlığı’nın finansal desteği ile gerçekleştirilmiştir.

Raporda ele alınacağı gibi, yüksek sayıda ve olasılıkla çoğu refakatsiz çocuk olan göçmenler Türkiye’de devletin koruması olmadan yaşamaktadırlar. Bu durum, bu çocuklara nasıl ulaşılacağı ve karşılaşılabilecekleri her tür sömürden nasıl korunacakları sorularını da beraberinde getirmektedir. Araştırma ikili bir yol izlemektedir:

1. Öncelikle, refakatsiz çocukların korunmasından sorumlu ve onlara hizmet götüren kamu kurumlarının kapasitelerini ve kurumsal yapılarını ele almayı amaçlamıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü ilgili birimleri ile Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri ve ilgili kuruluşlar

¹ IOM Raporu, 2011, Unaccompanied Children on the Move, s. 11.

² Council Directive 2001/55/EC Madde 2(f)

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0055:EN:NOT>

³ Bu rapor kurumsal geribildirim olarak değerlendirilmelidir.

arasında işbirliğine özel önem verilmiştir. Bunun yanında refakatsiz çocuklarla ilgili Sivil Toplum Kuruluşları'nın rolleri de ele alınmıştır.

2. İkinci olarak, henüz bakım altında olmayan, kendi başlarına yaşayan çocuklara ulaşmayı hedeflemektedir.

Alan çalışmasından elde edilen sonuçlar temel alınarak yapılan bu çalışma, refakatsiz çocuklara erişim, kurumsal kapasite ve işbirliğine yönelik öneriler geliştirmiştir. Söz konusu alan çalışması, Haziran-Ağustos 2013 tarihinde, İstanbul, Ankara, Van ve Nevşehir'de gerçekleştirilmiştir. İstanbul, en çok göç alan il olduğu ve bu ilde refakatsiz çocuklara hizmet veren en eski ASPB kuruluşu olduğu için, Ankara konuyla ilgili paydaş tüm kamu kurumlarının bürokratik merkezi olduğu için, Nevşehir, son dönemde bu çocuklara hizmet veren bir kuruluşa sahip olduğu ve aynı zamanda bir uydu kent olduğu için, Van ise geçişlerin yoğun olduğu bir sınır ili olduğu ve burada da çocuklara hizmet veren ve yönlendirme yapan kuruluşlar olduğu için seçilmiştir.

Çalışma temel olarak nitel bir hızlı değerlendirme (*rapid appraisal*) araştırmasıdır:

- Uzman görüşmeleri: Hem kamu sektöründe, alanda bizzat çalışan, karar alıcı mekanizmalarda bulunan uzman ve bürokratlarla görüşme yapılarak, hem de sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütlerin uzmanlarının görüşlerine başvurularak birçok farklı veri bir araya getirilmiştir.
- Yarı yapılandırılmış görüşme: Hem kuruluşlarda kalan hem de İstanbul'da tek başına yaşayan refakatsiz çocuklarla yarı yapılandırılmış görüşme yönergesi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.
- Odak grup görüşmeleri: Refakatsiz çocuklarla 7 ve 10 kişilik iki grupta odak grup görüşmeleri yapılmıştır.
- Araştırmada, ilgili kamu kuruluşları ve yerel yönetimler, uluslararası örgütler ve alandaki STK uzmanları ile toplam 73 görüşme gerçekleştirilmiştir. Afganistan, Irak, İran, Suriye, Kongo ve Gana'dan gelen, kuruluş desteği alan 21 refakatsiz çocuk, korumadan yararlanmayan 16 refakatsiz çocuk ve 3 ex-minor⁴ kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Ayrıca 17 çocukla iki odak grup görüşmesi yapılmıştır. Elli dördü çocuk olmak üzere toplam 118 görüşme gerçekleştirilmiştir.⁵

Çalışmanın ilk bölümü kurumsal yapı üzerine yoğunlaşmakta ve Türkiye'deki yasal çerçeve üzerine kısa bir açıklama sunmakta ve kamu kurumları ile yapılan görüşmeleri analiz edip, özetlemektedir. Erişim stratejileri üzerine olan bölüm ise koruma altında ve kendi başına yaşayan refakatsiz çocuklara erişimin öneminin ve olası yöntemlerinin altını çizmektedir. Bu çocukların durumu ve sorunlarını

⁴ Ex-minor kavramı, literatürde, refakatsiz göçmen çocuk olup 18 yaşını geçmiş kişileri tanımlamaktadır.

⁵ Bkz. Ek 1

tartışırken, erişim için öneri ve stratejiler üzerinde de durulmuştur. Bu bölümler ayrı ayrı, bölümlerin konularına has sonuçlar ve politika önerileri de sunmaktadırlar.

Rapor uluslararası mevzuat üzerine yoğunlaşan bir bölümle bitmektedir. Bu bölüm refakatsiz çocukları, Avrupa Birliği mevzuatı çerçevesinde ele almaktadır. Refakatsiz çocukların korunmasını ön plana alan seçilmiş uygulamalar tanıtılmış, bunların, Türkiye’deki uygulamalar için bir rehber olarak değerlendirilebileceği düşünülmüştür. Bu noktada küçüklerin (çocukların) korunması öncelikli önem teşkil etmektedir. Fakat uluslararası deneyimler de göstermektedir ki tartışmaya, gönüllü geri dönüş seçenekleri ve refakatsiz çocukların korunmasını sağlayacak yasal temsilci (kayyım, vasi vb.) modellerinin katılmasına yönelik ihtiyaç gittikçe artmaktadır.

2

KURUMSAL KAPASİTE ANALİZİ

VE

İYİLEŞTİRME ÖNERİLERİ

II. KURUMSAL KAPASİTE ANALİZİ VE İYİLEŞTİRME ÖNERİLERİ

1. REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN ÜLKEYE GİRİŞLERİ

Refakatsiz çocukların ülkeye girişleri, çoğunlukla yasa dışı yollarla olmaktadır. Geldiği ülkede ve Türkiye’de faaliyet gösteren göçmen kaçakçılarının yardımıyla, ülke sınırlarını, onlarca kişiden oluşan gruplar halinde yasa dışı yollarla geçmektedirler. Kaynak ülkede, göçmen kaçakçılarıyla teması, ailesinden ya da akrabalarından yetişkinler kurmakta, para pazarlığı genelde bu aşamada yapılmaktadır. Göçmen kaçakçılarına ödenen paranın ödeme şekli değişmektedir. Genelde, paranın bir bölümü peşin ödenirken, kalanı da çocuk hedef ülkeye ulaştığında ödenmektedir. Çocuklar hiç tanımadıkları bir grupla yola çıkabildikleri gibi, işlerinde tanıdıkların da olduğu bir grupla da yola çıkabilmektedirler. Tanıdık kişiler, küçük kardeş, ağabey, abla, akraba hatta çocuğun ebeveyni de olabilmektedir. Çocuk tanıdıklarını, ülke sınırlarının olağanüstü geçiş koşullarında kaybetmiş olabileceği gibi, Türkiye’ye geldikten sonra da ailesinden ayrılmış olabilmektedir. Ailesiyle birlikte gelip de yalnız geldiği bildiriminde bulunan çocuklar da olduğu söylenmiştir. Bu çocuklar, çocuk olmanın özel korunma avantajlarından (geri gönderme yasağı vb.) yararlanmayı istemiş olabilmektedirler. Bir bakıma aile, bilinçli olarak ikiye ayrılarak, “iki ayrı hikâye” ile şanslarını denemektedir.

Ülkeye giriş yapan çocukların önünde üç seçenek bulunmaktadır:

1. Ülkeye nasıl yasa dışı yollarla girdiyse, benzer şekilde görünmez kalmaya çalışmakta ve en kısa zamanda yine yasa dışı yollarla bir Avrupa ülkesine geçiş yapmaktadırlar.
2. Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra varmak istediği kente ulaştıktan sonra (bu kimi zaman en çok giriş yapılan il Van olmakta kimi zaman da İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük iller olmaktadır) polise ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne başvurarak kayıt altına alınmayı sağlamaktırlar.
3. Kendi istekleri ile olmasa da çocuklar kolluk güçlerince tespit edilmektedir. Bu durumda da çocuklar kayıt altına alınmaktadırlar.

Türk güvenlik birimleri ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından başvurusu alınmış, değerlendirilmiş ve süreç başlatılmış olan refakatsiz çocuklar;

1. Güvenlik birimleri ile temasın sağlandığı ilde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kuruluşlarda tutulmakta ve çocuğun sığınma başvurusu ve işlemleri burada başlatılmaktadır. Bu arada ilk yapılan işlemlerden biri de çocuğun mahkeme kararı ile “bakım” altına alınmasıdır.

2. İşlemleri başlatılan ve başvurusu kabul edilen çocuk uydu kentlerden⁶ birinde bir bakım kuruluşuna yerleştirilmektedir.

Refakatsiz çocuklar yerleştirildikleri bu yurtlarda 18 yaşına kadar bakım ve koruma altına alınmaktadır. Refakatsiz çocuklar kaldıkları kuruluştan zaman zaman izinsiz ayrılmakta, başka kentlere (ki genelde İstanbul, Ankara...) gidip çalışmakta, tanıdıklarıyla temas kurmaktadır. Refakatsiz çocukların bir bölümü yeniden kuruluşa dönerken ya da yakalanarak kuruluşa teslim edilirken bir bölümü de sürekli kaçak duruma düşmektedir. Bu çocuklardan bir bölümünün yasa dışı yollarla ülkeyi terk ettikleri, başka ülkelere geçiş yaptıkları öğrenilmektedir.

2. REFAKATSİZ ÇOCUKLARA İLİŞKİN PROSEDÜR

Refakatsiz çocuklar iltica-sığınma⁷ başvurusu yaptıklarında hemen İçişleri Bakanlığına sözlü ve yazılı ön bilgi verilir, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ve/veya Çocuk Şube Müdürlükleri ile eşgüdüm içerisinde işlemler başlatılır, çocuğun yaş durumuna göre hemen veya işlemlerden sonra Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kuruluşlara veya İçişleri Bakanlığı'na bağlı kabul ve barınma merkezlerine yerleştirilir. Acil onayla bakım altına alınan çocuklar için usule uygun olarak mahkemeden bakım tedbiri kararı çıkartılır.

Kimlik tespiti aşamasında, yanında kimliğini ve yaşını kanıtlayan belge bulunmayan çocukların beyanına ve verdiği bilgilere güvenilir. Bununla birlikte, çocuk olduğunu beyan eden ancak beyan ettiği yaş ile görünüşteki yaşı arasında tutarsızlık olduğu yönünde güçlü şüphenin bulunduğu durumlarda bir Devlet Hastanesi'nin veya Adli Tıp Kurumu'nun yardımıyla yaş tespiti yapılır.

Yaş tespiti sonuçlanıncaya kadar geçen sürede, başvuranın beyanının doğru olma olasılığı dikkate alınarak uygun bir yerde barındırılmaları gerekir. Yaşının küçük olduğunu iddia eden kişi inceleme sonucuna kadar çocuk olarak işlem görmek durumundadır.

Çocuklarla yapılan görüşmede, ilgili kurum ve kuruluşlarda görevli çağrılacak sosyal çalışma görevlilerinin bulundurulması çocuğun yüksek yararına yararlıdır. Görüşmeciyi, çocuklarla yaptığı görüşmenin değerlendirmesinde, görüşmeye katılan uzmanın görüşünü yansıttığı raporu da dikkate alır ve uzmanın görüşünün bir suretini de İçişleri Bakanlığı'na gönderilen dosyaya ekler.

Başvuru ile işlemleri tamamlanan refakatsiz çocuklar, bakım altında tutulacağı kuruluşa yerleştirilir.

⁶ Türkiye iltica sistemine göre, sığınma talebinde bulunan kişiler, başvurularının ardından, sığınma prosedürü süresince ikamet edeceği bir şehre yönlendirilir. Yönlendirilen bu şehir uydu kent olarak adlandırılmaktadır.

⁷ Göç ve İltica işlemleri için Ek 2'ye bakınız

Görüşme Raporunun Hazırlanması⁸

Görüşme raporu aşağıdaki unsurları içerir:

- Başvuru sahibinin kişisel bilgilerini,
- Seyahat güzergâhları, kimlik ve seyahat belgelerini,
- Başvuru sahibi ile ilgili temel bilgileri,
- Yakınlarındaki de dahil olmak üzere geçmişini,
- Başvuru sahibinin varsa uyuşunu,
- Varsa eskiden ikamet ettiği ülke (ülkeler) ve yer(yerler)i,
- Varsa önceki iltica başvurularını,
- İltica/sığınma başvurusunda bulunma nedenleriyle ilgili tüm belgeleri,
- Başvuru sahibinin maruz kaldığı veya maruz kalabileceği olayları,
- Sosyal çalışma görevlilerinin raporunu,
- Başından geçen olayların zulüm veya ciddi zarara yol açıp açmayacağına dair görüşmecinin kanaatini,
- Başvuru sahibinin menşe ülkeden ayrıldıktan sonra gerçekleştirdiği faaliyetlerin nedeninin iltica/sığınma başvurusunda bulunmak için gerekli koşulları yaratmaya yönelik olup olmadığına dair görüşmecinin kanaatini içerecektir.

2.1. GÖRÜŞME⁹

Cenevre Sözleşmesi'ne göre, yapılacak görüşmenin amacı, çocuğun başından geçenlerin, zulüm veya zulüm görme korkusu olup olmadığını tespit etmektir.

Görüşme odası, görüşmenin tam bir gizlilik içerisinde ve kesintiye uğramadan yapılmasını sağlayan, rahat, güvenli ve gerekli donanımına sahip olmalıdır.

Çocukların başvuru gerekçelerini belirlemek amacıyla bilgilerin toplanması için, Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı'nın POLNET (Polis Bilgisayar Ağı) ortamında yer alan menşe ülke bilgilerinin incelenmesi yanında, ihtiyaç duyulması halinde gerek internet ortamından gerekse İçişleri Bakanlığı veya ilgili menşe ülke uzmanları ile irtibat kurularak menşe ülke hakkında ilave bilgi temin edilebilmektedir.

⁸ Bkz. Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Genelge.

⁹ Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Genelge.

Görüşmeci, başvuru gerekçelerinin inandırıcılığını tespit edebilmek amacıyla, görüşmenin gerçekleştirileceği tarihten önce İltica - Sığınmacı Görüşme Formlarındaki soruları temel alarak, görüşme sırasında başvuru sahibine yöneltebileceği olası soruları bizzat kendisi hazırlar.

Görüşmede çevirmen bulundurulacaksa, çevirmenler, görüşme öncesinde, çeviri yaparken kişisel yorumda bulunmaması ve başvuranın söylediklerini birebir çevirmesi, görüşmeyle ilgili bilgilerin özel olduğu ve gizliliğe riayet etmesi gerektiği konularında uyarılırlar.

18 yaşın üzerindeki yetişkinlerle aile üyelerinin bir arada olmaları zorunlu olmadıkça kişisel olarak görüşme yapılır. Çocukların durumu, kendisine bakmakla yükümlü olan reşit kişiye bağlıdır; bununla birlikte durum gerektiriyorsa ya da çocuğun bu yönde bir istemi olursa kişisel görüşme de yapılmalıdır.

SORU KUTUSU

Bugüne kadar Türkiye’de emniyet kayıtlarına geçmiş, başvuru yapmış çocukların; kaçış usule uygun yollarla üçüncü ülkelere yerleştirilmiştir?

Kaçı yasadışı yollarla üçüncü ülkelere geçiş yapmıştır?

Kaçı çocuk Türkiye’de yaşamını sürdürmektedir?

Refakatsiz çocuklar, yakalandıkları ya da kendileri başvurduklarında İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü’nde bir görüşmeye alınmaktadırlar. İlk görüşmeyi, bu amaçla görevlendirilmiş polisler yapmaktadırlar. Polis memurları göçmenlerle derinlemesine görüşme (*in depth interview*) yapmaktadırlar. Bu görüşme refakatsiz çocuğun kendi öyküsünü anlattığı ilk görüşmedir. Polis memuru her bireyin “öyküsünü” onun ağzından dinlemekte ve kaydetmektedir. Bu görüşmeye yol gösteren standart formlar olsa da, görüşme formlarla sınırlı değildir. Her görüşmenin kendi dinamiği vardır. Görüşmeler, refakatsiz çocuğun ülkesini terk etme nedeni, terke yol açan yaşantısı, terke nasıl karar verdiği, nasıl geldiği, ülke(sin)den çıkışı ve Türkiye’ye giriş sürecinde neler yaşadığı, korkuları, umutları, beklentileri gibi son derece kişiye özel ve duygu yüklü olabilmektedir. Polis memurları (Van Yabancılar Şubesi) bir görüşmenin bazen tam gün sürdüğünü söylemektedirler. Ağlama nöbetleri gibi aşırı duygusal anlar nedeniyle görüşmeler sıklıkla kesilmektedir. Polis memurları, bu türden görüşmeleri yapabilecek özel bir eğitimden geçmiş değildirler. Oysa böyle bir görüşme sürecini yönetebilecek, görüşme tekniklerini bilen, profesyonel kişiler olmaları gerekir. *Bu işle görevli polis memurlarının görüşme teknikleri konusunda destekleyici eğitimlerden geçirilmeleri gerekir.* Kendileri de bu türden eğitimlere ihtiyaçları olduğunu ifade etmişlerdir.

Yabancılar Şube Müdürlüğü'nde yapılan bu ilk görüşmede çocuğun refakatsiz olduğunun anlaşılması üzerine, durum Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bildirilmekte, çocuk, polis eşliğinde Bakanlık yetkililerine teslim edilmektedir. Refakatsiz çocuklar, ildeki çocuk kuruluşuna "acil onayla" yerleştirilmektedirler. Çocuk hakkında, Çocuk Koruma Kanunu¹⁰ gereğince "acil onay" hükümleri uygulanmaktadır. Durum mahkemeye (çocuk mahkemesine, yoksa aile mahkemesine) bildirilmekte, gerekli incelemeler yapılmakta ve haklarında "bakım tedbiri" kararı alınmaktadır. Haklarında bakım tedbiri kararı alınan refakatsiz göçmen çocuklar, aynı konumdaki diğer çocuklardan fark olmaksızın, mevzuatın kendilerine sağladığı tüm haklardan yararlanırlar. Barınma, beslenme, giyim, eğitim, sağlık, vb. Ancak uygulamada özellikle eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde özel güçlükler yaşanmaktadır.

"... hamile bir yabancı kadın, sancısı tutuyor ve hastaneye gidiyor, kimliği olmadığı için kayıt dışı olduğu ortaya çıkıyor. Bu nedenle sınır dışı edilmesi durumu ortaya çıktı. Kadının parası yok, sınır dışı edilecek, aileyi topladık havaalanına götürdük. Anne son dakikada yeni doğan çocuğu park halindeki arabanın altına bırakıp, üzerine battaniye örttü. "Bizim kendimiz için umudumuz kalmadı, uçacağımız kalktıktan sonra belki bu çocuğun geleceği kurtulmuş olur" diye düşündü sanırım. Tabii gördük ve buna izin vermedik. Bu olay beni çok etkilemiştir, hiç aklımdan çıkmaz. Nasıl bir yaşama dönüyorlardı ki yeni doğan çocuğunu burada bırakıp gitmeyi göze almıştı?" (Nevşehir İl Emniyet Müdürlüğü, Yabancılar Şubesi).

2.2. İLETİŞİM ÖRÜNTÜLERİ

Göçmen kaçakçıları refakatsiz çocuklara gerekli "her türlü" bilgiyi vermektedirler. Söylendiğine göre, çocukları çoğu zaman uygun bir polis merkezinin sokağına ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Temsilciliği'nin kapısına kadar bırakmaktadırlar. Bu durumu Van BMMYK Temsilcisi şöyle ifade etmişti:

"Birleşmiş Milletler Van binasının iki giriş kapısı var. Birisi araç girişi için bahçe kapısı diğeri ise, sürekli güvenliğin de bulunduğu, insanlar için giriş kapısı. Bugüne kadar yanlışlıkla bahçe kapısını çalan hiç olmadı. Göçmenler hangi kapıyı çalacaklarını dahi bilerek geliyorlar."

Refakatsiz çocuklar ve hatta düzensiz göçle gelen tüm göçmenler arasındaki iletişim ve bilgi alışverişine özel olarak dikkat çekmek gerekir. Göçmenler arasında, oldukça etkili bir iletişim ağı bulunmaktadır. Aralarında her türlü bilgi paylaşımı en hızlı şekilde yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler, Türkiye ya da üçüncü ülkelerin iltica sistemindeki (mevzuatındaki) değişiklikler, ülkelerin sığınmacı ve mültecilere karşı tutum ve davranışlarında meydana gelen değişimler, refakatsiz çocukları yakından

¹⁰ <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5395&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Yayımlandığı R.Gazete : Tarih: 15/7/2005 Sayı : 25876>

ilgilendirmektedir ve tüm bunlardan en kısa zamanda haberdar olmaya çalışmaktadırlar. Bu türden bilgilendirme ve iletişimin sağlanmasında, göçmen kaçakçılarının özel bir rol oynadığını belirtmek gerekir. Burada belirtilen iletişimin merkezinde, anlatılacak hikâyede dikkat edilmesi gereken hususlar, göçmen kaçakçıları dâhil kimlerle nasıl iletişim kurulacağı, uydu kentler ve özellikleri gibi konular yer almaktadır.

Bununla birlikte çocukların hakları, sorumlulukları, kişisel gelişim gibi konularda yeterli bilginin yer almadığı da görülmüştür. Bu hususlarda daha ayrıntılı bir bilgilendirmeye ve yönlendirmeye ihtiyaçları olduğu görülmüştür.

Çocukların gerek kendi aralarında gerekse başka ülkelerdeki tanıdıkları ile iletişimlerinde kullandıkları en etkili yol internettir. Özellikle sosyal medya üzerinden kurdukları iletişim hem kolay hem de ucuz olması bakımından oldukça tercih edilmektedir.

“Dünyayla irtibatları açısından en önemli araç internet. Kaybolmuş ailesiyle tesadüf eseri birbirlerinin izini buldu bir çocuk. Sosyal medya üzerinden Hollanda’da ailesini buldu, ailesiyle birleşme yapıldı” (Yeldeğirmeni ÇÖGEM, Md.).

3. REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

3.1. REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN TÜRKÇE ÖĞRENME SORUNLARI

Çocuklar Türkçe’yi, en iyi, karma kuruluşlarda Türkçe konuşan çocuklardan ya da sokakta öğreniyorlar. Yaşamın içinde, doğrudan ihtiyacı karşılayan öğrenmenin en etkili yol olduğu görülmektedir. Kuruluşlarda çocuklar için açılan kurslara ve Halk Eğitim Merkezleri’nde açılan kurslara çocukların devamı izlenen bir diğer yoldur.

Bu tip kurslarda ders veren öğretmenlerin yeterliliği önemli bir sorundur. Bu öğretmenler genelde sınıf öğretmeni olup okula yeni başlayan, anadili Türkçe olan çocuklara okuma yazma öğretmek konusunda eğitim almışlardır. Oysa bu çocukların anadili Türkçe değildir ve yaşları, okula yeni başlayan çocuklardan ileridir. Bu çocukların öncelikli ihtiyacı, okuma yazma eğitimi değil, Türkçe öğrenmektir. Pedagojik açıdan okuma yazma ve Türkçe’nin nasıl ve hangi sırayla öğretileceği alan uzmanlarının konusudur. Ayrıca Türkiye’ye, Türk kültürüne yabancı, genelde ergen/genç olan çocuklara, onların ilgisini çekecek yöntem ve tekniklerle, dil öğretmek gerekir. Öğretmenler, çocukların ilgisini çekecek, onları sıkmayacak, etkileşimsel teknikleri kullanabilen, kişiler olmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı’nda çalışan bu konuda deneyimli öğretmenler ya da bazı üniversitelerde (Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, ODTÜ, vb.) var olan Türkçe Öğretim Merkezleri’nde (TÖMER) çalışan deneyimli öğretmenler bu iş için daha uygun görünmektedir. Refakatsiz

çocukların Türkçe öğrenimlerinde, bu öğretmenlerden yararlanılması için bir proje geliştirilmelidir. Asıl amacı üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek olan çocuklardan bazıları, Türkçe öğrenmek konusunda isteksiz olabilmektedir. İstekli olsalar, Türkçe öğrenmenin önemini kavramış olsalar bile, uygulanan öğrenme yöntem ve tekniklerini sıkıcı bulmaları nedeniyle, çocuklar kurslara katılmaya isteksiz olabilmektedirler.

Çocukların iltica başvurularının sonuçlanması oldukça uzun bir zaman alabilmektedir. Bu süre ortalama birkaç yıl sürebilmektedir. Türkçe öğrenmekle, çocuğun bu süre içindeki yaşamı kolaylaşmaktadır. Yaşadıkları sorunların kaynağında çoğu zaman dil bilmezlik ve onun da etkilediği iletişim sorunları yatmaktadır. Türkçe öğrenen çocuklar, öğrenimlerini daha kolay sürdürmekte, meslek öğrenebilmektedirler. Çocuğun üçüncü bir ülkeye gitmesi, kendi ülkesine dönmesi ya da Türkiye’de kalması halinde de tüm bu kazanımlar, çocuğun yaşamı için büyük önem taşımaktadır.

3.2. ÇOCUKLARIN (EĞİTİM) ÖĞRENİMLERİNİ SÜRDÜRME SORUNLARI

Refakatsiz çocuklar, geldikleri ülkenin eğitim sistemi içerisinde temel eğitimi veya orta öğretimi bitirmiş ya da yarım bırakmış olabilmektedir. Bazı çocuklar ise eğitim sistemine hiç dâhil olmadan Türkiye’ye gelmiş olabilmektedir.¹¹ Türkiye’de kaldığı süre içerisinde eğitime başlamak ya da kaldığı yerden eğitimini sürdürmek durumu ile karşı karşıya olan bu çocuklar, çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.

Bazı çocuklar öğrenim görmek, öğrenimlerini sürdürmek konusunda isteksizdirler. Eğitim için geç kaldıklarını düşünmektedirler. Öğrenim görmeye ilgili karşılaştıkları sorunlar bu isteksizliği pekiştirmektedir.

Refakatsiz çocukların birçoğu, Türkiye’deki zamanlarının çoğunu çalışarak, para kazanarak geçirmek istemektedirler.¹² Kazandıkları parayı ailesiyle paylaşmak, üçüncü bir ülkeye geçiş için ihtiyaç duyduğu parayı biriktirmek istemektedirler. Bu durum çocukların düzensiz göçe dâhil olma amaçlarına daha uygun görünmektedir. İşte bu gibi nedenlerle çocuklardan bazıları eğitim görmek, eğitime devam etmek yerine çalışmayı yeğlediklerini söylemektedirler. Onların gözünde okulda geçen zaman, “kayıp zaman” niteliğindedir.

Okula başlayan çocuklar arasında devamsızlık sık görülen bir sorundur. Devamsızlığın nedenleri arasında da okulda yaşanan dışlanma, okula uyum sağlayamama, dil yetersizliği, çalışma vb. sorunlar yer almaktadır.

Eğitime devam etmek isteyen çocuklar için en önemli sorunlardan biri “denklik sorunu”dur. Çocuk geldiği ülkede bir okula devam etti ya da bir okulu bitirdi ise öncelikle bu durumun belgelenmesi gerekmektedir. Bu belgenin kaynak ülkeden istenmesi ve getirilmesi her zaman olanaklı

¹¹ Detaylı bilgi için Rapor’un “Dış Erişim” bölümüne bakınız.

¹² Detaylı bilgi için Rapor’un “Dış Erişim” bölümüne bakınız.

olmamaktadır. Bazen getirilen bu belgelerin yeterince güvenilir olmadığı ifade edilmektedir. Bir yetkili İran uyruklu bir çocuk için birbirinden farklı iki ayrı eğitim durumu bildiren belge getirilebildiğini söylemiştir. Bazı çocuklar yanlarında eğitim durumlarını gösteren belgelerle birlikte gelebilmektedir. Belge sorunu bir biçimde çözülsün bile bu durum karşılaşılan sorunları tümüyle gözümeye yetmemektedir. Diyelim ki bir çocuğun geldiği ülkede 6. Sınıfı bitirdiğini belgelendi. O ülkedeki 6. sınıf, Türkiye'deki 6. sınıfta kazandırılmak istenen bilgi ve becerilere denk düşmekte midir? Çoğu zaman arada çocuğun aleyhine bir fark olmakta ve bu farkın çocukla yapılacak bireysel yetiştirme, tamamlama eğitimleri ile kapatılması gerekmektedir. Türk Milli Eğitim sisteminde bu türden ihtiyaçları karşılayacak düzenlemeler bulunmamaktadır.

Eğitim düzeyi olarak çocuğun hazır bulunduğu yer, devam edeceği sınıfta denkleştirilmezse, çocuğun fiilen okula devamı olanaksız olmaktadır. Çocuk söz konusu eşitsizlik nedeniyle sınıfa uyum sağlayamamakta ve bu yüzden eğitime devam etmek istememektedir. Sınıfın genelinden daha az eğitilmiş, yeterli dil bilmeyen bir çocuk, öğretmenlerden, eğitim yöneticilerinden ve sınıftaki diğer çocuklardan ve hatta onların ailelerinden, genel başarıyı olumsuz etkilediği düşüncesiyle, tepki almaktadır.

Geldiği ülkede aldığı eğitimi belgelendiremeyen çocuk için ne yapılacaktır: *Çocuk yeterli Türkçe öğrendikten sonra, bir komisyon marifetiyle "düzey belirleme" çalışmasına tabi tutulup, çocuğun o düzeyden öğrenime başlatılması gerekmektedir.* Ancak uygulamada bu yönde çözümlerin fazla üretilmediği, bu türden yaklaşımların fazla işlemediği ifade edilmektedir.

Eğitim-öğrenim konusunda ifade edilen bir başka sorun da **yabancı kimlik numarası**¹³ alamamış refakatsiz çocukların okullara kabul edilmemesidir. Refakatsiz çocuklar kimlik numarası olmadan okula devam etse bile, bu çocuklara karne ve diploma verilememektedir. Refakatsiz çocukların resmi yolla okula devam etmesi, bazen oturma izni alma nedeni sayılmakta; oturma izni alan çocuk da aile birleştirme taleplerinde bulunmaktadır. Bu durum düzensiz göçü teşvik eden bir sonuç doğurmaktadır.

3.3. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR VE MESLEKİ EĞİTİM

Refakatsiz çocukların çoğu, geldikleri ülkeden, herhangi bir mesleki eğitim almadan, belirli bir mesleki beceriye sahip olmadan gelmektedirler. Geldikleri ülkede çalışma deneyimine sahip olsalar bile, bu durum genelde bir mesleki beceriye dayanmamaktadır. Türkiye'de bulundukları süre içerisinde, istenirse eğer, bir mesleki eğitim alacak zaman ve fırsatları bulunmaktadır. Ancak çocuklara bu konuda yeterli bilgi verilmemesi, çocukların ilgisizliği, kolay erişebilecekleri ve istekli

¹³ Yabancı kimlik numarası: "onbir haneden oluşan, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından, Türkiye'de herhangi bir amaçla süreli olarak Yabancılar Ait İkamet Tezkeresi - İkamet İzni / Çalışma İzni almış olan yabancılara verilmiş tekil bir sayıdır".
<https://tckimlik.nvi.gov.tr/>

oldukları kursların açılmaması gibi nedenlerle mesleki eğitim alan çocuk sayısı oldukça düşük durumdadır. Genelde üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeyi bekleyen çocukların, kişisel ve mesleki yeterliliklerini geliştirmelerinin türlü kazançları olacaktır. Refakatsiz çocukların sahip oldukları mesleki eğitim, deneyim ve beceri, üçüncü ülkeye kabul edilmede pek çok avantaj yaratmaktadır. Refakatsiz çocuklar, ister üçüncü bir ülkeye kabul edilsin, ister Türkiye’de kalsın, isterse geldiği ülkeye geri dönsün sahip oldukları/olacakları mesleki bilgi, beceri ve deneyimin gelecek yaşamına katkısı tartışılmazdır.

3.4. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR VE KİŞİSEL GELİŞİM KURS LARI

Kaldıkları kuruluşlarda, refakatsiz çocuklar için açılan resim, müzik, el sanatları türünden kursların, çocukların kişisel gelişimleri açısından yararları kuşkusuzdur. Başta kimi sanat dallarına özel ilgi ve yeteneği olan çocuklar olmak üzere tüm çocuklar için bu fırsatların sağlanması gerekir. Görüşme yapılan illerde bu türden kurslar açıldığı gözlenmiştir. Ancak açılan kursların bazen çocukların ilgi ve yeteneklerini yeterince gözetmediği yönünde eleştiriler alınmıştır. Ancak bu kursların meslek edinmek açısından beklentileri karşılamayacağı açıktır; bu yüzden çocukların tüm zamanlarının bu kurslarla geçirilmemesi gerekir. Bu türden kişisel gelişimi amaçlayan kursların, mesleki eğitimi amaçlayan kursların yanı sıra, çocukların ilgi ve yeteneklerini göz ardı etmeden, dengeli bir biçimde açılması gerekir. *Refakatsiz çocukların ürettikleri sanat değeri taşıyan ürünlerin sergilenmesi, gerek kendilerini ifade etme gerekse içinde bulundukları toplumsal çevre ile daha uyumlu iletişim kurmaları için yararlı sonuçlar doğuracaktır.* Açılan bazı sergilere, yalnız çocukların değil, düzensiz göçle gelen benzer statüdeki yetişkinlerin ürünlerinin katıldığı yönünde bilgiler alınmıştır.

3.5. REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN ÇALIŞMA YAŞAMI

Bilindiği üzere ülkemizde oturma izni olmayan yabancıların çalışma hakları da yoktur. Bu sebeple oturma izinleri olmayan refakatsiz çocukların çalışma izinleri de yoktur. Ayrıca, Türkiye’de 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler.¹⁴ Bununla birlikte üçüncü bir ülkeye iltica başvurusu yapmış, başvurusu kabul edilmiş çocuklar, 18 yaşını dolduruncaya kadar, çocuk kuruluşlarında kalmaktadırlar. Burada kaldıkları süre içerisinde çocukların çalışmalarına izin verilmez. Buna karşılık çocuk kuruluşlarında kalan çocukların çoğu çeşitli sebeplerle çalışmak istemektedirler. Çocuklar kendilerini bu yolculuğa teşvik eden ailelerine para göndermek zorunda

¹⁴ Bkz. Kanun maddesi : <http://www.iskanunu.com/4857-sayili-is-kanunu/245-4857-sayili-is-kanunu-maddeli-metin#75z> ve Yönetmelik için: <http://www.iskanunu.com/yonetmelikler/1054-cocuk-ve-genc-iscilerin-caldirilma-usul-ve-esaslar-hakkinda-yonetmelike> (sitelere erişim tarihi 15. Temmuz 2014)

olduklarını ifade etmektedirler. Aynı zamanda bu çocuklar, Türkiye’de kaldıkları süre içinde ihtiyaçları olan parayı kazanmak zorunda olduklarını; üçüncü bir ülkeye yasal yollarla kabul edilmeden önce para biriktirmek istediklerini; üçüncü bir ülkeye yasa dışı yollarla geçiş için insan kaçakçılığına vermek zorunda oldukları parayı biriktirmek zorunda olduklarını ifade etmektedirler.¹⁵ Bu yüzden çocuklar kaldıkları çocuk kuruluşlarından sık sık izinsiz ayrılmakta; bu süre içinde kayıt dışı koşullarda çalışmaktadırlar. Hatta bu çocukların bazıları özellikle Türkiye’de çalışmak, çalıştırılmak için gelmişlerdir.

18 yaşını dolduran refakatsiz çocukların yalnızca ikamet ettikleri kentte oturma zorunlulukları bulunmaktadır. 18 yaşından sonra çoğunlukla arkadaşlarıyla eve gıkan refakatsiz çocukların en çok istedikleri şey, bir an evvel çalışmaya başlamaktır. Ancak kayıt altında çalışma izinleri olmadığı için kayıt dışı çalışma yoluna gitmektedirler. Çok düşük ücretle ve kayıt dışı koşullarda çalışmaya razı olan göçmen bireyler, ağır bir emek sömürsüne maruz kalmaktadırlar. Bilindiği gibi tarımdan inşaat, turizmden tekstile, çocuk, hasta, engelli ve yaşlı bakımı gibi pek çok alanda ucuz emek olarak, kayıt dışı koşullarda çalışma yaşamına dâhil olmaktadır. Başka bir deyişle, refakatsiz çocuktan kaçak yabancı işçi konumuna bir geçiş gerçekleştirilmektedir.

Çocukların çalıştıkları iş/işyerleri:¹⁶

- Halı yıkamacılar,
- Çiftlikler,
- Oto yıkama
- Benzin istasyonları
- Evde bakım sektörü
- Huzur evi
- Terzi
- Tornacılık
- Telefon satan veya tamir yapan dükkânlar
- Çobanlık
- Besihane
- Saat satıcılığı
- İnşaat işçiliği

¹⁵ Bkz. Dış Erişim Bölümü

¹⁶ Derinlemesine görüşmelerden elde edilen bilgilere göre hazırlanmıştır

Çalıştıkları Yerler:

Ankara

- Gölbaşı
- Polatlı
- Haymana
- Kazan
- Şereflikoçhisar
- OSTİM
- Siteler

İstanbul

- Zeytinburnu
- Laleli

3.6. REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN KARŞILAŞTIKLARI SAĞLIK SORUNLARI VE SAĞLIK HİZMETLERİNE ERİŞİMİ

Refakatsiz çocuklar, Türkiye'ye gelirken bazı sağlık sorunlarıyla birlikte gelmiş olabiliyorlar. Çocuk bu sorunların bazen farkında olabileceği gibi, bazen olmayabiliyor ve Türkiye'ye geldikten sonra fark ediyor.

Günler süren zorlu sınır geçişi sırasında mayına basmak, silahla yaralanmak, üşümek, aç kalmak gibi kimi sağlık sorunlarıyla karşılaşabilmektedirler.

"Buraya gelirken yolda mayına basan, düşüp belini kıran çocuklar olmuş. Mayına basmış, kalçasına kadar yaralanan çocuklar olmuş. Bunun dışında kaçakçıların şiddetine maruz kalan çocuklar da olabilir. Böyle bir vakayla karşılaştım. Parasını tamamını alan kaçakçılar var, parasının arta kalan kısmını çocuk geri istemek üzere kaçakçının yanına gidiyor mesela, gittiğinde dövülüp geri dönüyor" (Van, ASPB İl Müdürlüğü).

"Afganistan'dan İran'a giriş yaparken ölümü kendi gözümüzle görüyoruz. İran Türkiye sınırı da çok zor, 10 saat yürüdük. Afganistan'dan İran'a geçerken ellerinizi kaldırın diyorlardı, orada şiddet dayak her şey vardı. Biri benden 2 gün önce Afganistan'dan İran'a geçerken öldürüldü, bir kişi susuzluktan öldü, bir kişinin ayağı kırıldı da kaldı" (Nevşehir Yetiştirme Yurdu, A).

Çocukların karşılaştıkları bazı sağlık sorunları geldikleri ülkelere göre değişiklik gösterebilmektedir.

"Afrika'dan gelen çocuklarda güneş ve toz nedeniyle katarakt ameliyatı çok yaygın. Şimdiye kadar beş çocuk her iki gözünden ameliyat oldu. Afganlar'da da göz problemi var.

Somatik ağrılar çok yaygın. Nedeni belirlenemiyor ama mide, kemik ağrısı oluyor, bir dizi doktordan sonra somatik olduğu anlaşıldı. Bir tane çocuk geceleri çok fazla ağrı çekiyor ve bir yıldır uyumadığını söylüyor. Ama bu kültürle alakalı da olabilir. Çocuklar için aldığımız hizmet, maddi nedenlerle devlet hastanesinin bir adım üstüne çıkmıyor, istediğimiz yere götüremiyoruz” (İstanbul, Yeldeğirmeni ÇOGEM, Md. Yrd.).

“Aklınıza gelebilecek her türlü sağlık problemleri oluyor. Bazen bomba isabet etmiş oluyor, parmaklarında yanık olabiliyor, hareket ettiremiyor. Biz bir çocuğa protez taktırmaya çalıştık, olmadı. İstismar yolculuk sırasında da olabiliyor, buraya geldiğinde kaçakçının elinde de kalabiliyor” (İstanbul, Yeldeğirmeni ÇOGEM, Md. Yrd.).

Refakatsiz çocuğun, aile hekimine ya da bir hastaneye gitmesi durumunda, Sosyal Güvenlik Kurumu nezdinde işlemlerinin yapılabilmesine olanak sağlayan Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasına ihtiyacı bulunmaktadır. Yabancı kimlik numarasını alamamış ve herhangi bir sağlık sorunu ile karşılaşan çocukların, sağlık hizmetlerine erişimi oldukça sorunlu olmaktadır.

3.7. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR VE YABANCI KİMLİK NUMARALARI

Yabancı kimlik numaraları, İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından verilmektedir. Bunun için Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Dairesi’ndeki/Şubesi’ndeki işlerin bitirilmesi ve yazının Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’ne gönderilmesi gerekmektedir. Türkiye’de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre, yabancılara ait kimlik bilgileri, Emniyet Genel Müdürlüğü’nce, elektronik ortamda, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’ne bildirilir. Gönderilen bilgiler merkezi veri tabanında tutulur (Madde 11/2). “Yabancılar kütüğünde kayıtlı bulunan kişilerin kaydına ulaşmak, nüfus kayıtları arasında bağ kurmak, kamu kuruluşlarında yabancılarla ilgili olarak tutulan kayıtları ilişkilendirmek ve kimlik numaralarının zorunlu tutulduğu diğer işlemlerde karşılaşılabilecekleri sıkıntıları gidermek amacıyla yabancı kimlik numarası verilir” (Madde 5/1).

Refakatsiz çocuklar genelde yanlarında kimlik ya da kimlik bilgileriyle gelmezler. Bunun nedeni çoğu kez ülkesindeki otoritelerle ilişki kurulmasını engellemektir. Kimlikleri hakkında çocukların verdikleri bilgiler esas alınır. Yabancı kimlik numarasının verilmesi konusunda standart bir sürecin bulunmadığı ileri sürülmektedir. Kimlik numarasını altı ayda alabilen varken iki yıldır henüz alamamış olan çocuklar da bulunmaktadır.

“Kimlik çok sorun oluyor, onu alana kadar 1,5 sene geçti. Bu yüzden okula yazdıramadık ikisini de” (Ankara, Sincan Yetiştirme Yurdu, Sosyal Çalışmacı).

3.8. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR VE YAŞ SORUNU

Yaşları konusunda da aynı usul geçerlidir. Ülkeye yeni giriş yapan refakatsiz çocuklar, bakım altına alınarak gereksinimlerinin kuruluş ortamında karşılanmasını bir avantaj olarak değerlendirip, yaşını 18'in altında gösterme eğiliminde olabilmektedirler. Yaşını küçük gösteren kişi, bir süreliğine de olsa ihtiyaçlarının kuruluş ortamında karşılanmasını güvence altına almış olmaktadır.

Çocuğun yaşı hakkındaki beyanını gerçekçi görmeyen polis, kemik testi yapılmasını isteyebilmektedir. Bu durumda hastaneden alınacak "kemik testi" sonucuna göre işlem yapılmaktadır. Polis, çocuğun beyan ettiği yaşı doğruluğu hakkında bir kuşku duymazsa, beyan edilen yaşı kaydetmekte ve ona göre işlem yapmaktadır. Bu şekilde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki kuruluşlara yönlendirilen bazı çocuklar hakkında kuruluş yetkililerinin yaş itirazı olabilmektedir. Mülga Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün "sığınmacı/mültecilere ait işlemler" hakkındaki 2010/03 tarihli genelgesinde yaşını ispatlayacak herhangi bir kimlik belgesi bulunmayan, fiziki gelişimi ile takvim yaşı uyumlu görülmeyen kişilerin İl Emniyet Müdürlükleri tarafından yaş tespit raporu alındıktan sonra kuruluşlara kabul edilmesi öngörülmektedir. Ancak bu durumdaki çocukların yaş tespiti çalışmaları fiilen ASPB çalışanları tarafından izlenmekte ve bu durum kuruluş işleyişinde zorluklara yol açmaktadır.

"Ancak beyan ettikleri yaşlar sıkıntılı. Kaç yaşındasınız diyoruz, 15 diyor ama görüntüsü bizden bile büyük. O zaman kemik testi yaptırıyoruz ama genel olarak böyle yalan söyleyen 15-20 çocuk oldu.

Emniyet'te de sıkıntılar var, Yabancılar Şubesi'nin yaş tashihini yapması lazım. Emniyet bize yardıma olmuyor. Biz gidip çocuğu alıyoruz, her şeyi biz yapıyoruz. Çocuk da çok büyük olabiliyor bazen. 14 yaşında ve 25 yaşında birinin birlikte kalmasının bir sıkıntısı var.

Bakımda istismara düşülmemesi için bu yaş tashihini yapıp bize getirmeleri lazım. Her şeyle çocuk şube ve biz muhatabız. Emniyet bize 25 yaşında çocuğu 15 yaşında diyerek verirse, bizim bunu götürmememiz lazım. Bize verilmeyen bir hakkı kullanmış oluyoruz aslında çocuğu kemik testine götürerek" (ASPB Nevşehir İl Müdürlüğü, Md. Yrd.).

Görünüş olarak 18'in üzerinde olduğu ileri sürülen çocuklar için kemik testinin hangi kuruluş tarafından yaptırılacağı konusunda kurumlar arasında anlaşmazlık yaşanmaktadır. İlgili genelgede kemik tespitinin polis tarafından yaptırılacağı yazılı ise de uygulamada polis, görevin ASPB yetkililerinde olduğunu ileri sürmektedir. Gerçekten de 18'in bir hayli üzerinde olan gençlerle 13-14 yaşlarındaki çocukların aynı kuruluştaki, bir arada kalması önemli sorunlara yol açabilmektedir.

Düzensiz güçle gelen ve barınacak hiçbir yeri olmayan kişiler için geçici barınma olanağı sağlanması bu sorunu da gözecek gibi görünmektedir. Nitekim Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda, plan döneminde sınırlarda barınma merkezlerinin yapılması ile ilgili yasal ve kurumsal düzenlemeler

yapılacağı belirtilmektedir. Aynı şekilde İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Eylem Planında da sığınmacı kabul, barınma merkezleri ve mülteci misafirhanelerinin kuruluşlarının gerçekleştirilmesi ve AB müktesebatının uygulanabilmesi için özellikle yukarıda belirtilen tesislerin tamamlanması, ekipmanların temini ve yatırım amaçlı projelerin hayata geçirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

İlk görüşmede yaşını küçük gösteren ya da normal gösteren çocuklardan bazıları, kuruluş koşullarını yeterli görmeyip eve çıkmak istemektedirler. Özellikle kuruluş koşulları altında çalışma olanağı bulamayan; buna karşılık çeşitli sebeplerle çalışmak ve para kazanmak isteyen çocuklar, bir süre sonra edindikleri çevrenin de desteği ile bir an evvel kuruluştan ayrılıp arkadaşlarıyla eve çıkmak istemektedirler. Talepleri kabul edilmeyen çocuklardan bazılarının yaş düzeltimi için kemik testini kendilerinin istediğine tanık olunmuştur. Arkadaşları ile eve çıkan çocuklar böylelikle daha kolay çalışma olanağı bulmakta, daha kolay seyahat edebilmektedirler. Bu türden taleplerin arkasında bazı çocukların kuruluşlardaki yaşam koşullarını fazla disiplinli, sıkıcı bulmaları da yatmaktadır.

3.9. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR VE SPOR

Bakım altındaki refakatsiz çocukların spora, özellikle de futbola yoğun ilgi gösterdikleri gözlenmiştir. Futbolun yanı sıra güreş, uzak doğu sporları da çocuklar tarafından ilgi ile karşılanmaktadır.

Futbol çocuklar arasındaki en gözde spor dalıdır. Çocuklar için iyi bir zaman geçirme, değerlendirme aracıdır. Bu nedenle kuruluşların futbol sahası ve benzeri spor alanlarının, olanaklarının bulunması büyük önem taşımaktadır. Kuruluştaki futbol sahası yoksa eğer, bu ihtiyaç yakın çevrede bulunan halı sahalarda karşılanmaya çalışılmaktadır. Çocuklar bu olanakların sınırlı olduğundan şikâyet etmişlerdir.

*“Bizim için girebileceğimiz bir takım, lisans alabileceğimiz bir takım ayarlayabilir misiniz?”
(Nevşehir, YY, Ahmet).*

Çocuklar, yetenekli olmaları halinde, lisans çıkartarak, kendilerine profesyonel spor yapma olanağı verilmesini istemektedirler. Lisans çıkartma hakkı verilmemesini anlayamadıklarını ifade eden çocuklar, aralarında spora, özellikle futbola çok yetenekli çocukların olduğunu, olanak tanınırsa çok başarılı olabileceklerini belirtmişlerdir. Nevşehir Yetiştirme Yurdunda bir çocuğun futbola, İstanbul Yeldeğirmeni ÇOGEM’de bir çocuğun da güreşe oldukça yetenekli olduğu ifade edilmiştir.

Gençlik ve Spor Bakanlığı ile görüşülerek isteyen çocuklara sporcu lisansı çıkartılarak spor yapma olanağı sağlanıp sağlanamayacağı konusu açıklığa kavuşturulmalıdır. Bu olanak verilirse refakatsiz çocuklar arasında yetenekli sporcuların çıkması olasıdır; zira çocuklar sporda başarıyı kendileri için bir “çıkış yolu” olarak da görmektedirler.

4. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR İÇİN VASI YA DA KAYYIM ATANMASI¹⁷

Yapılan görüşmelerde ele alınan konulardan biri de refakatsiz çocuklar için vasi ya da kayyım atanması konusudur. Bilindiği gibi refakatsiz çocuklar yanında velisi olmayan, 18 yaşın altındaki çocuklardır. Bu çocukların kendi ülkelerinde veya bir başka ülkede velisi (ebeveyn) bulunabilmektedir. Bu bilgi bazen çocuklardan alınabilmektedir. Bazen de çocuklar ana-babasının akıbeti konusunda bilgi sahibi olmayabilmektedir. Çatışmalı savaş ortamlarından gelen çocuklar, ana-babalarının öldüğünü ya da ölmüş olabileceğini ifade etmektedirler. Ana-baba sağ ve nerede yaşadığı bilinse bile, fiilen bu çocuklar için yasal temsilci olma görevini yerine getirebilecek durumda değildirler. Oysa refakatsiz çocuklar hakkında kimi durumlarda karar verebilmek için yasal temsilcisinin iznine ihtiyaç bulunmaktadır. Refakatsiz çocuklar, iltica başvurusu yapmakta, iltica edeceği üçüncü ülkeyi seçmekte, suç işlemesi halinde yargılanmakta ya da bir suçun mağduru olmakta, hakları çiğnenebilmektedir. Örneğin, kendisine yönelik bir tıbbi girişim yapılacağına, bazı durumlarda velisinin o da yoksa vasisinin iznine ihtiyaç duyulmaktadır. Refakatsiz çocukların haklarının izlenmesi, korunması, bazı işlerinin yürütülmesi gibi konularda Türk hukuk sistemine göre iki çözüm bulunmaktadır: 1) vasi ya da 2) kayyım atanması. Bir çocuğa vasi atanabilmesi için velisinin bulunmaması ya da velayet haklarının kaldırılmış olması gerekmektedir. *Mevcut durumda refakatsiz çocukların velilerinin bulunmadığı ya da görevlerini yerine getir(e)medikleri kabul edilip, vasi atanması yoluna gidilebilir. Bu hukuki sorunun tartışılıp yorulanarak karar bağlanması gerekmektedir.*

Vasi atanmasının olanaklı olduğu kabul edildiğinde, bu görevi kimin yerine getireceği konusu gündeme gelmektedir. Türkiye’de mevcut uygulamada, akrabalar arasından vasi atanması yaygındır. Ayrıca velisi olmadığı halde vasi ataması yapılmayan çok sayıda çocuk bulunmaktadır. Bakım altına alınan ve velisi olmayan çocuklar için de kuruluş çalışanlarından biri, çoğu zaman da sosyal çalışmacı, gönüllü olması halinde vasi atanmaktadır. Son yıllarda sosyal çalışma görevlilerinin de bu hususta pek gönüllü olmadıkları gözlenmektedir.

Diğer seçenek, çocuğun belli konulardaki işlerini yürütmek ve onu temsil etmek için, yani daha sınırlı hak, yetki ve sorumluluk veren kayyımlık sistemidir. Kayyımlık için de gönüllülük esastır. Her iki durumda da vasi ya da kayyım atanmış kişiye bir ödeme yapılmamaktadır.

Bu gerçeklerin ışığında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yetkilileri, mevcut durumda refakatsiz çocuklar için vasi ya da kayyım atama yolunun işletilmesinin kolay olmadığını, bunun yerine Türk Medeni Kanunda bir değişiklik yapılarak “kamu vesayeti” sisteminin kabul edilmesini, hakkında tedbir kararı verilen, velisi olmayan, velayeti kaldırılmış her çocuğun kamu vesayeti altına alınması gerektiğini ifade etmektedirler. Kamu vesayeti altına alınmış bir çocuktan kamu adına görevlendirilmiş bir kişi sorumlu olacak ve vesayetin kamuya yüklediği görevleri, kamu adına o kişi yerine getirecektir. Bu, kamuda, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nda çalışan sosyal çalışma görevlisi, avukat olabileceği gibi kamu ile anlaşmalı özel çalışan sosyal çalışmacı ve avukatlar da olabilecektir.

¹⁷ Bkz. Rapor’un Refakatsiz Göçmen Küçükler Hakkında Ülke Uygulamaları bölümü

5. ÇOCUK KURULUŞLARINDA YAŞAM

Emniyette yapılan ilk görüşmeden hemen sonra refakatsiz çocuklar, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı çocuk kuruluşlarına yönlendirilmektedir. Çocuklar, Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde, acil onayla kuruluşa kabul edilmekte, ilgili işlemler tamamlanarak haklarında mahkemenen, bakım tedbiri kararı çıkartılmaktadır.

Van'da işlem yapılan çocuklar, Çocuk ve Gençlik Merkezi'nde geçici olarak barındırılmaktadırlar. Van ÇOGEM'den, esas olarak Van kent merkezinde, sokakta çalışan çocuklar yararlanmaktadır. Merkez'de hem refakatsiz çocuklarla hem de diğer çocuklarla görüşüldü. Burada kalan refakatsiz çocuklar, gündüz saatlerinde bu çocuklarla birlikte yaşıyor ve benzer etkinliklere katılıyorlar. Akşamları ise merkezde yalnızca refakatsiz çocuklar kalıyor. Gün içerisinde futbol, masa tenisi, yüzme, su sporları gibi pek çok etkinliğe, kursa katılan çocuklar, merkezin sunduğu hizmetlerden memnun görünmektedir. Burada kaldıkları süre içerisinde, çocuklar arasındaki etkileşim, onların kısa zamanda Türkçe öğrenmelerini, Türkiye'ye uyumlarını destekler niteliktedir. Çocuklar, bu merkezden, genelde İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlere gönderilmelerini talep etmektedirler. Özellikle İstanbul, en çok gitmek istedikleri yerdir. İstanbul, hem çalışmak için hem de üçüncü ülkelere geçiş için en elverişli yerlerin başında gelmektedir.

"Zor geçiyor burada günler, bir belirsizlik içindesiniz ve bunlar insanı rahatsız ediyor. 6 senedir burada olduğunu duyduğum, gördüğüm insanlar var. Biz üçüncü ülkeye gidene kadar burada yaşıyoruz, burada eğitim almak istiyoruz. İkincisi dil kursları da yok. Ve üçüncüsü de spor aktiviteleri de yok" (Nevşehir, YY, A).

"Hayal kırıklığına uğradım. BM bize bakmıyor, dosya numaramı hoca aldı benden. Güya görüşmeye gidecektik sonra o da iptal oldu. Neden iptal olduğunu çok bilmiyorum" (Nevşehir, YY, İ).

Kuruluştaki kalan çocuklar genelde Afgan, İran ve Irak kökenli. Çoğunluğun konuştuğu dil, Farsça. Çocuklarla Farsça konuşup anlaşacak personel bulunmamaktadır.

Kuruluştaki görüşülen çocuklar, günlerinin belirsizlik içinde geçtiğini, kendilerini nasıl bir gelecek beklediğini bilmediklerini ifade etmektedirler. Özellikle Afgan çocuklar için BMMYK'de görüşmelerin durdurulmuş olması, bunun nedeni hakkında kendilerine doyurucu bir açıklama yapılmamış olması, onları oldukça üzmüş görünmektedir. Öte yandan kendilerine eğitim alma olanağı verilmediğinden, dil kursu imkânı verilmediğinden, yeterli spor aktivitelerinin de olmadığından yakınmışlardır. Kendileri için Halk Eğitim Merkezi'nde açılan dil kursunun, özellikle öğretmenin yeterliliği ve tutumları yüzünden beklentilerini karşılamadığını da ifade etmişlerdir.

“İlk önce buradaki okulun açılması lazım. Kurslarda İngilizce, bilgisayar öğrenmek istiyorum, açılırsa hepsine gideceğim. Burada kalan çocuklar en çok futbol seviyorlar. Belki bizden yüksek futbolcu olmaz ama bir yere kadar gelebiliriz. Biz oynarken birileri bizi görür, beğenir. Burada bu isteklerimizi söyledik ama dinleyen yok. Diyelim ki ben üçüncü ülkeye gidemedim ve burada kaldım. Diyelim Türkiye hükümeti bir yasa çıkardı ve kalın dedi. Dil bilirse, futbol bilirse düşünün ben sonra futbolcu olabilirim belki” (Nevşehir, YY, İ).

Çocuklar, kendilerinin Türkçe bilmediklerini, kuruluş çalışanları arasında da kendi dillerini bilen olmadığını bunun da birçok anlaşmazlığa neden olduğunu belirtmişlerdir.

Ankara Sarayköy Sevgi Evleri’nde refakatsiz erkek ve kız çocuklar koruma altındaki diğer çocuklarla bir arada kalmaktadırlar. Görüşme sırasında kuruluştaki toplam beş kayıtlı refakatsiz çocuk vardı. Üçü Iraklı, biri Suriyeli, biri Afgan. Kuruluştaki çocukların eğitim sorunları ile özel olarak ilgilenilmektedir. Yaşı büyük çocukların okula denklik ve uyum sorunları yaşanmaktadır. Türkçe’yi bilen böyle bir öğrenci için, İl Millî Eğitim Müdürlüğü ile iletişim kurularak, kuruluşa, hızlandırılmış eğitim programı (bir proje) desteği çerçevesinde bir öğretmen gelmiş, yabancı çocuk özel dersler almış ve ilk beş sınıf düzeyine yükseltilmiştir. Şu an bu çocuk 6. sınıftan normal okula devam edebilecek düzeydedir.

Kuruluş çalışanları, Türkçe bilmeyen çocuklarla iletişim kurmakta zorlanıyorlar. Çocukların Türkçe öğrenmesi için Halk Eğitim Merkezi kurslarının yeterli olmadığı ifade edildi. Dil bilmeyen çocukların ise okula devamının sağlanması olanaklı görünmüyor.

Kuruluştaki çocuklar spora büyük ilgi gösteriyorlar. Spor hocası desteği de alan çocuklar, masa tenisini, futbolu çok seviyorlar ve iyi oynuyorlar.

Zaman zaman diğer çocuklarla iletişime geçtiklerinde hemen şiddete yönelebiliyorlar. Dil yetersizliği nedeniyle kendi dertlerini anlatamıyorlar ve hemen savunmaya geçiyorlar. Çocuklar genelde üçüncü ülkeye gitmek için Türkiye’ye geliyorlar; ancak bazı çocuklar arasında, özellikle Afgan çocuklar arasında Türkiye’yi hedef ülke olarak seçmiş çocuklar da var.

Sosyal servis elemanları, yabancı kimlik numarası alamamış çocukların ciddi kayıpları olduğunu, bu yüzden bu sorunlarla tek tek ilgilenmek gerektiğini belirtiyorlar. Ayrıca kurumlar arası diyalogun yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir.

Ankara, Sincan Erkek Yetiştirme Yurdu’nda görüşmenin yapıldığı tarihte, beş kayıtlı yabancı erkek çocuk vardı. Bunlardan dördü Afgan, biri Suriyeli.

Çocuklar halk eğitimde açılan dil kurslarına devam etmektedirler. Yabancı kimlik numarası alamadıkları için ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Bir buçuk sene geçtiği halde kimlik numarası alamayan çocuklar bu yüzden okula gönderilememiştir.

Kuruluşta kalan çocuklar, özellikle de Afganistan'dan gelen çocuklar, Türkçe'yi çabuk öğreniyorlar. Yetkililer bu çocukların çok zeki olduklarını ifade ediyorlar.

Refakatsiz çocukların diğerk çocuklarla ilişkileri, uyumlarının iyi olduğu, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olan çocukların da onları dışlamadığı belirtilmiştir.

Refakatsiz çocukların, bakım altındaki diğerk çocuklarla bir arada yaşamalarının daha mantıklı olduğu savunulmuştur. İdareci ve sosyal çalışma görevlisi, refakatsiz çocukları bir yerde toplamayı ayırştırmakla aynı şey olarak değerlendirmektedirler. Onlara göre çocuk ilk geldiğinde kısa süre diğerklerinden ayrı olarak kalabilir; ancak daha sonra karma kuruluşlara nakledilmeleri gerekir. Karma kuruluşlarda Türkçe'nin yanı sıra Türk kültürüne dair detayları da öğrenmektedirler. Birlikte yaşayan, birlikte yemek yiyip, uyuyan, birlikte şakalaşan çocuklar çabuk uyum sağıyorlar.

Kuruluş yetkilileri, çocukların başvuruları hakkında herhangi bir bilgileri olmadığını, çocukların da ne zaman gideceklerini bilmediklerini, bu belirsizliğin hem kendilerini hem de çocukları rahatsız ettiğini belirtmişlerdir.

Refakatsiz çocuklar konusunda Birleşmiş Milletler, Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Şubesi gibi yerlerle iletişim kurduklarını ancak birçok problemin derinlemesine ele alınmadığını söyleyen yetkililer, çocukların yalnızca fiziksel gereksinimlerini karşılamının yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir.

Daha önce sokakta yaşamış, istismara uğramış, travma yaşamış refakatsiz çocuklarla, yalnız fiziksel gereksinimlerini karşılamakla yetinmeyen daha derinlikli psiko-sosyal çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İstanbul Yeldeğirmeni Çocuk ve Gençlik Merkezi, refakatsiz çocuklarla çalışma deneyimi en fazla kuruluş niteliğindedir. Daha önce burada kalmış ve gerek yasal yollarla, gerekse yasal olmayan yollarla üçüncü ülkelere gitmiş çocukların bazılarıyla iletişimlerinin sürdüğünü ifade etmektedirler.

Kuruluş bünyesinde çocuklara Türkçe dil kursu, bilgisayar kursu, resim kursu, vitray cam vb. el sanatları gibi alanlarda kurslar verilmektedir. Ayrıca spora ilgisi olan çocuklar için olanak sağlanmaktadır. Futbol oynayan, güreş yapan çocuklar bulunmaktadır.

Kuruluşta yürütölen çalışmalara destek olan çeşitli sivil toplum örgütleri ve gönüllüler bulunmaktadır. BMMYK'de yüröyen başvuru işlemlerini izlemek ve bilgi almak için çocuklara zaman zaman izin verildiği söylenmektedir. Bazı çocuklar da izinsiz olarak kuruluştan ayrılmaktadırlar. Bu durum İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi'ne bildirilmektedir.

Refakatsiz çocukların özellikleri, ihtiyaç ve beklentileri çerçevesinde onlara daha esnek yaklaşılması gerektiği ifade ediliyor.

İstanbul'da refakatsiz kız çocuklar, Bahçelievler Kız Yetiştirme Yurdu'nda bakım altındaki diğer kız çocuklarla bir arada kalmaktadırlar. Son altı yıldır refakatsiz kız çocukların geldiği bir kuruluş. Buraya gelen kız çocukları çok ciddi sorunlar yaşıyorlar. Ülkesindeki iç savaş nedeni ile gelen, istismara uğrayan, aileleri gözleri önünde öldürülen, ağır travmalar yaşayan çocuklar bulunmaktadır. Gelen çocukların kendilerini ifade etmekte zorlandığı belirtilmiştir. Çocukların en büyük korkusu, geldikleri ülkelere geri gönderilmektir.

Bu kuruluşta hâlihazırda dördü Afgan, biri İranlı ve biri de Kongolu altı kız çocuğu kalmaktadır. Ayrıldıkları, uzak düştükleri aileleriyle kolay iletişim kurabilmeleri için cep telefonu kullanmalarına, kendi çevresindeki kişilerle görüşmesi, bilgi alması için dışarı çıkmalarına daha kolay izin verilmektedir. Bu ve benzeri bazı farklı uygulamalar diğer kız çocuklarının tepkisine neden olmaktadır. Aynı fırsatların kendilerine de verilmesini talep etmektedirler. Kızlar arasında doğal bir etkileşim bulunmakta ve bu yolla daha kolay Türkçe öğrenmektedirler. Kuruluşta, farklı ülkelere gelen kız çocukların yemek kültürleri zaman zaman dikkate alınsa da bu her zaman mümkün olmamaktadır.

Çocuklar arasında ciddi sayılabilecek olaylar yaşanmamıştır. Bir keresinde Kongolu bir kız, bir yanlış anlama nedeniyle iki çalışana saldırmıştır. Çalışanların, kuruluşu ziyaret eden BM yetkililerine yanlış bilgi verdikleri düşüncesiyle öfkelenildiği ifade edilmiştir.

Refakatsiz kız çocuklarının öncelikli ihtiyacı psiko-sosyal destek almak. Daha sonra çeşitli kurslara yönlendirilebilirler. Ancak kuruluş çalışanları bu çocuklarla nasıl çalışacakları konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıklarını, yollarını, deneme yanılma ile bulduklarını belirtiyorlar. Hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedirler.

YELDEĞİRMENİ ÇOCUK VE GENÇLİK MERKEZİNDE GİRİŞTEKİ PANODA ASILI DUYURU

KURULUŞTA TEMEL YAŞAM KURALLARIMIZ

Sevgili Arkadaşımız,

Kuruluşumuza hoş geldiniz. Artık birlikteyiz ve sizin ailenizin bir parçasıyız. Sizlere güzel yaşam ortamı sağlamak bizim görevimiz ve en büyük mutluluğumuz.

Bu yeni yaşam ortamınızda sizlerden başka çocuk/genç/yaşlı veya kadınlar da var. Onlarla birlikte sevgi ve saygı içinde yaşamalıyız.

Kuruluş içinde kalacağınız yer sizin yeni yaşam ortamınızdır. Burada rahat etmeniz hepimiz için önemlidir.

Rahat etmeniz, ancak ve ancak başkalarının da rahatsız olmaması ile mümkündür. O nedenle lütfen aşağıdaki kurallara uyunuz ve bu kurallara uygun davranışlarda bulununuz.

- Kuruluşta bulunan tüm personele saygılı, nazik olunuz ve saygı mesafesini korumanız gerektiğini unutmayınız.
- Herhangi bir sıkıntınız olduğunda, sizi üzen veya rahatsız eden bir durum olduğunda kuruluşta sizin için çalışan uzman personelimize veya bakım elamanlarımıza mutlaka bildiriniz. Asla içinde saklamayınız.
- Diğer hizmet alıcılarla uyumlu, kavgasız ve arkadaşça ilişkiler kurunuz. Unutmayın onlar da sizin yaşadığınız olayların benzerini yaşamı olabilir.
- Yaşadığınız yerin düzen ve temizliğine dikkat ediniz.
- Kuruluştan dışarı izinsiz olarak asla ayrılmayınız.
- Kendi güvenliğinizi tehlikeye atan davranışlardan kesinlikle kaçınınız. Siz bizim ve ülkemiz için değerlisiniz.
- Herhangi bir sağlık sorununuz olduğunda veya kendinizi iyi hissetmediğinizde kuruluş hemşiresine, uzman veya bakım elemanına mutlaka bildiriniz.
- Kuruluşta kaldığınız sürece ortak yaşam alanlarında lütfen: (koridorlar, yemekhane, salonlar, ziyaretçi odaları vb.) yüksek sesle bağırarak konuşmayınız. Bu alanlarda dolaşırken giyiminizin tipik ev ortam giyiminden biraz daha dışarıdaki ortam giyimine yakın olmasına dikkat ediniz: iç çamaşırı, çok kısa şort, büstiyer, göbekten üstü açıkta bırakan her tür kıyafet hem diğer hizmet alıcılar hem çalışanlar hem de ziyaretçiler açısından gereksiz dikkat çekici kıyafetlerdir.

Tekrar hoş geldiniz,

Sevgilerimizle

Kuruluş Müdürlüğü

6. REFAKATSİZ GÖÇMEN ÇOCUKLARDA GÖNÜLLÜ GERİ DÖNÜŞ EĞİLİMLERİ VE KOŞULLARI¹⁸

Üçüncü bir ülkeye yerleştirilme umudunu yitiren refakatsiz çocukların kendi ülkesine gönüllü geri dönüşü olanaklıdır. Bu noktada gönüllü geri dönüş mekanizmalarının çok iyi işletilmesi gerekmektedir. Çocuklarla yapılan yönlendirme çalışmaları sonrasında, gönüllü geri dönüşe ikna edilen çocukların, ülkesiyle, ailesiyle iletişim kurulmaktadır. O ülkedeki IOM çalışanları onlarla temas kurmaktadır. Çocuğun onlara ait olduğunu kanıtlayan bilgiler toplanmakta, çocuğu kendilerine getirmesi için IOM’ye izin belgesi verilmektedir.

Görüşmeler sırasında Ankara’da Samanpazarı’nda fırında çalışan bir Afgan çocuğun, fırıncılık mesleğini iyi öğrendiği ve biriktirdiği parasıyla birlikte Kabil’e geri dönerek fırın açtığı ifade edilmiştir. Bu tür geri dönüş örnekleri yaygın değildir. Görüşmeler sırasında, gönüllü geri dönüş konusu açıldığında, çocukların bundan çok rahatsız oldukları gözlenmiştir. Yine de zorla geri gönderme yasağı olduğu; ancak gönüllü geri dönüş isteği halinde de her türlü kolaylığın ve yardımın sağlandığı anlatılmalıdır. Bilindiği gibi Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre “hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez” (Madde 4/1). Bununla birlikte başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden, gönüllü olarak geri dönmek isteyenlere, aynı ve nakdi destek sağlanabileceği, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün, gönüllü geri dönüş çalışmalarını, uluslararası kuruluşlar, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde yapabileceği ifade edilmektedir (Madde 87/1, 2).

7. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR VE SUÇ

Refakatsiz çocukların suç işlemleri ya da suçun mağduru olma durumları görüşmeler sırasında ele alınan bir başka konu idi. Özellikle güvenlik birimleri ile yapılan görüşmelerde, refakatsiz çocukların genel olarak daha az suç işledikleri yönünde bir kanaate sahip oldukları gözlenmiştir. Ülkeye yasal olmayan yollardan giren, bir başka ülkeye mülteci olarak kabul edilmeyi bekleyen çocukların, özellikle suça bulaşmamaya çalıştıkları; zira bu durumun üçüncü ülkeye kabul edilme sürecini olumsuz etkileyeceğini düşündükleri ifade edilmiştir. Ülkede yasal olmayan bir şekilde bulunan çocuklar da yakalanma korkusu ile adli olaylara karışmamaya özen gösteriyorlar.

“Onların tezkeresi başka yerde ama Ankara’da yaşıyorlar o yüzden kapalı yaşıyorlar. Aydınlikevler, Solfasol, Siteler civarı genelde... Afganların son durağı Türkiye. Burada tolere

¹⁸ Bkz. Rapor’un Refakatsiz Göçmen Küçüklere Hakkında Ülke Uygulamaları bölümü

ediliyorlar, suçta bulaşma oranları da çok az. Bangladeşliler (Ankara'da yok) suçta en çok bulaşanlar. Türkiye Cumhuriyetler, Gürcistan, Romanya'dan gelenlerin suç işleme oranlarının gene yüksek olduğunu biliyoruz ama Ankara'da hiç duymadık, İstanbul'da hep" (Ankara, İl Emniyet Müdürlüğü, Çocuk Şubesi).

Bazen de ikamet izni bulunan illerden başka illere yasal olmayan yollarla geliyorlar ve orada çalışıp yaşıyorlar. Bu durumda da adli olaylara bulaşmamaya çalışıyorlar. Suç işleme açısından çocukların geldikleri ülkeye göre de bazı küçük farklılıkların olduğuna da değinilmiştir.

"Sudanlılar uyuşturucu işi yapıyorlar. Afganlar'da uyuşturucu yok, kırsaldalar genelde, itaatkârlar ama en dürüst grup içinde de yer alsa pasaportsuzluk hali sıkıntılı polis için. Gene de Somalili ve Afganlar'ın suç işlemediğini söyleyelim..." (Ankara, İl Emniyet Müdürlüğü, Çocuk Şubesi).

"Refakatsiz kalan göçmen çocukların çok ciddi manada suçta karışması çok fazla yok... Bu çocuklarla iki şekilde temasımız olur. Birincisi suçta karışırsa. İkincisi yurttan çıkıp gelmedikleri zaman, kayıp kayıtları üzerine bilgilerimiz oluyor... Suçta karışma pek olmuyor doğruyu söylemek gerekirse. Yılın başından itibaren 128 çocuk durumu oldu. Yabancı çocukların mağdur olarak olduğunu biliyorum. Birkaç tane İranlı çocuğun şüpheli olduğu hırsızlık olayları var ama bunlar daha çok küçük şeyler" (Nevşehir, İl Emniyet Müdürlüğü, Çocuk Şubesi).

"Afganlı çocuklar sık sık kaçarlar. İranlılar'dan daha çok olay geliyor. Etrafla pek ilişkileri yoktur. Kendi aralarındaki tartışmalardan olay yaşarlar. Aile şiddet olayları genellikle gelir, kadına yönelik şiddet durumları yaşanır. Madde ve alkol bağımlılığı olabiliyor. Biri birine "sen diyorsun fuhuş yapıyorsun". Öbürü de ona saldırıyor. Hakaret, kasten yaralama. Bir de zaman zaman da kirayı ödeyememe gibi sıkıntıları var. O kadar. Burada 10 kişi kalıyor diye komşular yabancıları şikâyet edebiliyorlar. Şiddet gören İranlı kocaya tedbir kararı veriyoruz. Tedbir kararı oldu bir defa. Bir kere kadına karşı tedbir verdik. Uzaklaştırma verdiğimiz zaman, tekrar barışıyorlar. Genellikle kendi aralarındaki husumetler, tartışmalar. İranlı İranlıyı dövmüştür, kavga etmiştir. Azınlık olduğu için bir arada yaşıyorlar" (Nevşehir, İl Emniyet Müdürlüğü, Polis Merkezi).

"Şimdiye kadar göçmen çocuklarının karıştığı bir olay da şöyle: Dört İranlı çocuk içeri alınmış. Telefonunu almışlar yolda bir adamın, adama vurdukları için nitelikli suç oluyor" (Nevşehir, İl Emniyet Müdürlüğü, Asayiş Şubesi).

Verilen bilgiler, refakatsiz çocuklar arasında suç işleme olgularına az rastlandığını göstermektedir.

“Neyin suç olduğunu biliyorlar. Zaten 5 kriterli mülteci olanlar suç işlemiyorlar. Çalışana yönelik hırsızlık yok ama kendi aralarında var. Burada iki Afgan arasında bir kavga çıktı, herkesin önünde, ölmüş annesine küfretilmiş. Çocuk da elinde bıçakla yemekhanede ona saldırdı. Boğazını kesti, kaçarken yakaladık. Çok iyi zamanda yetiştirdik hastaneye. O hastanede kurtuldu, sonra üçüncü ülkeye kabul edildi ve yurtdışına çıktı sonunda, şu an Amerika’da yaşıyor. Ama diğeri içeride” (Yel Değirmeni, ÇOGEM, Md.).

Bir de Ankara’da ve İstanbul’da cinayete kurban giden çocuklardan da söz edilmiştir ki, bu durum çocukların ilişkiler ağının daha yakın incelenmesi gerektiğini düşündürmektedir.

K K (Kız, Kongo)

Buraya gelmeye ben karar vermedim. Başkaları benim için karar verdi. Ailemin bir arkadaşı beni buraya getirdi. Buraya geleceğimi bilmiyordum. Tanıdığımız beni annemin yanına İsveç'e götüreceğini söyledi. Ben daha önce teyzemlerle kalıyordum. Beni buraya getirdikten sonra 3 gün burada kaldık, sonra beni sokakta bıraktılar ve gittiler. O zaman Türkiye'de olduğumu biliyordum. Uçakla gelmiştik. Sonra bir süre sokakta kaldım. Sonra bir adam beni buldu ve Kızılay'a götürdü. Sonra da buraya getirdiler.

Burada her şey çok farklıydı. Buraya geldiğimde teyzemi bir daha göremeyeceğimi anladım. Aslında teyzemle çok iyi değildik, kardeşim daha önce kötü davranıldığı için kaçmıştı. Annemin İsveç'te olduğu bana söylendi. Annemin hiçbir bilgisine sahip değilim. Ben buraya gelirken nasıl bir süreç vardı hiç bilmiyorum. Her şeyi teyzem ayarlamış. Ben direk İstanbul'a geldim. Ne kadar sürdüğünü ve nereden geçtiğimi hatırlamıyorum ama yolda bir uçak değiştirdik.

Beni sokakta bıraktıklarında geri döneceklerini söylediler ama bir daha dönmediler. Ben nerede bırakıldığımı bilmiyorum. Bir evde kaldık birkaç gün. Şu anda tanıdığım hiç kimse veya hiçbir iletişim adresi yok.

Bazen Kongo Büyükelçiliği'nden gelen ve bana soru soran birileri var. Belki onlara polis söylemiştir burada olduğumu. Benim annemi bulmama yardım edeceklerini söylediler. Beni görmeye geliyor, numarasını da bıraktı sıkıntımlı olursa aramam için.

Hastayım... ben bu konuda konuşmak istemiyorum. Yurttakilerle ilgili bir sıkıntımlı yok. Gayet iyiler. Kimseyle arkadaşlık yapmak istemiyorum çünkü arkadaşlar daha sonra problem çıkartırlar.

Türkçe veya İngilizce kursu olabilir.

Annemi bulmak istiyorum.

Kendi ülkemi, orayı düşünmek istemiyorum.

Gelecekte doktor olmak veya işletme okumak istiyorum.

Basketbola ilgilim var. Burada saha var ama top yok. Kimseyi rahatsız etmek istemiyorum. Burada beni kimse anlamıyor. Fransızca bilmiyorlar.

Kongo'ya döneceğime burada kalımlı daha iyi. Bütün Kongo Türkiye süreci arasında sana en zor gelen yer sokakta kalmaktı. Bir gün kaldım. Bazen oradan geçerken beni rahatsız ettiler oğlanlar. Dokundular, ittiler.

Mh (Erkek, Afganistan)

2010 kurban bayramında kaçak olarak geldim. İran'dan geçtim. Bizim orada sıkıntı var o nedenle kaçtım. Toprakla ilgili bir problem oldu. İstiyorsun almak, vermediler, anne baba vefat etti. 7 yaşındaydım. Sonra başka şehre gittim, yedi sene bana baktılar. Sonra beni yine buldular, kaçtım. Sonra iki yıl çalıştım. Tesisatçı olarak çalıştım. Sonra Pakistan'dan yürüyerek geçtim İran'a. 20 gün İran'da geçti 90 gün Türkiye'de.

Akşam 6'da Urumiye'de topladılar. Gece yürüdük, 6 kişi geçtik Van'a. Orada başka insanlar var. Onlar beni İstanbul'da bıraktı, kaçakçı beni dışarda bıraktı. Bir ay kadar kaldım. Ben kendi paramı verdim 600 dolar, sonra benim arkadaş verdi biraz daha. Para yok, su yok. Çok kötüydü.

Ben ormanda kaldım, konteynırda kaldım İran'da. Gündüz yürüyorduk geceleri saklanıyorduk.

Çok sıkıldım. Okumak için hiç şans olmadı. Pakistan'da 3 yıl okudum bir daha hiç okumadım. Burada hiç okumadım, İngilizce derse gittim. Hiç iyi değil ama. Ben tek çocuğum. Başka yerde akrabam yok. Burada bir arkadaşım vardı ama ona ulaşamıyorum. Numara olsa konuşacaktım.

Her yere giderim ama Kanada'ya gitmek isterim. Kanada güzel, iş güzel, okumak güzel, soğuk seviyorum.

Bu kurumda iyi hayat. Geldiğimde Türkçe bilmiyordum, sonra Farsça öğrendim. Çok bilmiyorum biraz konuşuyorum. Ben çok fazla kişiyle konuşmuyorum.

Ben okumak bilmiyorum ama daha çok dinliyorum. İstiyorum. Televizyon izliyorum, haberleri izliyorum.

Kriket oynuyorum.

Burada kimseyi tanımıyorum. Psikoloji için gittim olmadı. BM'yi arıyorum ama biz

bilmiyoruz diyorlar.

18 yaşım dolunca ne yapacağımı bilmiyorum, burası çok zor. Türkiye çok zor. Benden daha önce gelenler gitti ama ben daha gidemedim.

Burada arkadaşları olanlar var, benim burada arkadaş yok.

Burada bahçıvanlık kursu, İngilizce kursuna gidiyorum şu anda. Şu anda Türkçe dersine gidiyorlar, İngilizce dersi var.

Dışarıda oynuyorlar. Önceden sabahları koşuyordum ama ramazanda yapmıyorum.

Fırsatım olsa mülteci çocuklarla çalışmak isterdim. Ben kendi hayatımda mülteci olduğum için aynı şeyi yapardım.

Burası (İstanbul) güzel, burası daha iyi. Giden bir arkadaşım diyor orası çok sıkıntı. Adana'ya gitti ve sıkıntı dedi. Alanya'ya gittik bir kere. Önceden bu kadar çocuk yoktu, artık çok çocuk geliyor.

Ben okumak istiyorum. Kanada buna izin veriyor. Hem çalışıp hem de okuyabiliyorsun. Ben çok istiyorum, okumak. Okursam doktor olmak istiyorum. Araba yapmak istiyorum, mühendis olmak istiyorum. Çok iyi olmak istiyorum, başkalarına yardım etmek istiyorum. Ailem olsun istiyorum. Çocuklarım çok iyi olsun, okuyacak yerleri olsun, yani çok çok iyi olsun. Burada insanlar çok iyi buldum. Benim gördüğüm iyi geldi. Bana soruyorlar çok kötü var mı, yoktu ben görmedim.

BM bana bir şey sormadı. Benim geldiğim bazı insanlar hayatını kaybetti. Yolda gelirken bazıları kavga ediyordu. Kafanı kullan kavgaya karışma.

Bilgisayar, facebook kullanıyorum. Buradan gidenlerle konuşuyorum. İstanbul'da tanıştım sonra arkadaş oldum. Bilmeden arkadaş olmuyorum.

BM'ye söyleyin 3 yıl geçti, gitmek istiyorum.

Bir dil bir insan, 2 dil 2 insan. Çalışmak çok güzel. Dünyada her nere giderseniz çalışmak lazım. Niyet güzel olacak. Din fark etmez, niyet olsun.

Suçla karışanları görmedim. Ben burada samimi olmuyorum kimseyle.

İz. (Erkek, Afganistan)

Çoban karakola götürdü beni. İhbar etmişler kaçak var diye, polis de beni buraya getirdi. 10-15 lira veriyordu çoban. Ayakkabı, yiyecek filan alıyordum. Arabayla köye getiriyorlardı. Başka çalışan yoktu Afganlı çoban olarak. 13 yaşımdayım. 3-4 yıldır Türkiye'deyim. Geldiğimde 6-7 yaşımdaydım.

Şerefli Koçhisar'daydım. Ağabeyimin tanıdığı var, orada kaldım. Çobanlık yaptım. Çabuk geçiyordu vakit. Geceleri evde kaldım. Abim İran'daydı şimdi geri gelmiş. Ağabeyimin tanıdığı kaçakçı vardı, önce İstanbul'a getirdiler sonra Koçhisar'a kadar getirdiler, bıraktılar.

Biz İran'da yaşıyorduk, bir kardeşim var, şimdi Afganistan'a gitti. Babam öldü, annem Afganistan'da evli. Ağabeyim döndü, en son Akyurt'taydı. Müdür izin vermiyor, yoksa ağabeyimin yanına giderdim. Başka ülkeye gitmek için başvuru yapmadım. Hocalarla gittik aldım kalma izni.

Büyüyünce polis olmak istiyorum. Türkiye'de polis olmak istiyorum. Annemle konuşuyorum arada. Burada arkadaşlarım var, en çok A'yı seviyorum. Maç yapıyoruz. Aramızda bazen eşya konusunda tartışma oluyor.

Gelirken korktum. Çoban hiç dövmedi. Çok koyun yoktu, 100 tane filan.

Ağabeyim çalışmıyordu. O da burada kalmak istiyor. Özbek'iz biz.

Buraya müdür olsam yolları değiştirdim. Tırtıklı. Sahaları değiştirdim. Ağaç ve çiçek dikerdim. Langırt ve masa tenisi getirirdim. Çarpışan araba getirirdim. Ulus'a gittim şimdiye kadar, Kızılay'a gitmedim. Akşamları dışarı çıkmayı yasaklardım. Yuvaran izinsiz gitmeyi, kavga etmeyi yasaklardım. Masa tenisini burada bana hoca öğretti.

Evde 9 kişi kalıyoruz. Odalar 2'li, 3'lü ve 4'lü. Yemekler yemekhaneden geliyor ve güzel. Ben orucum. Gece sahura kalktık, ekmek arası kaşar, domates, çay, karpuz yedik. Kuran hocası geliyor buraya.

Kıyafetleri alıp getiriyorlar, biz seçiyoruz.

8. ÖNERİLER

Dil Eğitimi

- Çocukların Türkçe öğrenme ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilecek organizasyonlar yapılmalı, Üniversitelerin Türkçe Öğretim Merkezleri'nde (TÖMER) çalışan deneyimli öğretmenlerden yararlanılmalı.
- Çocuklara daha iyi hizmet verebilmek için dil sorununu çözecek daha profesyonel pedagojik yaklaşımlar geliştirilmelidir.

Mesleki Eğitim

- Refakatsiz çocuklar için, onların ilgilerini çekebilecek alanlarda etkili meslek eğitimi kursları açılmalı.
- Eğitimleri kişisel gelişimi amaçlayan kurslarla desteklenmeli.

Okul

- Eğitimlerine devam edebilmeleri için denklik sorunları daha hızlı çözülmeli ve devam ettikleri okuldan diploma alabilmelidirler.
- Okullara kabulde yaşanan sorunlar çözülmeli ve hızlandırılmış bireysel yetiştirme/tamamlama eğitimleri verilmeli.
- Refakatsiz çocuklar yabancı kimlik numarası alıp okula devam etse bile, bu çocuklara karne ve diploma verilememektedir. Bu sorun çocuğun yüksek yararı gözetilerek çözülmelidir.

Kurumlar ve Görevleri

- Refakatsiz çocuklara hizmet veren tüm kurumların görev tanımları gözden geçirilmeli, kurumlar arası işbirliğini sağlayacak, eşgüdümlü çalışma olanakları geliştirilmeli.
- Refakatsiz çocuklara hizmet veren tüm kurumlarda çalışanların görev, rol ve işlevleri açık bir şekilde tanımlanmalı ve bu doğrultuda hizmet içi eğitimler düzenlenmeli.
- Refakatsiz çocuklara hizmet veren kurumlarda çocuklar hakkında ayrıntılı bilgi içeren kayıt sisteminin geliştirilmesi.
- Yabancılar Şubesi'nde yapılan ilk görüşmeyi yapan kişilerin, böyle bir görüşme sürecini yönetebilecek, görüşme tekniklerini bilen, profesyonel (sosyal çalışmacı, psikolog) kişiler olmaları gerekir. Bunun olanaklı olmadığı durumlarda, *bu işle görevli polis memurlarının görüşme teknikleri konusunda destekleyici eğitimlerden geçirilmeleri gerekir.*

Bakım

- Refakatsiz çocuklar birlikte kaldıkları diğer çocuklar aracılığıyla daha kolay Türkçe öğrenebilmekte, Türk kültürüne daha kolay uyum sağlayabilmektedirler. Bununla birlikte Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nca refakatsiz çocukların ihtiyaçları doğrultusunda hizmetin yapılandırıldığı ihtisas kuruluşları oluşturulmaktadır.
- Refakatsiz çocukların spor yapma olanakları geliştirilmeli, isteyenlerin lisanslı spor yapmaları kolaylaştırılmalıdır.

İltica ve refakatsiz çocuklar

- Refakatsiz çocukların iltica başvuruları bazen uzun süre sonuçlanmamakta, çocuk aylarca, yıllarca Türkiye'de kalmaktadır. Bu süre içinde çocuğun sürekli "bekleme" halinde yaşaması kendi yaşamı için pek çok fırsatın da kaçırılması anlamına gelmektedir. Çocuklar başvuru sonuçlarını beklerken kendi gelecekleri için de hazırlanabilirler, bu konuda etkili, sağlıklı yönlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

İkamet ve yabancı kimlik numarası

- İkamet izni, yabancı kimlik numarası verilmesi gibi işlemlerin uzun sürdüğünden yakınılmaktadır. Refakatsiz çocuğun kendi yaşamı için yapabileceği pek çok işlemde bunlara ihtiyacı bulunmaktadır. Çocuğun temel haklarından olan eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi ve gecikmeler yaşanmaması için kuruluşlara yönlendirilmeden önce bu işlemlerin tamamlanması gerektiği tespit edilmiştir.

Sağlık Hizmetleri

- Refakatsiz çocukların sağlık hizmetlerine erişiminde en büyük güçlük yabancı kimlik numarası olmayanlar için yaşanmaktadır. Sağlık hizmetlerinden yararlanmada sıkıntı yaşanmaması için refakatsiz çocukların yabancı kimlik numaralarının alınması ile ilgili işlemlerin hızlandırılması gerekmektedir.

Psiko - sosyal destek

- Refakatsiz çocukların kaldıkları kuruluşlarda bu çocuklara yönelik bakım planına ek olarak, yaşadıkları travmaya dönük özel tedavi ve rehabilitasyon programları geliştirilmelidir.
- Refakatsiz kız ve erkek çocuklarının öncelikli ihtiyacı psiko-sosyal destek almaktır. Bu desteği sağlayabilmek için refakatsiz çocukların kaldıkları kuruluşlarda çalışanların iletişim bilgi ve becerileri güçlendirilmelidir.

Mevzuat

- Yeni çıkan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu başta olmak üzere genel olarak sığınmacı ve mülteci hukuku hakkında alanda görev alan tüm kurumların çalışanları bilgilendirilmelidir. Mevzuatı bilmemekten, eksik ya da yanlış bilmekten/yorumlamaktan kaynaklanan farklı uygulamaların önüne geçilmelidir.
- Yeni çıkan Kanun doğrultusunda çıkarılacak ikincil mevzuatın hazırlıklarına alanda çalışanların katkı ve katılımları sağlanmalıdır.
- Refakatsiz çocuklar bağlamında da tartışma konusu olan “vesayet” “kamu vesayeti” ve “kayyım” konularının, salt bu konuda düzenlenecek, ilgili tüm tarafların ve konunun uzmanlarının yer aldığı bir çalıştay düzenlenmeli ve konu orada enine boyuna tartışıldıktan sonra bir strateji belirlenmelidir.
- İkamet izinlerinin yenilenmesi işlemleri arada boşluk bırakmayacak şekilde tamamlanmalıdır.

Geri Dönüş Stratejisi

Gönüllü geri dönüşlerin teşvik edilebilmesi için;

- Refakatsiz çocuklarla çok daha yakından çalışılmalı,
- Onları göçe iten gerçek nedenler belirlenmeli,
- Geri gönderme yasağı çerçevesindeki hassasiyetler göz ardı edilmeden, geri dönüşü kolaylaştıracak yardımlar sağlanmalıdır.

Geri gönderme merkezleri esas olarak birer bakım merkezi olarak işlev görmektedir. Bu merkezlerin yönetimi uluslararası bakım standartları çerçevesinde güvenlik birimlerinin dışında ve sivil idarenin yönetiminde örgütlenmelidir.

3

REFAKATSİZ ÇOCUKLARA
ERİŞİM STRATEJİLERİ

III. REFAKATSİZ ÇOCUKLARA ERİŞİM STRATEJİLERİ

1. ÇALIŞMANIN AMACI

“1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devlet’ten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam Hukukunda Kefalet (Kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gerekli saygı gösterilecektir.”

B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme md. 20

Refakatsiz çocuklar, ailesinden ve yasal olarak kendisine bakmakla yükümlü yetişkinlerden ayrı düşmüş göçmen çocuktur (IOM, 2011:11). Refakatsiz çocuklar kimi zaman sığınmacılığın beş nedeninden ötürü kimi zaman ise, eğitim almak, çalışmak, yeni bir yaşam kurmak gibi nedenlerle göç edebilmektedirler. Kimi zaman ise göç yolunda çocuklar ailelerinden ölüm ya da kaybolma gibi nedenlerle ayrı düşmektedir.

2007 yılından beri Türkiye’de refakatsiz çocuk vakaları artmış ve bugün görmezden gelinemeyecek bir prevelansa ulaşmıştır. Bu çocuklar, Türkiye’nin de imzalayıp onayladığı B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi gereğince ülkemizde hakları olan ve kurumsal destek verilmesi gereken çocuklardır. Türkiye, refakatsiz çocuklara çocuk haklarını sağlamak, onların yüksek yararı doğrultusunda hizmet götürmek için hali hazırda girişimler içindedir. Bu araştırma konuyla ilgili kurumsal kapasitenin artırılması ve söz konusu çocuklara erişmek için stratejiler geliştirilmesi çabalarına bilimsel katkı vermek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

2. ERİŞİM STRATEJİSİ GELİŞTİRMEK, YÖNTEMSEL YAKLAŞIM, KULLANILAN YÖNTEMLER VE ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Etkili bir erişim stratejisi planlamak için dört anahtar gereklidir:

- **Durum analizi:** Hali hazırda refakatsiz çocuklarla ilgili çalışan kuruluşların çocuklara erişim yöntemleri nelerdir? Bunlar belirlenmelidir.
- **Hedef grubu tanıma:** Türkiye'deki refakatsiz çocukların profili (etnisite, geliş nedeni, ortalama yaş, konuştıkları diller, kullandıkları medya) tanımlanmalıdır.
- **Araştırma:** Birinci ve ikinci hedefi gerçekleştirmek için bulgulara ihtiyaç vardır; bu nedenle bir hızlı değerlendirme araştırması gerçekleştirilmiştir.
- **İletişimin hedefleri, paydaşları, araçları ve temalarının belirlenmesi:** Araştırmada elde edilen bilgiler doğrultusunda iletişim için hedefler, paydaşlar, araçlar ve temalar belirlenmiştir.

Araştırma bu ihtiyaçlara yönelik bir analizi ortaya koymak amacıyla tasarlanmış bir *hızlı değerlendirme* araştırmasıdır.

Yöntemsel yaklaşım

Araştırma, hızlı değerlendirme araştırması olarak tasarlanmıştır.

Yöntemsel yaklaşım olarak, bu tip araştırmaların temel prensipleri olan, dört prensip benimsenmiştir:

- *Verimlilik ve gereksiz tekrardan kaçınma*
- *Triangulasyon*¹⁹
- *Uygulama odaklı olma*
- *Bağılamsallık*

Yapılan görüşmeler

Araştırma da iki temel hedef grupta görüşülmüştür:

- **Refakatsiz çocuklar:** Hem kuruluşlarda kalan çocuklarla hem de kuruluşlarda kalmayan göçmen mahallerinde yaşayan, kimisi tespit edilmiş kimisi tespit edilmemiş kendi halinde yaşayan refakatsiz çocuklarla görüşülmüştür. İkinci alt grup (kendi başına yaşayanlar) legalite ve illegalitenin arasındaki gri alanda haklarından habersiz olarak yaşayan çocuklardır.

¹⁹ Triangulasyon, araştırmada metodolojik çoğulculuğun benimsenmesi ve çeşitli veri türlerinin birlikte kullanılması demektir. Hızlı değerlendirme araştırmasında metodolojik yaklaşım hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. (Atasü-Topçuoğlu, 2012)

- **Alandaki uzmanlar:** Hali hazırdaki sistemlerde refakatsiz çocukları teşhis eden ve bakımını sağlayan kamu kuruluşlarında çalışan uzmanlarla ve konuyla ilgili olarak yardım ve savunuculuk yapan sivil toplum kuruluşları ve uzmanlarıyla görüşülmüştür.

Araştırmada Kullanılan Yöntemler

- **İstatistiki veriler:** İlgili kurum ve kuruluşlardan refakatsiz çocuklarla ilgili kayıtları istenmiş ve incelenmiştir.
- **Uzman görüşmeleri:** Hem kamu sektöründeki alanda bizzat çalışan, karar alıcı mekanizmalarda bulunan uzman ve bürokratlarla görüşme yapılarak, hem de sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütlerin uzmanlarının görüşlerine başvurularak birçok farklı veri bir araya getirilmiştir.
- **Yarı yapılandırılmış görüşme:** Hem kuruluşlarda kalan hem de İstanbul'da tek yaşayan refakatsiz çocuklarla yarı yapılandırılmış görüşme yönergesi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler yapılırken çocukların beyan ettikleri yaş esas alınmıştır.
- **Odak grup görüşmeleri:** Refakatsiz çocuklarla, 7 ve 10 kişilik iki grup halinde odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Bu görüşmeler yapılırken çocukların beyan ettikleri yaş esas alınmıştır.

Türkiye'de bulunan tüm refakatsiz çocuklar ya da bundan sonra gelecek olanlar hakkında bir genelleme bu araştırmada elde edilen bulgularla yapılamaz. Görüşülen grup temsili bir grup değildir. Görüşme yapılan çocuklara iki şekilde ulaşılmıştır: Seçilen dört ilde çocukların kaldıkları kuruluşlar ziyaret edilmiş, yetkililer ve çocuklar konu ve amaç hakkında bilgilendirilmiş, yetkililerin izni dahilinde gönüllü olan çocuklarla konuşulmuştur. Kuruluşlarda kalmayan, tek başına yaşayan refakatsiz küçüklere, sadece İstanbul'da ulaşılabilmiştir. Bu çocuklara kartopu yöntemi ile ulaşılmıştır. Afgan ve Afrikalı göçmen gruplarına bir kaç kartopu merkezinden başlanarak ulaşılmıştır. Çalışmada derlenen bilgiler ülkemizde göçmenlerin yaşadığı durumlara ilişkin fikir vericidir.

3. DURUM ANALİZİ

Hali hazırda refakatsiz göçmen çocuklarla ilgili çalışan kuruluşların çocuklara erişim yöntemleri nelerdir?

- Konuyla ilgili kamu ve uluslararası kuruluşların uzmanlarıyla yapılan görüşmeler açıkça göstermektedir ki, hali hazırdaki sistemdeki tüm aktörler, başvuru ya da başvuru alan kurumların yönlendirmesi sistemiyle çalışmaktadırlar. Emniyetin yaptığı –temel hedefi de çocuk göçmenlere yönelik olmayan- göçmen kaçakçılığı operasyonları haricinde aktif bir erişim stratejisi yoktur.
- BMMYK ve SGDD gibi mültecilere yönelik kurumlar başvuru sistemiyle, ASPB kuruluşları ise diğer kuruluşların yönlendirmesi ile çalışmaktadır. Hali hazırda refakatsiz çocuklara yönelik genel olarak erişim stratejileri ya da erişim politikaları bulunmamaktadır.
- Türkiye’de ne kadar refakatsiz çocuk olduğuna ilişkin bir resmi ya da gayri resmi istatistiki tahmin bulunmamaktadır. Elimizdeki veriler, refakatsiz çocukları tespit eden ve yerleştiren sistemin ne kadar başarılı olduğu konusunda kesin bir tespit yapmaya el vermemektedir. Ancak kuruluşlarda kalan çocukların buralardan kaçması, çocukların bakım yerine kaçak göçmen olmayı tercih etmeleri kurumlarda bir iletişim eksikliği olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

Kuruluşlarda kalan ve kalmayan çocuklar ve uzmanlarla yapılan görüşmeler erişim stratejisinde iki odak gerektiğine işaret etmektedir. Hem refakatsiz çocukların tespit edilmesi aşamasında, hem de kurumlara yerleştirilmelerini takiben ***iki odaklı bir erişim stratejisi geliştirilmesi gereği*** açıktır.

a. dış erişim: dışardaki 18’den küçük yaşta olan refakatsiz çocuklara erişim,

b. iç erişim: sistemle çocukların bağlantılarını sürekli kılacak, sistemin çocuk dostu olarak işlemlerini sağlayacak ***etkili iletişim***. Hali hazırda kurumlarda kalan çocuklarla etkili iletişim kurmak için de bir iletişim stratejisi geliştirmeye ihtiyaç vardır.

4. HEDEF GRUP: REFAKATSİZ ÇOCUKLAR

4.1. REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN GELİŞ NEDENLERİ

Genel olarak baktığımızda, ister kurumlarda ister kendi başına yaşıyor olsun çocukların geliş nedenleri aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Ülkelerde iç savaş, silahlı çatışma gibi güvenlik sorunları, çocukların can güvenliğinin olmaması,
- Çocuk asker olmaktan kaçmak,
- Ülkede ebeveynlerin öldürülmesi,
- Siyasi baskı, din ya da mezhep baskısı,
- Yoksulluk ve genç insanların kendilerine bir çıkış araması,
- Türkiye'nin olumlu imajı: Orta Doğu ve Afrika'dan gelen çocuk ve gençlerin Türkiye'de daha iyi yaşam koşulları bulacaklarını düşünmeleri,
- İş bulma umudu: Göçmenlerin Türkiye'de iş bulup para biriktirebileceklerini düşünmeleri,
- Eğitim alma umudu: Söz konusu çocuk ve gençlerin kendi ülkelerinde ulaşamadıkları eğitim imkanlarına Türkiye'de ulaşabileceklerini düşünmeleri,
- Sağlık ihtiyaçları: Kimi zaman refakatsiz göçmen çocuklar ağır sağlık sorunlarının tedavi edilebilmesi için Türkiye'ye gelmekte ya da getirilmektedirler. Görüşmelerde bazı uzmanlar, özellikle sığınma başvurusu olanların sağlık hizmeti alabilme imkanına sahip olmasını, çocukları hasta ancak tedaviye ekonomik gücü yetmeyen ailelerin çocuklarını refakatsiz çocuk göçmen olarak dışarıya göndermelerinin bir nedeni olarak dile getirmişlerdir.
- Avrupa'ya geçmek: Bazı çocukların tek başlarına çıktıkları göç yolculuklarında asıl hedeflerinin Türkiye'ye gelmek olmadığı, tercihlerinin Türkiye'den sonra Avrupa'ya göç etmek olduğu hem çocuklar hem de uzmanlar tarafından belirtilmiştir. Ancak, bu tüm refakatsiz çocuklar için genellenebilir bir durum değildir. Görüşülen çocukların yarısına yakını Türkiye'de kalmayı ve yaşamını burada sürdürmeyi düşünen ve umut eden çocuklardı.

4.2. ÇOCUKLARIN YOLCULUKLARI

Çocukların geliş nedenleri ve geliş biçimleri geldikleri ülkeye, aile geçmişlerine, ailelerinin sosyo-ekonomik, etnik ve kültürel durumlarına göre farklılaşmaktadır. Bu noktada alandaki çeşitliliğin çok katmanlı olduğunun altının özellikle çizilmesi gerekmektedir. Ancak bu araştırma kısıtlı zamanda, yapılan sınırlı sayıdaki görüşmelere dahilinde elde edilen bulgular bu farklılaşmayı gösterse de

ayrıntılı bir analiz için yeterli değildir. Eldeki bulgulara dayanarak refakatsiz çocuklar bu raporda iki ana gruba ayrılarak betimlenecektir: **Afrika** kökenliler, ve **Asya-Ortadoğu** kökenliler.

Afrikanlı refakatsiz çocuklarla kaldıkları kuruluşlar ve Afrikanlı göçmenlerin sıkça geldiği semtlerde yapılan kartopu yöntemiyle ulaşılmıştır. 2012 Türkiye’de Göçmen Çocukların Profili: Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri, Bir Hızlı Değerlendirme Araştırmasının²⁰ bulguları ve bu araştırmada kuruluşlarda yapılan gözlemler ve alana girmek için diğer yetişkin göçmenlerle yapılan ön görüşmeler Afrikanlı çocukların göçünün azaldığına işaret etmektedir. Bu göçün yerel itici faktörlerinde bir değişim olmadığını göz önünde bulundurursak, bu azalmaya ilişkin iki hipotez ortaya konabilir:

Hipotez 1. Afrikanlı çocuklar için uzun kaçış yolculukları artık eskisi kadar mümkün değildir. Özellikle kaçış rotasındaki ülkelerde meydana gelen Arap Baharı sonrası tehlikeli ve dengesiz olan siyasi durum, yoldaki ölüm riskini arttırmış ve çocukların yolculuğa çıkmalarını engelleyen bir faktör haline gelişmiş olabilir.

Hipotez 2. Afrikanlı çocuklar çıktıkları göç yolculuğunda hedeflerine ulaşana kadar yetişkin yaşa gelmektedir. Yoldaki tehlikeler yolcu sayısını azalttığı kadar yolculuğun süresini de uzatmaktadır. Araştırmada bu hipotezi destekleyen yaşam öykülerine ulaşılmıştır. Bazı öyküler göstermektedir ki, yolculuğu göze alan çocukların İstanbul sınırlarına ulaşmaları yaklaşık 2,5-3 yılı bulabilmektedir, dolayısıyla bazı çocuk göçmenler İstanbul’a ulaşana kadar 18 yaşını geçebilmektedirler.

Geldikleri ülkeler: Görüşülen çocuklar, Gana, Kongo, Yeni Gine, Fil Dişi Sahilleri, Kamerun ve Tanzanya’dan gelmişlerdi.

Yolculuk öyküleri: Bizimle hikayelerini paylaşan bazı çocuklar, ailelerinin ölümü gibi ağır travmalara şahit olmuş, depresyon içindeki çocuklardı; bunlar mülteci kimliklerin farkında ve doğrudan BMMYK’ye başvurmuşlardı. Görüşülen bazı çocuklar ülkelerindeki iç savaştan kurtulmaya çalışıyordu. Diğer grup ise, yeni ve daha güzel bir hayat için harekete geçenler olarak tanımlanabilir, bu çocuklar Avrupa veya Amerika’ya daha önceden göç etmiş yakın akraba veya arkadaşların yanına ulaşmaya çalışıyor, ya da ideallerinin peşinden koşuyordu. Yeni bir hayat arayışındaki çocukların bazıları futbolcu olma vaadiyle futbol simsarlarının etkisinde kalarak yola çıkmışlardı. Menajerler çocukların ailelerinden aldıkları 1000 ile 4000 dolar arası ücretlerle çocukları Avrupa’da futbolcu yapma garantisıyla alıncı, çocukları Libya, Tunus gibi ülkelerde kaderlerine terk etmişlerdi. Görüşülen bir çocuk ise burada doğup büyümüş ancak anne ve babası ölmüştü.

Asya-Ortadoğulu refakatsiz çocuklara ulaşmak için çok daha farklı ilçelere ve çalışma alanlarına ulaşmak gerekmiştir. Alanda genel olarak, İstanbul sınırları içerisinde Afrikanlı çocuklara nazaran

²⁰ IOM ve İsveç Hükümeti destekli çalışma, 2012’de IOM tarafından yayınlanmıştır.

Asya-Ortadoğu kökenli refakatsiz çocukların daha fazla nüfusa sahip olduğu gözlenmiştir. Ancak, bu sadece bir gözlemdir, daha önce değinildiği gibi resmi rakamlar bilinmemektedir. Bu grubun içinde en görünür olanlar Afganlar'dır. Nitekim, alan araştırması sırasında görüşülen ASPB kuruluşlarında da Afganlar ağırlıklı yoğunluğu oluşturmakta idi.

Geldikleri ülkeler: Görüşülen çocuklar, Afganistan, Irak, İran ve Pakistan'dan gelmişlerdi. Afgan çocuklar köken olarak farklı etnik kimliklere sahip olsalar da (Hazara, Peştun, Tacik, Özbek²¹) yoğunluğu benzer nedenlerle göç etmişlerdi. Afgan çocukların hemen hepsi Türkiye'ye İran üzerinden gelmişlerdi.

Geliş nedenleri: Çocukların yaşam hikayeleri birbirine göre farklılıklar taşısa da, yoksulluk, savaş travması, kimsesizlik, mezhep çatışması, ülkelere dair umutsuzluk, ülkelerindeki eğitim şartlarının kötülüğü, Batı'daki akrabaların varlığı, "ailenin kurtarıcısı" olma isteği/misyonu, çocuklar arasında yaygın göç nedenleri olarak tespit edilmiştir.

Yolculuk öyküleri: Görüşülen çocuklar göç ederken benzer yöntemleri (kaçak göç), benzer rotaları kullanmışlar, ağır şartlar altında ve yüksek riskli yolculuklar yapmışlardı. Hepsı yollarında ailelerinden kimse olmadan bir kaçış yolculuğuna çıkmışlardı. Onların anlatılarına göre, Türkiye'ye gelirken kaçakçılara ödenen ücret 1000-1500 dolar arasında değişmektedir.

Çocuklar, kaçış yolculuğunun mevsim şartlarına göre süreyi değiştirdiğini, kaçış yolculuklarının 15 ile 60 gün arasında sürdüğünü, yolculukların asıl zorlu kısmının İran ile Türkiye sınırı arasındaki çok uzun yürüyüş olduğunu, yolculuk sırasında birçoğu birlikte seyahat ettikleri kişilerin ölümlerine tanık olduklarını, yaralandıklarını, kış koşulları dolayısıyla donan ayaklarını kaybetme tehlikesi atlattıklarını anlatmışlardır. Anlatılar gösteriyor ki, Türkiye içindeki geçiş rotası çocukların birçoğunda aynı şekilde cereyan etmekte, Van'dan sonrasında İstanbul hedeflenmektedir.

Çocuk işçiliği ve şiddet: Anlatıların işaret ettiği bir diğer orta nokta ise ağır çocuk işçiliğidir.

"İran'da çalışıyordum. Annemin yanında kalmadım. Sıvacılıkta çalışıyordum." (Refakatsiz çocuk, erkek, 17)

"Oradan bir kaçakçı buldum kendime. Getirdi beni İran'a. İran'da da bir üç dört ay çalıştım. Orada da olmadı. İki de bir yakalıyorlardı. Deport ediyorlardı. Sınır dışı yapıyorlardı. Ondan sonra geri döndüm. Olmadı orada çalışmamız. Geldik Türkiye'ye. İran'da vallahi dövüyorlar. Çocuk demiyorlar, büyük demiyorlar, yaşlı demiyorlar. Yakaladığını dövüyorlar. Neymiş sen kaçarsın; o kadar." (Refakatsiz çocuk, erkek, 17)

²¹ Belirtelim ki, Afganistan'da birçok etnik grup bulunmaktadır. %42 Peştun, %27 Tacik, %9 Hazara, %9 Özbek, %4 Aymak, %3 Türkmen, %2 Beluç, %4 diğerleri (Kırgız, Kıpçaklar, Arap, Hindu v.b.) (http://www.indexmundi.com/afghanistan/demographic_profile.html)

Özellikle Afganistan ve Pakistan üzerinden gelen çocuklar, Türkiye'ye ulaşmadan önce İran'a gelmekte ve bu "durakta" para biriktirmek için 6 ay ile 2 yıl arasında inşaatlarda, sanayi atölyelerinde, pazarlarda çalışmaktalar. Anlatılar, çocukların özellikle yolculuklarının bu aşamasında şiddete ve istismara maruz kaldıklarını göstermektedir. Çocuklar, Afganlar'ın İran'da istenmediğini, İran'dayken kazandıkları paraların sürekli şiddet kullanılarak ellerinden alındığını, kaldıkları bekar evlerinin taşlandığını anlatmışlardır.

"Şerefli Koçhisar'daydım. Ağabeyimin tanıdığı var, orada kaldım. Çobanlık yaptım. 10-15 lira veriyordu çoban. Ayakkabı, yiyecek filan alıyordu. Arabayla köye getiriyorlardı." (Refakatsiz çocuk, erkek, 16)

Sadece göç yolunda diğer ülkelerde değil, Türkiye'de yaşama tutunurken de refakatsiz çocukların tespit edilmiştir. Görüşülen refakatsiz çocuklardan, tek başına yaşayanların tamamı çalışmış ya da çalışıyordu.

4.3. KURULUŞLARDA KALMAYAN ÇOCUKLARIN YAŞADIKLARI YERLER VE GÜNDELİK YAŞANTILARI

Görüşme yapılan 16 çocuğun hiçbiri herhangi bir ulusal veya uluslararası kurumla yardım almak için irtibata geçmemişti. Bu durumun temel nedeni olarak ise sınır dışı edilme korkusunu ifade etmişlerdir. Bu çocukların günlük yaşamları kuruluşlarda kalanlardan çok farklıdır.

Görüşmeler göstermektedir ki, çocukların Türkiye'de yaşadıkları yerler, bulabildikleri işler, içinde oldukları dayanışma örüntülerine bağlı olarak belirlenmektedir. Bu dayanışma örüntüleri hemen her zaman etnik köken üzerinden kurulan ağlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu tür örüntülerin pratik edilmesi, bir miktar güven ve güvene temel teşkil edecek ortak dil, benzer kültür gibi koşulları gerektirir.

Bu nedenle alandaki refakatsiz çocukları düşünür ve anlamaya çalışırken hem çocuk ve ergen olarak düşünmek hem de içinden geldikleri kültürleri ve ülkelerindeki güncel genel durumu hesaba katmak gerekmektedir.

a) Afrika kökenli refakatsiz çocuklar

İstanbul'da yaşadıkları yerler:

Afrikalı refakatsiz çocuklara öncelikle, Fatih, Merter, Tarlabası ve Kumkapı gibi semtlerde bodrum katlarındaki 8-10 kişilik yaşam alanlarında, toprak saha kenarlarındaki antrenman yerlerinde, merdiven altı tekstil atölyelerinde, Callshop'larda, semt pazarlarında rastlanmıştır.

Bu çocukların Türkiye’de yaşadıkları sıkıntıları:

Karşılaştıkları başlıca sorunlar şöyle özetlenebilir: zorlu hayat koşulları, yabancı düşmanlığı, iş bulamamak, sağlık konularında herhangi bir kuruma gidememek. Görüşülen çocukların hiçbirinin burada herhangi bir eğitime katılma şansı olmamıştı. Görüşmeler, çocukların genelde iş bulamadıklarını göstermekte. Göreli en çok iş bulabildikleri yer ise tekstil atölyeleri. Ancak, çocuklar özellikle tekstil sektöründe buldukları kaçak işlerde de günde 18 saat çalışmalarına rağmen aylık ancak 500 TL kazanabildiklerini, bunun yanı sıra çalışmalarının karşılıklarını iş yeri sahibi tarafından çoğunlukla verilmediğini anlatmışlardır.

Çocukların göç eğilimleri:

Görüşmeler gösteriyor ki, Afrikalı refakatsiz çocukların büyük kısmının (Türkiye’de uzun zaman geçirenler ve buraya dair örneğin futbolcu olmak gibi planları olanlar haricindekilerin) *Türkiye’de yaşamak gibi bir planları yok. Kısaca spor ya da başka sosyalleşmelerle sosyal-kişisel ilişkiler gelişmedikçe ergen göçmenler bir yerde kalma isteği pek duymuyor gibiler, gerçek bağlar olmayınca hayallerinin peşinden gittikleri söylenebilir.* Bir an evvel paralarını biriktirip kurdukları bağlantılarla Avrupa Birliği sınırlarına ulaşmak istemektedirler.

b) Asya-Ortadoğu kökenli refakatsiz çocuklar

İstanbul’da yaşadıkları yerler:

Asya-Ortadoğu kökenli refakatsiz çocukların bulunduğu ilçelerin başında Zeytinburnu, Merter, Bayrampaşa gelmektedir. Çocukların öncelikle Zeytinburnu’nu seçmelerindeki ana neden Afgan Türkleri’nin bu bölgede yoğun olarak yaşamaları, Afgan yaşam biçimine, kültürüne uygun birçok işletme ve derneğin burada bulunmasıdır. İkinci bir neden ise, merdiven altı tekstil sektörünün mahalle aralarında yoğun bir şekilde bulunması, yapımı süren inşaatların çokluğu, iş bulunabilirlik ve ortak dil açısından bu bölgenin tercih edilmesinde etkindir.

Çocukların İstanbul’daki günlük yaşantıları:

Anlatılar göstermektedir ki; çocuklar mümkün olduğunca buradaki göçmen ağlarına eklemlenerek yaşamaktalar. Çocuklar öncelikle yolculuğa çıkmadan önce bağlantıda oldukları, tanıdık, akrabaların yanlarına ulaşmayı deniyorlar. Eğer hiç kimseyi tanımıyorlarsa aynı dili konuşabilecekleri bölgeleri arıyorlar. Görüşülen çocukların çok azı kendi anadillerinden başka bir dil konuşabilmekteydi. Tanıdıkların evlerine yerleşenler, önceden gelenler tarafından buradaki yaşam hakkında bilgilendiriliyorlar; göçmenler arasında ne yapip ne yapmamalarıyla ilgili deneyim aktarımı oluyor. Sosyal ağlar, sadece çevreyi anlamak için değil, iş bulmak için de oldukça önemli. Tanıdıklarının işyerlerinde ya da onların sosyal ilişkileri sayesinde iş bulunabiliyor; işe başlayan çocuklar için para

biriktirme süreci başlıyor. Çocukların büyük bir çoğunluğu kazandığı parayı ailesine göndermeye çalışıyor. Bu konuda yaşadıkları bölgelerdeki seyyar havaleciler bulunuyor. Bu kişilere aileye gönderilecek paranın %10'u verilerek, paranın Afganistan'daki, Pakistan'daki aileye ulaşması sağlanıyor. Çocuklar İstanbul'daki birçok durumla ilgili olarak birbirlerini bilgilendiriyorlar. Sağlık sorunları içinde hastanelere gidemeyecekleri için bölgede yeri bilinen kendisi de göçmen olan doktora ulaşıyorlar. Anlatılar, bu doktorun normal hastane ücretlerine nazaran daha fazla ücret aldığı ve ancak ilaç tedavisi uygulayabildiğini gösteriyor.

4.4. ÇOCUKLARIN YEREL HALKLA İLİŞKİSİ

Dışarda yaşayanlar için daha geniş bir sosyal çevreyle iletişim kurma olasılığı var gibi görünse de, araştırma da çocukların Türkçe öğreninceye kadar kendi etnik grubundan başka kimseyle muhatap olamadıkları tespit edilmiştir.

Afganlar hakkında genelde sokaktaki insanlarda da iyi bir kanı olduğu gözlemlenmiştir. "Dinimiz aynı, çalışanlar, sesleri çıkmıyor, zekiler, çabuk Türkçe öğreniyorlar" gibi tanımlamalar hem kamu çalışanlarıyla yapılan sohbetlerde hem de özellikle yardım veren kuruluşların yetkilileriyle yapılan görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Bu durum Afganların sosyalleşebilmelerinde bir avantaj oluşturmaktadır.

Yine araştırma yapılan dönemdeki Van'daki yerel gazetelerde Ramazan zamanında Somalili bir göçmenin ezan okuyacağı gibi olumlu dilde haberler yayınlanmıştır.

Gözlemler ve görüşmeler göstermektedir ki, kuruluşlar dışındaki yaşamda öncelikle dil yani Türkçe bilgisi ardından din, yerel halk ve göçmenler arasında pozitif ilişki kurulmasında en temel iki faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle, dil refakatsiz çocukların sosyalleşmesinde temel anahtardır.

4.5. KURULUŞLARDA KALAN ÇOCUKLARIN GÜNLÜK YAŞANTILARI

Kuruluşlarda kalan çocukların günlük yaşantıları, sabah topluca uyanış, sabah kahvaltısı, daha sonra boş zaman, öğlen yemeği, genelde öğleden sonra uykusu ve akşam yemeği, daha sonra da yatılması şeklinde düzenlenmiştir. Okula gitmeyen çocuklar için genelde yapılacak sürekli bir aktivite bulunmamaktadır. Gezilen kuruluşlarda, futbol sahası, masa tenisi, jimnastik salonu bulunmakta, çocuklar gün içinde istedikleri zaman bu tesisleri kullanabilmektedirler.

"Psikolojik ürkekliği hemen hepsi yaşıyor" (Kuruluş Çalışanı, SHU, Ankara).

"İçimde tuta tuta patlıyorum zaten. Kimseye güvenilmiyor. Bugün sırrını verdin, yarın gelip ortaya döküyor" (Refakatsiz Çocuk, Kız, 16).

“Dil sorunu hem bizim hem onlar için var. Emniyet’ten destek sorunu var. Atatürk Çocuk Yuvası’na gelen hiçbir Somalilinin tercümanla geldiğini görmedim” (Kuruluş Çalışanı, Ankara).

Bu genel görünüm dışında, çocukların yaşantıları kuruluşlarda sağlanan imkanlara göre farklılıklar göstermektedir. Araştırmada Van, Nevşehir, İstanbul ve Ankara’daki ilgili kuruluşlar ziyaret edilmiş görüşmeler yapılmıştır. **Her kuruluşta çocuklara aynı koşullar sağlanamamaktadır.**

Örneğin, kimi illerde bilgisayar salonu yenilenemez, ya da hiç yokken, ya da telefon etme imkânı çok kısıtlıyken, İstanbul’daki Yeldeğirmeni’nde, ki alandaki en eski kuruluştur, bütün bu imkânlar ve gündelik rutinin dışında STK’lar ile yapılan işbirliği sonucunda, çocuklara psiko-sosyal destek sağlanması, ihtiyaç duyan çocuklara psikolog sağlanması, okullara kayıt, Türkçe kursları, kütüphane ve yine destek veren STK’lar ile birlikte gündelik rutini kıracak aktiviteler örneğin, şehir dışı gezileri, birlikte yemek pişirme gibi kültürel kaynaşma aktiviteleri dahi yapılabilir.

Bu noktada, kurum içinde iletişim sağlanmasında **ağabeylik sistemi** önemli bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır: Yeldeğirmeni örneğinde farklı etnik gruplarda iyi Türkçe bilen çocuklar diğer arkadaşlarına ve kurum çalışanlarına çevirmenlik yaparak sürekli iletişim sağlamaktadırlar.

Yanı sıra kuruluşta sağlanan **Türkçe eğitimi** sayesinde, çocuklar kısa sürede basit düzeyde kendilerini ifade edebilir hale gelmektedir.

Kuruluşlarda kalanların **arkadaşlık ilişkileri** kuruluşta kalanlardan oluşan bir çevrede gelişim imkânı bulabilmektedir ve bu çerçevede içinde kurulan ilişkiler oldukça sınırlıdır. Yüz yüze görüşme yapılan çocukların hepsi, ‘yakın arkadaşın, güvendiğin birisi var mı?’ sorusunu olumsuz yanıtlamıştır. Çocuklar yaşadıkları arkadaşlık ilişkilerini mesafeli ilişkiler olarak betimlemişlerdir.

Kuruluşlarda dil, sınırları ve ilişkileri belirleyen en etkin faktör olarak gözlemlenmiştir.

Araştırmada, kuruluşu neden getirildiğini neden orada kaldığını bilmeyen, sürecinden habersiz ve kaygı düzeyi oldukça yüksek çocuklara da rastlanmıştır.

Öte yandan iyi Türkçe konuşan çocuklar hem görevlilerle anlaşabilmekte, hem anadili ortak olan diğer çocuklara çevirmenlik yapabilir grupta lider pozisyonuna çıkabilmektedir. Ancak eğer dilini konuşan kimse yoksa çocuklar tamamen izole olabiliyorlar.

Çevirmenin grubun içinden olması, çevirmenin kişiliğine göre olumsuzluklar içerebilir, alan çalışmasında bu yönde bir şikâyet alınmamıştır ancak kurumsal bir model düşünürken bu tür olasılıklar da hesap edilmelidir.

Bir diğer önemli nokta ise, profesyonel elemanların kuruluşu ziyaret ederek, isteyen **çocuklara psik-sosyal destek** vermesidir. İstanbul çapında bu işi Helsinki Yurttaşlar Derneği organize etmektedir.

Bu tür bir mekanizmanın varlığı hem çocukların desteklenmesi hem de kuruluşlara üçüncü bir yetişkin gözün ve kulağın olması, böylece küçük ihtilafların sorun haline gelmeden çözülebilmesi açısından önemlidir ve kurumsal modele dahil edilmesi fayda sağlayacaktır.

Etnisite farkları da arkadaşlık ilişkilerini zaman zaman etkileyebiliyor. Örneğin, Afgan çocuklar arasında Peştunlar Taliban'la aynı etnisiteden oldukları için diğerleri tarafından dışlanmaya maruz kalabiliyorlar. *Çok-kültürlülük, çok-kültürlü ortamlar yaratabilme konusu erişim ve iletişim stratejisinin uygulanmasının en temel parçası olmalıdır.*

5. İÇ ERİŞİM ERİŞİM İÇİN YÖNTEM ÖNERİLERİ

5.1. İZLENECEK PRENSİPLER

Gerek hedef gruplara yönelik mesajları geliştirirken gerekse bu mesajları iletirken dışlayıcı değil **içermeci ve ikna edici** olunmalıdır.

Bunu başarabilmek için, her şeyden önce **güven** duygusunu yaratabilmek gerekmektedir.

Güven hem dış erişim hem de iç erişim için anahtardır. Daha önce de belirtildiği gibi, bazı refakatsiz göçmen çocuklar sınır dışı edilme korkusuyla hiç bir kurum ve kuruluşu başvurmamaktadırlar. Hedef grubun güvensizliği erişim stratejisinin aşması gereken en temel engeldir.

Güven duygusu oldukça az bir hedef kitleye hitap edileceği her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. İzlenecek temel prensipler şunlardır:

- **Hak temelli:** Verilecek mesajlar çocuk haklarını iletici, çocuklara haklarını öğreten nitelikte olmalıdır.
- **Katılımcı:** Güveni yaratabilmek ve sürdürebilmek için katılım, söz hakkı ve değer verilmesi gerekmektedir. Hedef gruptan lider özellikli kişilerin sürece dahil edilmesi (örneğin, Genç Mülteciler Birliği'nin²² katılımı) ve grup olarak iletişimde aktif rol oynaması, mesajların içeriğini, etkililiğini ve kalıcılığını olumlu yönde etkileyecektir.
- **Çok kültürlü:** Hedef grup pek çok farklı kültürden gelen çocuklardan ve bu çocukların sosyal çevresindeki kişilerden oluştuğu için, mesajlar, iletişim araçları ve anlatım biçimleri çok kültürlü olmalıdır.
- **Çok dilli:** Hedef kitlenin konuştuğu dillerde iletişim sağlanabilmelidir. Refakatsiz göçmen

²² Genç Mülteciler Birliği, Türkiye'de refakatsiz göçmen çocuk olarak tespit edilip yurtlarda kalmış, ancak 18 yaşına gelince yurtlardan ayrılmış gençlerin aralarında kurduğu bir dayanışma ağıdır. Esasen 2010-2011 kışında yurttan sonra sokakta kalma sorununa ortak çözüm arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

çocuklar için, buradaki haklarını, sistemin işleyişini, seçeneklerini, anlayabilecekleri şekilde ve anadillerinde anlatan mesajlar gerekmektedir.

- **Basit, anlaşılır, işlevsel bilgi:** Üretilcek iletişim materyalleri basit, kolay anlaşılır bir dille yazılmalıdır. İlaveeten bu materyaller işlevsel ve pratik hayata dönük somut bilgiler sunulmalıdır.
- **Ulaşılabilir:** Mesajlar farklı araçlarla (basılı materyal, görsel-işitsel materyal, sosyal medya, uygulamaları ve grup çalışmaları) verilmelidir; bu araçlar erişilebilir olmalıdır.
- **Tekrar edilebilir:** Mesajlar gerektiğinde tekrar edilebilir olmalıdır. Örneğin, kuruluş eğitimleri eğitici eğitimi şeklinde üretilip tekrar edilebilir ve sürdürülebilir olmalıdır. Görsel-işitsel materyal telefon hattı ya da internet üzerinden tekrar görüntülenebilir ya da işitilebilir olmalıdır.
- **Etkileşimli:** Kampanya gençlere ve hareketli bir kitleye yönelik olduğu için, basit ve tek taraflı bir iletişim stratejisi olarak düşünmemeli, bunun yerine hedef kitlelerden dönüt alınan diyalog ortamlarını da içinde barındırmalıdır. Üretilcek bazı erişim araçları etkileşimli olmalıdır, hedef grubun geri bildirimine, değerlendirmeye ve revizyona açık olmalıdır.
- **İzleme:** Sürecin başarısını garantilemek açısından iletişimin paydaşlarının (medya, hedef grup, diğer STK'lar vb.) tepkileri izlenmelidir. Ayrıca, hem dış erişim hem de iletişim stratejisinin başarı durumunu izleyebilmek için, göstergeler geliştirilmeli ya da uygulamanın sürecini değerlendiren bilimsel araştırma yapılmalıdır.

5.2. ERİŞİM STRATEJİSİNDE HEDEF GRUPLAR VE MESAJLAR

Her hedef kitle grubunun farklı ihtiyaç, konum ve özelliklerine göre farklı içerikli mesajlar üretilmesi gerekmektedir.

a. Hedef kitlemiz öncelikle henüz teşhis edilmemiş **refakatsiz çocuklar**, ve kurumlara yerleştirilen çocuklardır.

b. Ancak araştırma sırasında yapılan uzman görüşmeleri göstermektedir ki, **emniyet yetkilileri, hizmet, yardım, eğitim sağlayan ilgili kurum ve kuruluşların personeli** de yönlendirme mekanizmasının işleyişi, çocukların Türkiye'deki süreçlerinin, hak ve yükümlülüklerinin işleyişi hakkında, ve konuyla ilgili yerel/pratik işbirlikleri geliştirmek konusunda eğitim desteğine ihtiyaç duymaktadırlar.

c. Üçüncü grup, kamuoyu, çocukların yönlendirildikleri illerdeki **halk ve sivil toplum kuruluşlarıdır**. Refakatsiz göçmen çocukların yoğunlaştıkları bölgeler, yönlendirildikleri şehirler, henüz erişilememiş olanlar açısından göçmenlerin sıklıkla tercih ettiği semtler, en çok çalıştıkları işler gibi sosyal

alanlarda yerel halkın bilgi ve bilinç düzeyi hem erişimi sağlamak hem hak ihlallerini önlemek açısından oldukça önemlidir. Konuyla ilgilenen ya da ilgilenme potansiyeli olan **STK** ler, hem sisteme eklemlenmeleri, hem kamuoyu oluşturulması açısından kritik partnerlerdir.



Şekil 1. Üç temel hedef kitle ve her biri için ihtiyaç duyulan bilgilendirme mesajların konuları

5.3. ERIŞİM STRATEJİSİNDE HEDEFLER

a) Kısa ve orta vadeli hedefler

- Kampanya yapılarak konuyla ilgili kamu ve sivil toplum kuruluşları arasında diyalog ortamının oluşması
- İletişim materyallerinin geliştirilmesinde çocukların da katılımının sağlanması
 - Refakatsiz çocuklardan kendi inisiyatifleriyle oluşturdukları bir örgütlenme olan *Genç Mülteciler Birliği*²³ ile diyaloga geçilmesi, sürece katılımlarının sağlanması
 - Yapılacak kısa film, sosyal medya, blog sayfası gibi aktivitelerin çocuklara duyurulması, isteyenlerin katılımına açık olması

²³ Bkz. Dipnot 22.

- Geliştirilecek slogan ve bilgilendirme materyallerinde paydaşların onayının alınması
- İletişim kampanyasında alandaki tüm aktörlerin konuya destek vererek, aynı söylemi paylaşımlarının sağlanması
- İç erişimin, başka bir deyişle, kurum içi etkili iletişimin sağlanması
 - Çocukları bilgilendirecek materyallerin hazırlanması (basılı, sesli, görsel materyal)
 - Kamuoyu ve çocuklar için kısa filmlerin yapılması
- Çok kültürlü, *karşılıklı* iletişimin işlediği kuruluş kültürünün yaratılması
 - Kuruluşlarda etkili iletişimin gerçekleştirilmesi
 - Kapasite arttırılırken, personel eğitimleri ile personel ve çocuklar arasında etkili iletişimin sağlanması
 - Eğitici eğitimleri
 - Kuruluşlarda çocukların yakın sosyal çevreleriyle iletişiminin etkinliğinin arttırılması
 - Dil desteği
 - Çevirmen desteği
 - Grup içinde buzların kırılması²⁴
 - Sanatla terapi ve katılım yöntemlerinin kullanılması (video biyografi atölyesi, birlikte duvar boyama vb.)

²⁴ Genel olarak personel ve çocuklar arasında dil engelinin temel olduğu ancak uzun zamandır süregelen ve bir ilişki biçimi ve kurum kültürü halini almış bir uzaklık söz konusudur. Bu uzaklığın aşılaraq, etkin iletişime dayalı ilişkiler geliştirilmesi gerekmektedir.

b) Uzun vadeli hedefler

- Refakatsiz çocuklar için yurt çapında işleyen etkili bir yönlendirme mekanizması kurmak
 - Kapasite geliştirilmesi
 - Ortaklıkların sürdürülmesi
 - Kapasite gelişimi ve erişim stratejisinin eşgüdümlü olarak yürütülmesi
- Dış erişimin sağlanması ve böylece daha çok çocuğa ulaşılması
 - Önerilen sokak çalışmaları yöntemlerinden uygunlarının seçilmesi, uygulanması için alt yapı kurulması, ilgili kamu ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılması
 - Çocukların katılımının sürdürülmesi
 - Sosyal ağlara (network) doğru bilgi akışı sağlanması
- Kamuoyunda farkındalığı arttırmak: Refakatsiz çocuk kavramının kamuoyuna anlatılması, kaçak çocuk göçmen çalıştırmanın çocuk haklarına ve yasalara aykırı olduğuna dair bilinç arttırılması; yabancı düşmanlığı konusunda kamuoyunun aydınlatılması,
 - Kısa filmler
 - Konuyla ilgili afişler ve ya bannerlar
- Refakatsiz çocuklarda tutum ve davranış değişimi yaratmak
 - Bilgilendirme ve kurumlara güven yaratma yoluyla çocukların sisteme başvurmalarını sağlamak
 - Göçmen çocukların yaşadıkları yerlerdeki göçmen ya da insan hakları STK'larının, yerel yönetimlerin yardım kuruluşlarının bu çocuklarla ilgili yönlendirme yapabilir hale gelmesini sağlamak

6. DIŞ ERİŞİM ERİŞİM İÇİN YÖNTEM ÖNERİLERİ

Erişim stratejilerini, dış erişim stratejileri ve iç erişim stratejileri olarak iki aşamada düşünebiliriz. Dış erişim stratejileri, henüz herhangi bir kuruluşa başvurmamış ya da tespit edilmemiş refakatsiz çocuklara erişmekte kullanılabilecek stratejilerdir. İç erişim stratejileri ise, tespit edilmiş ve kuruluşlara yönlendirilmiş çocuklara nasıl erişeceğimiz, yani onlarla nasıl iletişim kuracağımız ile ilgili stratejilerdir.

6.1. DIŞ ERİŞİM STRATEJİLERİ

Dış erişim stratejisini üç odakta ele alabiliriz.

Sokak çalışması ile yüz yüze erişim

- Mobil ekip
- Çalışma alanlarının denetlenmesi
- Sağlık taramaları

İlgili kuruluşları yönlendirme mekanizmasına eklemek

- Yardım kuruluşları
- STK ve yerel yönetimleri yönlendirme mekanizmasına katmak

Sosyal ağlara doğru bilgi ulaştırmak

- Anonim bilgi sorma bilgi paylaşma adresleri yaratmak
- İnternet ve sosyal medya

Şekil 2. Dış erişim stratejileri

A. Sokak Çalışması İle Yüz Yüze Erişim

Mobil ekip

Mobil ekip özellikle İstanbul gibi büyük ve kalabalık şehirlerde refakatsiz çocuklara ulaşmak için kullanılabilir. Orta boy bir araç ile hareket eden, içinde dil bilen (özellikle İngilizce, Fransızca, Arapça, Farsça) sokak çalışması ve gençlik çalışmaları alanda tecrübeli bir ekip oluşturulabilir. Bu ekip

sokaklarda yaşayan ya da çalışan gençlere ulaşmaya çalışabilir. Araçta, temel tıbbi yardım malzemesi de bulunabilir. Bu takım genç göçmenlere (çocuk ve ex-minor'lara) buradaki hakları, temel sağlık, hijyen bilgileri, ulaşabilecekleri sosyal servisler hakkında bilgi verebilir, aktif yönlendirme yapabilir.

Çalışma alanlarının denetlenmesi

Özellikle kentsel alanlarda çocukların tekstil, ufak imalathanelerde, organize sanayilerde, küçük atölye ve dükkanlarda çalıştıkları araştırmanın bulgularındandır. Yanı sıra bu tür mekânlarda sadece göçmen çocukların değil, vatandaşların da kaçak olarak sıkça çalıştığı da bilinmektedir. Çalışma Bakanlığı'nın iş müfettişlerinin sadece büyük üretim yerlerini değil, küçükleri de denetleyecek bir alt yapıya kavuşması, buralarda kaçak çalışmanın tespitine dair genel çalışmalar, göçmen çocukların da tespitini arttırabilecek ve çocuk işçiliğiyle de mücadele edecek bir yoldur.

Sağlık taramaları

Halk sağlığı taraması yapılırken, kayıtlı olup olmama ya da yasal statü gibi durumlara bakılmamaktadır. Dolayısıyla çeşitli göçmenler de bu taramalara girebilmektedir. Bu taramalarda da refakatsiz çocuklarla karşılaşmak bir olasılıktır. Halk sağlığı taraması da sokak hizmetleri çerçevesinde erişim stratejisine eklenebilir.

Halk sağlığı ekipleri konuyla ilgili bilgilendirip çocukları kuruluşlara yönlendirebilirler.

Ya da daha genel olarak halk sağlığı ekiplerine her tür hedef grubu gereğinde bilgilendirip yönlendirecek sosyal çalışmacılar eklenebilir. Bu sosyal çalışmacılar refakatsiz çocuklar konusunda da kısa bir bilgilendirme eğitimine tabii tutularak erişim stratejisinde aktif uygulayıcılar olabilirler.

B. İlgili Kuruluşları Yönlendirme Mekanizmasına Ekleme

Durum analizinde ortaya konduğu gibi, hali hazırdaki sistem başvuru ve yönlendirme ile işlemektedir. Göçmenlerin yoğun olduğu bölgelerdeki, yerel yönetimler, göçmen ve insan hakları STK'ları ve özellikle de yardım kuruluşları gibi hali hazırda göçmen gruplarla iletişim içinde olan, çocukların destek almak için gidebilecekleri kuruluşlar, refakatsiz göçmen çocukları hakları konusunda bilgilendirebilir, ya da bilgilenebilecekleri kaynaklara yönlendirebilirler. Bunun için bu kuruluşlarla iletişime geçilmelidir.

C. Sosyal Ağlara Doğru Bilgi Ulaştırmak

Alandaki her çocuğa özellikle bulunmaktan korkan çocuklara doğrudan sokak çalışmasıyla ulaşmak denenmesi gereken ancak zor bir yöntemdir.

Peki yüz yüze gelemediğimiz çocuklara nasıl ulaşacağız?

Sokak çalışmalarının başarısını arttırmak ve dahası çocukların başvurularını arttırmanın en önemli yolu onları kendi bilgi kaynaklarından, yani kendi sosyal ağlarından doğru bilgilendirmek olacaktır. Dolayısıyla, göçmen STK ve inisiyatiflerini erişim stratejisinde ortak olarak almak gerekmektedir.

Hali hazırdaki göçmen toplulukları refakatsiz olanların durumları, burada karşılaşılabilecekleri riskler, kuruluş olanakları ve başvuru yöntemleri açısından bilgilendirilmelidir. Bu topluluklara en azından bu tür durumlarda başvurulabilecek, erişim stratejisi bağlamında hazırlanan internet siteleri ve danışmanlık veren STK adresleri gibi temel başvuru bilgileri verilmelidir.

D. Anonim Bilgi Sorma Ve Bilgi Paylaşma Adresleri Yaratmak

Sesli bilgi alma – mesaj bırakma hattı

Görüşülen çocukların bir kısmı menşe ülkelerde eğitime katılma sansı bulamamıştı, bu nedenle okuma yazma bilmiyordu. Okuma yazma bilmeyen çocukların da durumları hakkında şahsen bilgi alabilmeleri için sesli bilgi alabilecekleri bir kaynak etkili olacaktır.

Alanda gereken birçok dil göz önünde bulundurulduğunda kurulacak bir “yardım hattı” olası başvuru sayısı ve sürekli masraflar kıyaslandığında uzun vadede ekonomik olmayabilir.

Ancak otomatik işleyen bir hat hem masrafı düşük tutup hem de sesli bilgilendirme yapabilir.

Otomatik hat aranınca, arayan istediği dili tuşlar ve ardından seçtiği dilde, refakatsiz çocukların hakları ve sistem hakkında bilgilenebilir. Nereden nasıl başvuracağı ile ilgili bilgi alabilir. Ayrıca, en yakındaki partner STK ya da yerel yönetimin ilgili birimine yönlendirilebilir.

Daha etkileşimli bir hat istenirse; sesli bilgilendirme kaydı bitikten sonra arzu eden arayan çocuğun kendi dilinde mesaj bırakabileceği bir düzen de kurulabilir. Mesaj geldiği takdirde, otomatik hat mesajı her ilde ilgili birine e-posta olarak gönderebilir. Bu şekilde sorular bir süre sonra çocuklar tekrar aranarak diyalog içinde cevaplanabilir.

İnternet ve Sosyal Medya

Okuma yazma bilenlerden hem kuruluşlarda kalanlar hem de kendi başına kaçak yaşayan birçok refakatsiz çocuk ve ex-minor, internet kullanıyor; interneti seviyorlar. Hem haberleşmek, hem bilgilenecek, hem eğlenmek için kullanıyorlar. Sevdikleri ve eğlendikleri bir ortamla çocuklara ulaşmak hem mümkün hem de etkili olacaktır.

Çocukların internette en çok gezdikleri yerler Facebook ve Skype. Bir de en çok kendi ülkeleriyle ilgili haberlere bakıyorlar.

Kurulacak bir facebook sayfası, erişim stratejisinde yapılacak sanatsal faaliyetleri duyurmak, refakatsiz çocukların hakları ve sistem hakkında bilgi vermek için faydalı olacaktır. Partner kuruluşların sayfalarına link verilebilir. Bu yöntem çocukların hakları ve Türkiye’deki prosedürler ile ilgili bilgi alabilecekleri kaynakları ve önerilen yardım hattının duyurulması için faydalı olacaktır. Başarı öyküleri de bu sayfada yer alabilir, isteyen çocuklar ve öykülerini paylaşan ex-minor’lar sayfanın “arkadaşları” arasında olabilirler. Bu sayfayı çocuklar da birbirlerine önerebilirler.

Ayrıca, internette bir blog hazırlanarak, yukarıdaki bilgilerin yansırı, menşe ülkeler hakkında anadilde haberler bu siteye konabilir. Böylece web sitesi çocuklar açısından daha ilgi çekici hale gelebilir. Siteye haberlerin konulabilmesi için çocukların katkısının sağlanması içeriğin ve kullanımın popülaritesini arttırmak açısından faydalı olabilir.

6.2. ERİŞİM STRATEJİSİ İÇİN YER SEÇİMİ

Etkili bir erişim stratejisinde faaliyetler için yer seçimi de önemlidir. Erişim stratejisinde sosyal medya ve internet alanı kullanılmalıdır. Ancak bunun yanı sıra, üretilecek basılı malzeme (afiş, kitapçık) görsel malzeme (kısa filmler) gösterimi, sokak çalışmalarının etkili olabilmesi için fiziki olarak da yer tespiti gerekmektedir. Hem kamuoyunu hem de çocukları bilgilendirecek faaliyetler açısından çocukların yaşadıkları bölgeler tespit edilip seçilmelidir.

Araştırma göstermektedir ki, refakatsiz göçmen çocuklar gelebildikleri kadar merkeze gelmeye çalışıyorlar. Çoğu sınır illerinden yaya olarak geldikten sonra, örneğin Van’dan, daha merkezi bir şehre gitmeye çalışıyor. Ankara, İzmir Çanakkale’ye de gidebiliyorlar. Ama esas merkez İstanbul, genelde çocuklar İstanbul’u seviyor, orada kalmak istiyorlar.

Geldikleri merkez şehirlerde ise, göçmenlerin genellikle yerleştiği merkezin kenarındaki semtlerde yaşıyorlar. Çünkü buralarda kendi dillerini konuşan insanlar ve çeşitli göçmen ağları var, o ağın içinde bilgi alabiliyor, iş bulabiliyor, kalacak yer ayarlayabiliyorlar. Kısaca o ağın olduğu yerlerde tutunabiliyorlar.

Bu bulgular ışığında, erişim stratejisine öncelikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi merkez illerde ve Van gibi göçmen ve kaçak girişlerin çok olduğu geçiş güzergahlarından başlanması faydalı olacaktır. Yerel düzeyde ise, bu illerdeki göçmen mahallelerinin muhtarlarıyla çalışılabilir.

Araştırma deneyimi göstermektedir ki, İstanbul özelinde, genellikle çocuklara hafta içi akşam saat dokuz sonrası ya da Pazar günleri ulaşılabilir, (çünkü kalan zamanda çocuklar çalışıyorlar). Ortadoğu-Asya kökenli çocuklara da park alanlarında, cami avlularında, kağıt topladıkları depolarda, ucuz lokantalarda, internet kafelerde, Zeytinburnu sahili çevresinde ulaşılabilir. Afrikalı refakatsiz çocuklara ise, Fatih, Merter, Tarlabası ve Kumkapı gibi semtlerde bodrum katlarındaki 8-10 kişilik yaşam alanlarında, toprak saha kenarlarındaki antrenman yerlerinde, merdiven altı tekstil atölyelerinde, Callshop’larda, semt pazarlarında rastlamak mümkündür.

7. İÇ ERİŞİM, KURULUŞLARDA ERİŞİM VE İLETİŞİM

7.1. KURULUŞLARDA YAŞANAN SORUNLAR VE İLETİŞİM

A. Çocuklarla Kuruluş Personeli Arasında İletişimsizlik ve Negatif Kuruluş Ortamı

Hali hazırdaki durumda kuruluş içi iletişimde sıkıntılar yaşanmaktadır.

Bu programların başarılı olabilmesi için de bireysel psiko-sosyal destek programları gereklidir. Travmalı vakalar hem dil hem işsel engellerden ötürü kendilerini ifade edememektedir. Örneğin görüşmecilerden, 16 yaşındaki Kongolu bir kızın, hem kalp rahatsızlığı hem de depresyonu vardı; ancak, sorunlarını kuruluştakilere anlatmak istemiyordu.

Bu örnekte;

- Kuruluş içinde personel ve çocuklar arasındaki iletişimin sağlanması,
- Çocuğun kendi daha rahat ifade edebilmesi için dil engelinin aşılması,
- Psiko-sosyal destek sağlanması
- Kuruluşun diğer etkili ve yetkili kuruluşlarla olan işbirliğinin kurulması

gereği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Sığınma sürecinin süre ve karar bakımından belirsizliği, ilaveten çocukların personele süreçler hakkında soru sordukları zaman anlayabilecekleri bir cevap almamaları, çocukların içinde bulunduğu belirsizliği daha da gizemli hale getirmekte, çocuklarda negatif duygu birikimine yol açabilmektedir.

B. İl Bazında İlgili Kuruluşlar Arasında İletişim ve İşbirliği Eksikliği

Sadece alandaki en eski kuruluş olan Yeldeğirmeni ilgili STK'lar ile işbirliği içindedir. Bu işbirliği neticesinde STK'lar çocuklara psiko-sosyal destek, hukuki danışmanlık ve gereğinde psikolog sağlamaktadır.

Kamu - STK güven ilişkisi ve ortaklarının kurulması, kurulacak refakatsiz çocukların tespiti ve yönlendirme sisteminin yürütülmesi, STK faaliyetleriyle kurum bakımının tamamlanması ve kurum bakımının daha iyi işlemesi açısından önemlidir.

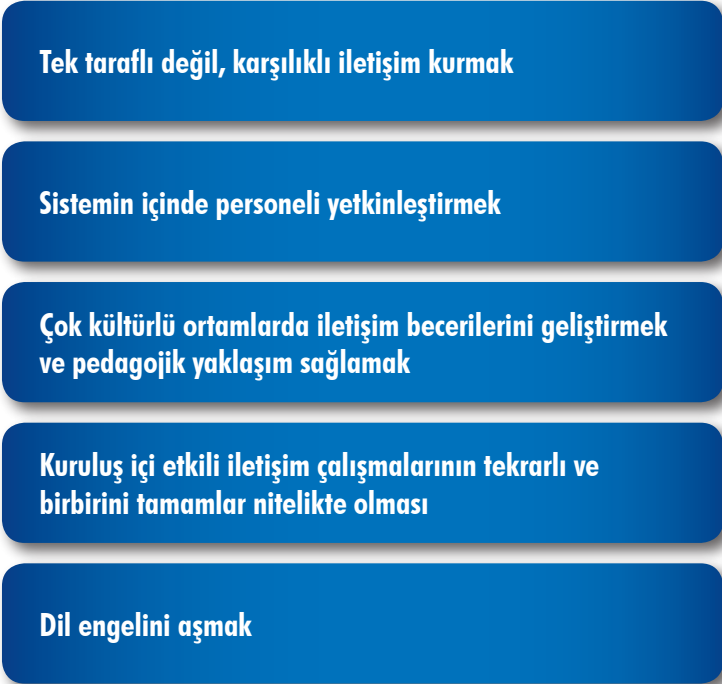
Öte yandan, sahada kamu kuruluşları arasındaki diyalog eksikliği ve işbirliği ağının olmamasının çeşitli örnekleriyle karşılaşılmıştır. Örneğin, Van'daki halk sağlığı yüksek motivasyonla çalışan bir kurum olmasına rağmen, ÇOGEM'de refakatsiz çocukların kaldığını bilmiyordu. Bunu araştırma ekibinden öğrendiğinde ekibin tepkisi "Onlar bizim hedef kitlemiz; nasıl ulaşırız hemen gidip sağlık kontrolü ve gerekiyorsa aşı yapaalım" demek olmuştur. Aynı şekilde Aile ve Sosyal Politikalar

İl Müdürlükleri'ndeki memurlar da halk sağlığına ilişkin bir kurumsal bilgiye sahip değildi. Alan çalışması esnasında bu kuruluşların yetkilileri birbiriyle bağlantılandırılmıştır.

Kurumsal kapasitenin geliştirmesi açısından alanda farklı işler yapan kuruluşların ve bunların personellerinin de birbirlerini tanıması gerekmektedir. Konuyla ilgili kamu kuruluşları arasında da yerel bazda diyalog ve işbirliği ağlarının kurulması hem erişim stratejisi hem kurumsal kapasite açısından ivedilikle yapılması gereken işlerdendir.

7.2. İÇ ERİŞİM STRATEJİLERİ - KURULUŞLARDA ETKİLİ İLETİŞİM GENEL ÖNERİLER

İç erişim stratejisini üç odakta ele alabiliriz.



Şekil 2. Dış erişim stratejileri

A. Tek Taraflı Değil Çift Taraflı İletişim Kurmak

Erişim stratejisinde, iletişim sadece bir kaynaktan çıkan bilginin farklı ortamlarda hedef kitleye ulaştırılması ve hedef kitlenin pasif bir şekilde mesajları alması gibi düşünülmemelidir (O'Sullivan ve diğ., 1996). Hedef kitleyi sadece alıcı ve edilgen durumda **düşünmemek** erişim ve iletişim stratejisinin uzun soluklu olması ve etkililiğinin artması bakımından önemlidir.

Hedef kitlemiz olan çocukları da iletişimin belirleyici taraflarından birisi olarak düşünmeliyiz. Bu anlamda etkili iletişim stratejisinde eylemlere mümkün olduğunca **çocukları da dahil etmek ve hedef kitlelerden dönüt** almak önemlidir.

Kuruluş içindeki iç erişim çalışmasında amaç karşılıklı iletişim yaratarak olumlu ilişkiler kurulmasına zemin hazırlamaktır.

Buradaki **iletişim interaktif** olmalıdır. Hedef kitleyi hem çocuklar hem kuruluş personeli olarak düşünmeliyiz. **İyi iletişim kurmak için onların donanımlarını arttırmak kısa vadeli hedeflerden biridir.**

Kuruluşlardaki personele çok kültürlü ortamlarda çalışma eğitimi verilmelidir, konuyla **ilgili kuruluş personelinin donanımı artırılmalı onlara eğitici eğitim verilmelidir.**

İyi iletişim ile kuruluşlarda çocuklar ve personel arasında olumsuz ilişkilenmeler yerine güvene dayalı ilişkiler hedeflemeliyiz. Bu nokta da iletişimin etkileşimli olması dönüt mekanizmalarının açık olması çok önemlidir. Çocuklar buradaki halleriyle ilgili bir sorun, ihtiyaç ya da taleplerini dile getirebilmeliler. Bu dile getirme şiddet yerine anlayabilecekleri cevaplarla karşılık bulmalıdır.

Kuruluş içi erişim stratejisinin orta ve uzun vadeli sonuçlarından birisi de çocuklarla iyi iletişim kurularak kuruluşların işleyişini iyileştirmektir.

Bunu sağlamakta dil ve iyi iletişimden geçiyor. İletişim çocukların ilişkide oldukları tüm kurum ve bireylerle olan iletişim olarak geniş anlamda kullanıyoruz.

Çocukların süreçlere dair bilgi sahibi olmaması, ilaveten yaşadıkları süreçlerin epeyce belirsiz olması onlarda anksiyeteyi arttırmaktadır. Bu haldeyken dil bariyeri yüzünden iletişim kuramadıkları kuruluş personeli suçlamak gibi mekanizmalar devreye girebiliyor. Bu da negatif kuruluş ortamı demektir. Etkili iletişim kuruluş ortamının negatif olmaması için gereklidir.

B. Sistemin İçinde Personeli Yetkinleştirmek

Sistemin geneline yönelik bilgilendirme

Yeni sistem oluşturulduktan sonra, süreç, işleyişi, ortaklar, görev dağılımı ve yükümlülükler hakkında personel bilgilendirilmesi yapılmalıdır. Kuruluşlarda çalışan personel çocukların süreçleri konusunda

da bilgilendirilmeliler. Bu bilgi, hem çocukların sorularının cevaplanabilmesi ya da en azından durumlarının kendilerine açıklanabilmesi hem de süreçlerin sağlıklı işlemesi açısından önemlidir.

Yerel çalışma grupları

İlgili kuruluşların personeli arasında yerel çalışma grupları oluşturulması, periyodik toplantılarla sistem ve vaka bazında işbirliği ve eşgüdüm sağlanmalıdır.

Personelin çocukları sistem hakkında bilgilendirmesi

Çocukların kurum içinde iyi iletişim kurabilmeleri ve süreçleri hakkında anlayabilecekleri şekilde açıklama alabilmeleri buradaki kalışlarının daha insani olması ve kuruluşlarda da daha az sorun yaşanması açısından önemlidir.

C. Çok Kültürlü Ortamlarda İletişim Becerilerinin Arttırmak ve Pedagojik Yaklaşım Sağlamak

Sistemin ana hedef kitlesine yönelik bilgilendirme

Kuruluş çalışmalarına, çocuk hakları, çocuk ihmali, çocuk istismarı, refakatsiz çocukların psiko-sosyal profili, geldikleri yerlerdeki kültürler gibi konularda eğitim sağlanmalıdır. Böylece personelin karşı karşıya olduğu bu “yabancı ergenleri” tanınması ve daha iyi anlaması sağlanmalıdır. Böyle bir eğitim, *eğitici eğitimi* olarak hazırlanırsa, ilgili personele verildikten sonra kurum içindeki devamlılığı sağlanabilir.

Çok-kültürlü ve pozitif organizasyon kültürü oluşturma

Çok kültürlü ortamlarda çalışma, grup dinamikleri, grup içinde çatışma çözüm stratejileri eğitimleri verilmelidir. Bu eğitimlerin sonunda personel kurumda kalan çocuklara çok kültürlü yaşamı, farklı kültürleri merak etme, öğrenme, bir arada yaşama, birine saygı, birinden öğrenme gibi konularda eğitim ve grup oyunları yapabilecek seviyeye getirilmelidir.

Kuruluş içi iletişimi etkinleştirmek için, çocuklara hak ve yükümlülüklerinin anlatıldığı programlar, farklı dillerde yazılmış renkli broşürler gerekmektedir. Bilgi kadar oyun ve birlikte yapılan etkinlikler pozitif organizasyon kültürü yaratmak ve sürdürmek için de gereklidir. Kuruluş personeli bu tür oyunlar ve etkinlikler hakkında bilgilendirilmelidir.

D. Kuruluş İçi Etkili İletişim Çalışmalarının Tekrarlı ve Birbirini Tamamlar Nitelikte Olması

Tekrar önemli ve gereklidir. Çocukların sirkülasyonuna rağmen ve yaşam pratiklerinin kurumda yerleşebilmesi için bilgiler oyunlu grup çalışmaları ile tekrarlanmalıdır.

Grup çalışmaları bireysel çalışmalarla desteklenmelidir. Daha önceki çalışmalarda da değinildiği gibi farklı travmalar genel olarak göçmen çocuklarda farklı tepkilere yol açmaktadır. Bu noktada yapılan çalışmalar, bireysel bazdaki psiko-sosyal çalışmalarla da desteklenmelidir.

E. Dil Engelini Aşmak

Çevirmen herkese kendi dilinde olmalıdır.

Afganların konuştuıkları Farsça, Türkiye’de Fars Dili Edebiyatı mezunu çevirmenlerin konuştuğu yüksek Farsça’dan oldukça farklıdır. Görüşülen çevirmenler de işlerini yaparken her zaman Afganistan’dan gelenlerin her dediklerini çok iyi anlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Alanda görüşülen dört resmi çevirmenden motivasyonu diğerlerine göre daha yüksek olan bir çevirmen, onlarla konuşarak anlamaya çalıştıkça bir süre sonra diğer lehçelerdeki kelimeleri öğrendiğini ve artık daha iyi iletişim kurabildiğini belirtmiştir. Çevirmenler yerel lehçeleri öğrenmek konusunda motive edilmelidir. Yani sıra menşe ülkelerin kültürünü bilmek de çevirmenliğin iyi işlemesi açısından gereklidir.

Önemli bir diğer nokta da çevirmenlerin hemen hepsinin erkek olmasıdır. Bu noktada sadece kadınların kadınlara erkeklerin erkeklerle daha rahat konuşabileceği gibi bir algı eksik olur. Ancak konuşulan kişinin cinsiyeti bazı konuların anlatılıp anlatılamaması açısından belirleyici olabilir. Bazı olaylar anne transferansı yapılabilecek bir kişiye daha kolay anlatılabilir. Öte yandan kuruluşlara yönlendirilen kız refakatsiz çocuklar için de kadın çevirmenler de olmalıdır.

7.3. ÜRETİLECEK MATERYALLERDE KULLANILABİLECEK YAN TEMALAR

a. Sevilen sanatçılar

Üretilcek, kampanya materyallerinde müzik önemli bir unsur olarak belirtilmiştir. Görüşülen çocukların hepsi severek müzik dinliyordu. Çekilecek kısa filmler açısından çocukların müzik zevkleri de sorulmuştur. Justin Bieber en çok söylenen yabancı isim olmuştur; yansıra Tarkan, İbrahim Tatlıses, Ortadoğu-Asyalı çocukların favorileri olarak karşımıza çıkmıştır.

b. Futbol

Tüm görüşülen erkek çocukların ortak zevki olan futbol erişim stratejisinde de kullanılabilecek bir konsepttir.

Kurum içi iletişim stratejilerinden biri olarak personel ve çocuklar beraber futbol oynayabilirler. Çocukları bilgilendirecek afiş ve broşürlerde futbol teması kullanılabilir.

c. Güçlü birey imajları

Kuruluşlarda kalan çocukların hemen hepsi ve görüşülen tüm çocuklar ergenlik dönemindeydiler. Bu dönemi geçiren çoğu genç gibi güç anlatan imajlardan hoşlanıyor, *'güçlü, yetişkin, başarılı'* olmak istiyorlar. O nedenle zorluklara göğüs geren, güçlü erkek figürleri kahramanlar arasında en sevdikleri. Bu tercih, film, spor, çizgi roman, çizgi film, gibi tüm tercihlerine yansıyor. Erkek çocukların hemen hepsinin *'body building'* yapmaları da bu algının belirleyiciliğine bir örnektir.

'güçlü, yetişkin, başarılı' örnekler iletişim kampanyasında etkili olabilir.

d. Sevilen renkler

Renkler çocukların çoğunluğu için önemli, zevkleri ve anlamları var. Geliştirilecek sanal ortam ve flyer'larda bunlar değerlendirilerek ilgi çekilebilir.

Genelde en çok sevilen renkler, yeşil (başarıyı ifade ettiği düşünülüyor), beyaz, kırmızı.

e. Çok resim / az yazı

Okuma yazma bilen çocuklar arasında bile uzun metinleri okuma alışkanlığının düşük olduğu tespit edilmiştir. Çizgi roman, karikatür gibi resmi bol yazısı görelî daha az materyaller çocuklar tarafından tercih edilmektedir. Yazılı basılı materyallerin etkililiğini arttırmak açısından, resim, çizgi roman, gibi anlatımlar tercih edilebilir.

f. Çizgi film / Animasyon

Bilgilendirme, eğitime amaçlı kısa filmlerde animasyonlar da kullanılabilir. Görüşülen çocukların yarısına yakını çizgi film görünce seyrettiklerini belirtmişlerdir.

8. ERIŞİM VE KURUMSAL KAPASİTE

Daha önce belirtildiği gibi hali hazırda erişim politikası eksiktir ancak uzmanlar, bu duruma rağmen ilgili kuruluşlar olan BMMYK ve SGDD'a başvuruların yüksekliği, başvuru yoğunluğu nedeniyle sistemin zor işlediği de belirtilmişlerdir.

Dolayısıyla herhangi bir erişim stratejisi ile refakatsiz çocukların sığınma başvurularının da sayısının yükselmesi olasılığı göz önünde bulundurulmalıdır. Açıkta ki, erişim stratejisinin sağlıklı yürütmesi kurumsal kapasitenin elverişli hale gelmesiyle yakından ilgilidir. ***Erişim stratejisinin sağlıklı yürütmesi için kurumsal altyapı iki yönlü geliştirilmelidir:***

a. Artacak başvurular karşısında hizmet ve yerleştirme kapasitesini arttırmak ki bu başvuruların daha da artması anlamına gelebilir. Mülteci kotaların artması uluslararası konjonktürde pek olası görünmemektedir. Bu durumda kurumsal kapasitenin daha fazla refakatsiz çocuğu daha uzun süre bakabilecek seviyeye çıkartılması gerekecektir.

b. Refakatsiz çocuklar için göç sürecinde başvuruları neticesinde olabilecek başka alternatifler üretmek. Örneğin, ikincil koruma kapsamına alınmaları, ailelerinin bulunması, aile birleşimi stratejilerinin geliştirilmesi gibi. İlaveeten, geri dönüşte ekonomik destek ve böylece kaynak ülkelerde bölgesel kalkınmaya katkı sunarak göç hareketini dengelemeye yönelik programlar hali hazırdaki mekanizmayı çevreleyen politikalar olarak geliştirilebilir. Bu tür programların geliştirilmesi için dünya örneklerini incelenmesi faydalı olacaktır.

Kurumsal altyapıda temel prensip, hem geliştirilecek seçeneklerin hem de uygulamaların çocuk haklarına uyumlu ve çocukların en yüksek yararını sağlamaya yönelik olmasıdır.

9. ERIŞİMDE ENGELLER

Gelen çocukların bir kısmı çalışmak amacıyla gelmektedir. Mültecilik nedenlerinden ötürü tek başına gelenler ya da yolda ailelerinden ayrı düşenler ise, hali hazırdaki koşullarda yaşamlarını sürdürmek, hayatta kalmak için çalışmak istemektedirler.

Kimi zaman da, bazı görüşmelerde ortaya çıktığı gibi, aileler bir yaşam stratejisi olarak çocukların yolculuğunu finanse ederek, onları göç yolculuğuna gönderebilmektedir. Ancak, unutmamalıyız ki bu durum çocukların mülteciliğin beş nedeninden birini sağlamadığı anlamına gelmiyor! Bu durumda çocuklar da çalışıp bir an önce para kazanma ve mümkünse bu parayı ailelerine yollayarak borçlarını ödeme isteği duymaktalar.

Özetle, çocukların bir kısmında oldukça kuvvetli bir çalışma isteği gözlemlenmiştir. Ancak, sisteme girdikleri anda çalışıp para kazanmaları imkânsızdır. Bu da firarları açıklayan nedenlerden birisi ve erişim stratejisinde göz önünde bulundurulması gereken bir engeldir.

10. MEVZUAT İÇİN ÖNERİLER

1. Sağlık

İkincil mevzuat ve kurumsal kapasite geliştirilirken, sağlık konusundaki yardımlar ve sağlık masraflarının hangi koşullarda finanse edilebileceğinin belirlenmesi gerekmektedir. Yabancı oldukları için çocuklar sağlık turizmine bağlı yönetmeliğe tabii gibi olmaktalar. Muayene olabilseler de ilacın finanse edilme olasılığı şehir çapında ASPB kuruluşu ve il SYDV arasındaki diyaloga ya da SYDV'lerin gücüne göre değişmektedir. İkincil mevzuat çerçevesinde, Sağlık Bakanlığı ilgili yönetmeliğine belki kuruluş bakımına alınan yabancı çocuklara ilişkin bir ekleme yapılabilir. Onun dışında il bazında ASPB kuruluşları ve SYDV arasında birer protokol yapılabilir.

2. Yabancı kimlik numaralarının verilmesi

Hemen her kuruluşta yabancı kimlik numarasının gecikmesi nedeniyle çocukların sağlık hizmetlerinden yararlanılamadığı ve okula yazdırılamadığını, bunu ciddi sorun olduğu dile getirilmiştir. Konuyla ilgili ikincil mevzuata şöyle bir ekleme yapılabilir: "Kuruluşlara yerleştirilen refakatsiz çocukların yaş tespiti gerektiren bir durum yoksa üç hafta içinde, var ise yaş tespitinin ardından çocuk olduğunun anlaşılmasını takip eden 3 hafta içinde ikamet yeri yerleştirildiği kurum olarak kabul edilmek suretiyle, yabancı kimlik numarası verilir".

3. Kuruluşlara dair düzenleme önerileri

Kuruluşlara yerleştirilen çocukların BM mülakatına Ankara'ya gidebilmeleri için yabancılar polisinden izin alınması gerekmektedir. Mevzuat böyle olunca, kuruluş ve emniyet arasında uzun bir bürokrasi söz konusudur. Çocuklar bu yazışmanın aldığı zamanda kimi zaman mülakatlarını kaçırabiliyorlar. Bu yazışma sürecinin kısaltılması gerekmektedir. Belki kuruluşlara BM mülakatı için sınırlı izin verme yetkisi tanınabilir.

4. Kuruluştan çıkartılma prosedürünün düzenlenmesi

5. Spor lisansları yönetmeliğine göçmen çocukların da eklenmesi

Çocukların ağırlıklı çoğunluğu futbol seviyor. Mümkünse seyrediyor ya da oynuyor. Kimilerinin futbolcu olmak gibi bir hayali de var. Profesyonel güreşçi olmak isteyen bir gençle de görüşülmüştür. Çocuklar, hali hazırda düzenlenen lisans alamıyorlar - katılım hakları açısından lisans sistemine ikincil mevzuattaki bir düzenlemeyle katılabilirler.

5. Kayımlık

Çocukların yüksek yararlarının belirlenmesinde, hukuki süreçlerinde danışmanlık verilmesinde ve bürokratik işlemlerin yürütülmesinde yardımcı olacak bir kayıymın atanması, hem dosyaların hızlı sonuçlandırılmasını hem de çocukların Türkiye'de karşılaşılabilecekleri çeşitli durum ve sorunların çözüme ulaştırılmasında faydalı ve etkili olacaktır.

6. Uzmanlaşmış iltica mahkemesinin kurulması

Refakatsiz çocukların yüksek yararının hukuken tescili ve çocukların hukuki temsilinin sağlanması, çocuklarla ilgili yapılacak ulus aşırı işlemlerde çocuk hakları ve Türkiye'nin uluslararası yükümlülüklerinin yerine getirilebilmesi açısından ve ayrıca olası hukuki ihtilafların çözüme kavuşturulabilmesi için uzmanlaşmış bir iltica mahkemesi kurulabilir. Örneğin, Hollanda'da bu tür mahkemeler bulunmaktadır.

11. İHTİYAÇ OLAN YENİ ARAŞTIRMALAR

1. Kırsal alanda göçmen emeğinin konumlanması

Yapılan görüşmelerde Ankara ve Van'daki uzmanlar göçmenlerin kırsal alanda da çalıştıklarını ve özellikle Afganlar'ın çobanlıkla uğraştıkları belirtilmiştir. Ayrıca, araştırmanın yapıldığı dönemde konuyla ilgili haberler yerel medyada da yer almıştır.

Kırsal alanda göçmen emeğinin konumlanması konulu bir alan araştırması bu tür vakaların açıklığa kavuşturulması açısından faydalı olabilir.

ILO ve IOM birlikte böyle bir proje üretebilir böyle bir araştırma yaptırabilirler.

Göç her ne kadar kentlere yönelse de Türkiye'de göçebe olarak tarım ve hayvancılıkta çalışan bir göçmen grubu da vardır. Bu grubun profilini anlamak göçü yönetebilmekte önemli veriler sağlayacaktır.

Konu kayıt dışı çalışma ile yakından ilgili olduğu için hem İçişleri Bakanlığı ve Çalışma Bakanlığı'nın desteği faydalı olacaktır.

2. Gönüllü geri dönüş için ülke örneklerinin araştırılması

Geri gönderme, aile birleşimi, menşe ülkede yüksek yararın sağlanması gibi konularda Avrupa Birliği ülkelerinin özellikle Hollanda ve Norveç gibi ülkelerin sistemleri incelenmelidir.²⁵

Bu ülkeler mülteci olmayan refakatsiz çocukların yüksek yararlarının kendi ülkelerinde sağlanması için insan hakları ve çocuk hakları hukuku çerçevesinde aktif çalışmaktadırlar.

Bu konuda Hollanda ve Norveç kuruluşları ortaklığı ile bir Twinning projesi ve onun altında da bir araştırma yapılabilir. Araştırmada hem Avrupa'nın geri gönderme politikalarının nasıl uygulandığını uzman mülakatları ile çözümleyip ve bunun Türkiye'ye olası etkilerini incelenebilir. Aktif göç yönetimi Türkiye'ye gelen gruplarla nasıl uygulanır, özellikle incenebilir grupların güvenli geri dönüşlerine ilişkin göç politikaları insan haklarını rencide etmeden uygulanabilir mi? Bu Türkiye bağlamında olabilir mi? Bu ve benzeri sorulara cevap aramak amacıyla dış ülkelere çalışma seyahatleri ve

²⁵ Takip eden rapor bölümünde bazı Avrupa ülkelerinden örnek verilmektedir.

mülakatlar çerçevesinde ve buradaki bürokratlarında görüşü alınarak bir dizi mülakat, alternatif modellerin sınıflandırılması ve Türkiye modeli önerilmesi çıktılarına odaklanan bir araştırma çok faydalı olabilir.

Böyle bir araştırma YUKK ve yeni kurumsallaşan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne de olumlu veriler sağlayacaktır.

3. Çocuk işçiliği ve göçmenlik

Çocuk işçiliği şehirden şehre oranı ve sektörü değişse de refakatsiz çocukları da kapsayan bir toplumsal sorun olarak gözlemlenmiştir.

Van özelinde şehirde genel olarak yaygın bir çocuk işçiliği hemen her sokak ve meydana gözlemlenebilir durumda idi. Van'da şehir merkezindeki atölye ve terzilerde çalışanların neredeyse hepsinin çocuk olduğu gözlemlenmiştir. Bu konu bazı mülakatlarda da gündeme gelmiştir; söz konusu çocukların içinde ağırlıklı olarak Afgan çocukların olduğuna ilişkin STK ve üniversite öğrencilerinden bilgiler alınmıştır. Böyle bir piyasanın varlığı göçmen çocuklarda ve daha da özel de refakatsiz çocuklar için de bir çocuk işçiliği alanı oluşturmuştur.

Bu bulguya ilaveten İstanbul'da görüşülen ve herhangi bir kuruluştaki kalmayan 15 göçmen çocuğun hepsi çalışıyordu. Kısaca, değişik illerde refakatsiz çocukların çalıştıklarına dair bulgular elde edilmiştir. Geniş kapsamlı bir çocuk işçiliği araştırması konun aydınlatılması ve çözüm önerileri geliştirilmesi açısından faydalı olacaktır.

4. Suriyeli göçmenler profil ve ihtiyaç analizi araştırması

Suriyeli göçmenlerin mevsimlik işçi olarak çalıştığı iddiaları gazetelerde yer almakla birlikte profillerine dair bilimsel bir bilgi bulunmamaktadır. Dahası yakın geçmişte Türkiye'ye gelen Suriyelilerin 200,000 olan resmi rakamın üç katına yakın olduğu düşünülmektedir. Bu tahminler doğru ise, Türkiye, Bulgaristan'dan gelen soydaş göçü kadar büyük bir göç alımı ile karşı karşıyadır. Bu kadar geniş bir kitlenin profilini ve ihtiyaçlarını anlamak bu göçü etkin yönetebilmek açısından elzemdir.

5. Göç alan şehirlerde göçmen algısı

Bir diğer önemli nokta ise, dış göç alan ya da sığınmacıların yönlendirildikleri şehirlerde yerel halk ve göçmenlerin ilişkisidir. Bu ilişkinin boyutlarının anlaşılması, yerel halkın bakışının ve iki grup arasındaki etkileşimlerin bilinmesi, yerleştirilme ve yönlendirmelerin yapılmasında, bu konuda ve göç yönetiminde önemli veriler sağlayacaktır.

6. Beş yıl sonra göçmen çocuk profil araştırmasının yenilenmesi

Göçmen çocuklar hakkında beş yıl arayla tekrar bir profil araştırması yapılması gereklidir. Söz konusu grup çok hareketli ve değişken olduğu için, zaman içinde grubun farklılaşan özelliklerinin belirlenmesi, mesajların güncellenmesi açısından önemlidir. Neler değişebilir? Örneğin, gelenlerin etnisite, cinsiyet, ağırlıklı yaş grubu, geliş amaçları, hatta Türkiye’de geçici olarak mı yoksa kalıcı olarak mı gelmek istedikleri değişebilir. Mısır ve Suriye’de yaşanan olaylar göz önüne alındığında, yakın gelecekte, genel olarak göçmenlerin ve kaçak göçmenlerin ve tabi ki refakatsiz çocukların da ağırlıklı profilinde anlamlı değişiklikler olabilir.

7. Kuruluş değerlendirme araştırması

Ayrıca kuruluşlarda kalmış olan çocuklarla da yeni sistem geliştirildikten iki yıl sonra bir araştırma yapılarak sistemin işlerliği ve yeni ihtiyaçların doğup doğmadığı tespit edilebilir.

4

REFAKATSİZ ÇOCUKLAR HAKKINDA

ULUSLARARASI MEVZUAT

VE ÖRNEKLER

IV. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR HAKKINDA ULUSLARARASI MEVZUAT VE ÖRNEKLER

Bu çalışmada, genel olarak refakatsiz çocukların ülkeye giriş, kalış, korunma, entegrasyon ve geri gönderilmelerine ilişkin uluslararası mevzuat hükümleri ile spesifik olarak Belçika, Hollanda, İngiltere, Norveç ve Yunanistan'daki mevzuat ve uygulamalar incelenmiştir.

Konuya ilişkin en kapsamlı uluslararası metin 193 ülke tarafından uygulamaya konan 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir²⁶. Refakatsiz çocuk (küçük) Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'ne²⁷ göre "Ebeveyninden veya diğer yakınlarından ayrılmış ve yasal olarak ya da geleneksel olarak kendisine bakmakla sorumlu bir yetişkin himayesinde olmayan çocuk" şeklinde tanımlanmaktadır.

Refakatsiz küçüklerin korunmasına ilişkin en temel prensipler şunlardır:

- Ayrımcılık yapılmaması,
- Çocuğun yüksek yararının gözetilmesi,
- Yaşam boyu gelişim,
- Aile birliği,
- Geri gönderilmeme,
- Çocuğun kapasitesinin uygun yollarla yönlendirilmesi ve geliştirilmesi,
- Katılım ve
- Gizlilik²⁸

Refakatsiz küçüklerin korunma altına alınmasında **"öncelikli"** olarak izlenecek bazı prosedürler şu şekilde tavsiye edilmektedir:²⁹

1. Küçük bir ülkeye gelir gelmez kimlik tespiti yapılmalıdır.
2. Küçüğün kayıt ve belgeleme işlemleri gecikmesizin tamamlanmalıdır. Bu süreçte küçüğün yaşı en sağlıklı yöntem kullanılarak belirlenmelidir.
3. Ebeveyninden veya yasal vasisinden nasıl ayrıldığı belirlenmelidir.
4. Küçüğün olası özel durumlarına (insan ticareti mağduru olabilmesi gibi) dikkat edilmesi gerekmektedir.
5. Aile bireylerinin bulunmasına yönelik hızlı bir izleme-tarama süreci başlatılmalıdır.

²⁶ <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

²⁷ General Comment on the Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside their Country of Origin of 1 September 2005 (Comment No.6)

²⁸ IOM. (2011). Unaccompanied Children on The Move. Geneva: International Organization for Migration, Annex II

²⁹ ICRC, IRC, Save the Children, UNICEF, UNHCR, World Vision, (2004). Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children

Refakatsiz küçüğün korunmasında izlenecek “**özel koruma ihtiyaçları**” ise şu şekilde tavsiye edilmektedir:³⁰

1. Küçüğe mutlaka bir temsilci atanmalıdır. Temsilci öncelikli olarak mümkünse kendi aile bireylerinden birisi, olmadığı takdirde ise çocuğun yüksek yararı gözetilerek aile bireyi olmayan bir başka yetişkin veya bakıcı olmalıdır.
2. Küçük en uygun şekilde ikamet edeceği bir yere yerleştirilmelidir. Bu aşamada küçüğün etnik, dini, kültürel ve dil bakımından durumu dikkate alınmalıdır.
3. Küçük eğitimini devam ettireceği bir kuruma devam etmeli, mümkünse mesleki eğitim alabilmeli ve engelli refakatsizlerin eğitimine özel önem verilmelidir.
4. Refakatsiz küçükler gittikleri ülkenin yerel halkı ile aynı standartlarda sağlık ve bakım imkanlarına kavuşmalıdır.
5. Devlet makamları çeşitli şekillerde istismara konu olabilecek küçüklere yönelik özel tedbirler almalıdır³¹.
6. Çocukların asker olarak kullanılmasının önüne geçilecek tedbirler hayata geçirilmelidir.
7. Gözaltına alınma tedbiri uygulanmamalı, ancak eğer mutlaka olacaksa son çare olmalıdır. Bu durumda da çocuğun insanlık onuruna hanel getirilmemelidir. Kısaca bu muamele bir cezalandırma hüviyeti taşımamalıdır.
8. Küçüğün suç işlemesi durumunda ise çocuk-merkezli bir yaklaşım olmalı, korunmaya muhtaç bireyler olarak muamele görmeli, yardım hizmetlerinden yararlandırılmalıdır.
9. Çocuklar eğer istihdam edilecekse, bu onların eğitimine engel olmayacak ve istismar edilmelerinin önüne geçecek tarzda planlanmalıdır.
10. Son olarak, refakatsiz küçükler ile ilgilenen yetkililerin mutlaka onların hassas durumlarını da gözetecek şekilde uygun eğitimden geçmiş olması gerekmektedir.

Refakatsiz küçüklerle ilgili olarak “**Uzun Vadede**” yapılan öneriler ise şunlardır:³²

1. Küçüğün ülkesine geri gönderilmesi onun yüksek yararına uygun olarak planlanmalıdır.
2. Küçük ülkesine döndüğünde en uygun kabul ve bakım imkanlarına sahip olacağı ve kendisine yasal bir vasi tayin edileceği temin edilmelidir. Dönüş gönüllülük esasına göre olmalıdır.
3. Diğer yandan, çocuk döndüğünde yerel topluma entegre olabilmelidir. Bu entegrasyon yasal ve sosyal olarak garanti edilmelidir.

³⁰ IOM (2011). Annex II S. 53

³¹ Frontex’in hazırladığı, “Unaccompanied Minors in the Migration Process” adlı raporda refakatsiz küçüklerin cinsel, ekonomik ve adli bakımdan istismar edilebildiği ve çocuk ticaretine maruz bırakılabildiği ifade edilmektedir.

³² A.g.e. s. 60

4. Küçüğün yüksek yararına uygunsu onun üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesi de kendi ülkesinde dönüşü mümkün değil ve onun için kesin bir çözüm ise sağlanabilecektir. Bu durumda o ülkede zulüm görmeyeceği, geri gönderilmeyeceği veya haklarının ihlal edilmeyeceği şartlar sağlanmalıdır.
5. Son olarak, küçüğün ebeveyni ya da yakınlarının bulunmasına yönelik tüm çabalar sonuçsuz kalır ise çocuğun evlat edindirilmesi de bir alternatiftir. Evlat edindirmenin daha çok küçüğün kendi ülkesindeki yakınları veya en azından aynı kültürden gelen bir aile tarafından yapılması tercih edilmelidir.

1. AVRUPA BİRLİĞİNDE REFAKATSİZ ÇOCUKLAR

“Refakatsiz küçük” terimi, Avrupa Birliği mevzuatında³³ şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Beraberinde kanunla ya da gelenekle sorumluluk almış bir yetişkin olmaksızın Üye Devletler’in topraklarına gelen veya böyle bir kişinin etkin şekilde bakımından yoksun olan veya üye ülkelerin topraklarına geldikten sonra refakatsiz olarak terk edilen 18 yaşın altındaki üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi.”

Üçüncü Ülke Vatandaşı Refakatsiz Küçükler Hakkındaki AB Konsey İlke Kararı³⁴ refakatsiz küçüklerin kabul, kalış, geri dönüş, sığınma prosedürlerinin nasıl olması gerektiğini düzenlemektedir. Buna göre;

- Öncelikli olarak refakatsiz küçüğün yasal dokümanları olmaksızın sınırlara gelmeleri durumunda kabul edilmemesi ve bununla mücadele edilmesi ve üye ülkelerin işbirliği yapması gerekmektedir. Md. 2(1)
- Refakatsiz küçüklerin sığınma başvurusunda bulunması halinde geri gönderilmesi söz konusu olmayıp her halükarda sınırdan koruma altına alınması sağlanmalıdır ve bu süre zarfında gerekli bakım ve koruma imkânlarından yararlanmalıdır. Md. 2(2-3); Md. 3(1-2)
- Refakatsiz küçüğün ailesinin bulunması için olası imkânlar uluslararası yardım kuruluşları ile işbirliği içinde sağlanmalıdır. Md. 3(3)
- Refakatsiz küçüğün en iyi şekilde korunması ve temsili için yasal bir vasi veya küçüğün bakımını üstlenecek bir kuruluş veya diğer olası imkânlar sunulmalıdır. Yasal vasi atanması durumunda bu kişinin çocuğun yasal, sosyal, tıbbi ve psikolojik ihtiyaçlarını sağladığını teyit etmelidir. Md. 3(4-5)

³³ Council Directive 2001/55/EC Madde 2(f) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0055:EN:NOT>

³⁴ Council Resolution of 26 June 1997 on unaccompanied minors who are nationals of third countries [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997Y0719\(02\):EN:NOT](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997Y0719(02):EN:NOT)

- Herhangi bir şekilde mağdur edilmiş refakatsiz küçüğün tıbbi tedavisi derhal yapılmalıdır. Md. 3(7)
- Refakatsiz küçüğün sığınma işlemleri öncelikli olarak sonuçlandırılmalı, yaş tespiti tıbbi yaş testine uygun olarak yapılmalı, bu süre zarfında akrabası yanında veya koruyucu aile veya küçükler için özel tasarlanmış kabul merkezlerinde veya uygun başka yerlerde konaklaması sağlanmalıdır. 16 yaş üstündeki küçüklerin yetişkinler için hazırlanan sığınmacı kabul merkezlerinde yerleştirilmesi de mümkündür. Başvuru mülakatlarında vasi ya da yasal koruyucu hazır bulunmalı, mülakatlar eğitilmiş kişilerce yapılmalı ve mültecî statüsü alması halinde uzun süreli ikamet düzenlemesi yapılmalıdır. Md.4
- Refakatsiz küçüğün geri gönderilmesi ile ilgili durumlarda geri gönderilecek ülkede koruma mekanizmalarının bulunduğu teyit edilmeli, eğer bu imkânlar yoksa hiçbir şekilde geri gönderilmemelidir. Dönüşler ancak küçüğün aile bireyleri ile yeniden birleştirilmesi, kaynak ülkede veya başka bir ülkede ilgili makamların uygun çözümler sunması, UNHCR veya UNICEF gibi kuruluşlar veya sivil toplum kuruluşların dönüşleri sağlaması şartıyla yapılmalıdır. Md.5

Yukarıdaki hükümlere ilave olarak, sığınma başvurusunda bulunan refakatsiz küçüklerin kabul merkezlerindeki minimum standartlarını içeren Konsey Direktifi'ne³⁵ göre, küçüğün ailesinin bulunması için imkanların seferber edilmesi ve küçüklerle ilgilenecek personelin uygun şekilde eğitim almış olması gerekmektedir. Sığınma konusundaki diğer bir AB düzenlemesi olan Konsey Yönergesi'ne³⁶ göre, akrabası veya aile üyelerinden birisi başka bir üye devlette bulunan refakatsiz küçüğün bu yakınları ile birleştirilmesi gerekmektedir.

Yasadışı olarak AB ülkelerinde kalmakta olan kişilerin geri gönderilmesi hakkındaki Direktif'e³⁷ göre ise refakatsiz küçüklerin kolluk kuvvetleri dışındaki ilgili bir kurumdan yardım almasının sağlanarak, gönderileceği ülkede vasisinin veya uygun bir kabul merkezinin olduğunun teyit edilmesi gerekmektedir. Küçüğün ülkede kalış süresi, okul durumu, diğer aile veya sosyal bağlarının varlığını da dikkate alarak küçüğün ülkeden ayrılması geciktirmelidir. Bu süre zarfında, aile birliğinin sağlanabildiğinin, varsa hastalıklarının tedavi edildiğinin, temel eğitim sistemine ulaşımın sağlandığının ve özel ihtiyaçlarının karşılandığının temin edilmesi gerekmektedir. Aynı Direktif, refakatsiz küçüğün gözetimine alınmasının ancak son çare olması ve olacaksa da en kısa sürede tamamlanmasının gerektiği belirtilmektedir.

³⁵ Council Directive 2003/9/EC of 27 January 2003 laying down minimum standards for the reception of asylum seekers <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0009:EN:NOT>

³⁶ Council Regulation (EC) No 343/2003 of 18 February 2003 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an asylum application lodged in one of the Member States by a third-country national <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003R0343:EN:NOT>

³⁷ Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008L0115:EN:NOT>

Refakatsiz küçüklerin bakımı, ülkesine geri gönderilmesi, aile birleşimi gibi konularda yapılacak harcamalara ilişkin AB fonları³⁸ da bulunmaktadır.

Avrupa Göç Ağı (European Migration Network) Ulusal Temas Noktalarının hazırlamış olduğu, **“Refakatsiz Küçüklerin Kabulü, Geri Gönderilmesi ve Entegrasyonu Düzenlemeleri ve İstatistikleri”** başlıklı çalışma³⁹, 22 Avrupa ülkesinde (Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Letonya, Litvanya, Hollanda, Malta, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç ve İngiltere) refakatsiz küçükler için uygulanan prosedürleri yansıtmaktadır. Rapor, refakatsiz küçükleri AB’ye getiren nedenleri, giriş prosedürlerini, kabul düzenlemelerini, entegrasyon için öngörülen tedbirleri, gözaltına alma ve geri dönüş prosedürlerini incelemekte ve en iyi uygulamaların neler olabileceğini analiz etmektedir.

Refakatsiz küçüklerle ilgili AB deneyimi, çoğunlukla küçüklerin sığınma başvurusu ve sonrasındaki süreçleri içermekte ise de, pek çok başka durumda da küçükler sistemle tanışmaktadır. Bunların bir kısmı, ailelerin birleşmesi ile ilgili uygulamalarda, küçüklerin AB ülkesinde bulunan diaspora ile veya kendi milliyetinden topluluklara ekonomik nedenlere, tedavi olma niyetiyle ya da ailesinden kaçarak, bireysel çabalarıyla veya daha çok kaçakçılarının yardımıyla girmek istemesi şeklinde de görülebilmektedir. Bu durumlarda bir kısım çocukların yol ve diğer masraflarının ailece ödendiği ve yola ailelerinin isteği, rızası veya zorlaması ile çıktıklarına da rastlanmaktadır. Bazı durumlarda da küçüklerin insan ticareti mağduru olduklarının anlaşılması/tespiti ile sürece girdikleri de gözlenmektedir.

Genellikle bu süreçlerde çocuklar gittikleri ülkenin makamları ile ilk kez isteyerek ya da istemeyerek (yakalandıklarında) temasa geçtiklerinde sığınma başvurusu yaptıkları görülmektedir. Sığınma prosedürlerinden habersiz olanların ise bu sürece giremedikleri durumlar da olmaktadır. AB ülkelerindeki sığınma başvuruları ve sonrasında izlenecek prosedürler genellikle birbirine benzemekle birlikte, daha çok üye ülkelerin kendi göç kanunlarındaki düzenlemelerle ilişkili farklılıklar da olabilmektedir. Örneğin, bazı küçükler yaş tespiti ile ilgili kanuni düzenlemelerdeki farklılıklar nedeniyle, yaşı büyük varsayılarak, ülkeye girişleri reddedildiği için geri gönderilebilmektedir.

Üye ülkelerde refakatsiz küçüklerle ilgili olarak rastlanan en yaygın durumlardan biri önemli sayıda küçüğün konakladıkları yerlerden kaybolmalarıdır. Kimi zaman kendi iradesiyle açık tesislerden ayrılanlar görülmektedir. Ancak, bazı küçüklerin bu tesislerden alınarak insan ticareti mağduru olabilecekleri de değerlendirilmektedir.

³⁸ Örneğin; Council Decision of 25 June 2007 establishing the European Fund for the Integration of third-country nationals for the period 2007 to 2013 as part of the General programme Solidarity and Management of Migration Flows <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007D0435:EN:NOT> ; Decision No 575/2007/EC of the European Parliament and of the Council of 23 May 2007 establishing the European Return Fund for the period 2008 to 2013 as part of the General Programme Solidarity and Management of Migration Flows <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007D0575:EN:NOT>

³⁹ European Migration Network (2010). Policies on Reception, Return and Integration arrangements for, and numbers of, Unaccompanied Minors – an EU comparative study <http://emn.sarenet.es/Downloads/prepareShowFiles.do?directoryID=115>.

Üye ülkelerin genelinde yaş tespiti konusunda standart prosedürler bulunmamaktadır. Görüşme, belge incelemesi ve fiziki muayene dışında yaş tespitini kesin gösteren incelemeler yapılmamaktadır. Ancak yaşın küçüklüğü konusunda şüphe bulunması halinde yaşın küçük olduğuna hükmedilmektedir. Ayrıca, 18 yaşını bitiren refakatsiz küçüklerin, bulundukları konaklama tesisinden ayrılması istenmekte, üye ülkelerde herhangi bir koruma altına alınmamakta, çoğunlukla ülkeden ayrılmaya zorlanmaktadır.

Refakatsiz küçüğün ailesinin bulunmasına yönelik üye ülkelerde sınırlı sayıda başarılı çalışmalar bulunmaktadır. Bunlar arasında, bazı vakalarda çocuk ailesiyle -çocuğun yüksek yararı ilkesine uygun şekilde- kendi ülkesinde bir araya getirilmiştir. Ancak çoğu kez aileleri bulmak mümkün olamamıştır.

Üye ülkelerin tamamında kendi entegrasyon düzenlemelerine uygun olarak refakatsiz küçükler sağlık-tıbbi bakım (acil yardım, psikolojik destek ve bakım dahil olmak üzere), eğitim (dil dersleri öncelikli vermek üzere), istihdam (sınırlıdır ve daha çok 16 yaş üzeri çocuklara) gibi konularda destekler verilmektedir.

Refakatsiz küçüklerin gözetimine alınması, bazı üye ülkelerde hiçbir şekilde, bazılarında ise son çare olarak görülmektedir. Gözetim uygulaması, küçüğün sınır dışı edilmesi kararı sonrasındaki süreçte veya herhangi bir suça karışması durumunda gerçekleşmektedir. Gözetim ile ilgili prosedürler ise genellikle ülkelerin yabancılar mevzuatındaki hükümlere göre şekillenmektedir.

Refakatsiz küçüklerin kendi ülkelerine geri dönüşleri küçüklerin yüksek yararına uygun ise ve genellikle IOM ile birlikte yürütülen geri dönüş programları yoluyla gerçekleşmekte ise de sayıları oldukça azdır. Küçükler ülkelerine geri dönme konusunda çoğunlukla isteksiz davranmaktadır. Buna ilaveten kaynak ülke makamları da bu konuda işbirliğine uzak durmaktadırlar.

2. REFAKATSİZ ÇOCUKLAR HAKKINDA ÜLKE UYGULAMALARI: BELÇİKA, İNGİLTERE, NORVEÇ VE YUNANİSTAN ÖRNEKLERİ

Bu bölümde, üç ülkede refakatsiz küçüklerin ülkeye girişleri, kabulleri ve entegrasyonları, gözetimine alınmaları, geri gönderilmeleri gibi konular hakkında mevzuat ve uygulamaları tanıtılmaktadır.

2.1. BELÇİKA⁴⁰

Ülkeye Giriş

Yasal olarak bir refakatsiz küçükün Belçika'ya girmesi için 3 ay veya daha kısa süreli C tipi vizesi olmalıdır. Yanında vasisi olmalı veya bir yakını onu sınırda bekliyor olmalıdır. Küçük, yanında kimse olmaksızın ülkeye gelmiş ve yanında yasal dokümanları da yoksa prensip olarak geri gönderilebilir ise de, refakatsiz küçük mutlaka "Belçika Vasilik Kanunu" uyarınca "Gözlem ve Oryantasyon Merkezi" olarak adlandırılan yerlere 15 gün süreyle kalabilecek şekilde nakledilir. Bu merkezlerde ülkeye girmemiş kabul edilir, kimlik tespiti yapılır, 18 yaşın altında olduğuna dair şüphe varsa Vasilik Kurumu tarafından tıbbi yaş tespiti yapılır. 23 Nisan 2004 tarihli bir genelge uyarınca, herhangi bir polis veya göçmen bürosu yetkilisi bir refakatsiz küçük ile karşılaşır en kısa sürede refakatsiz küçük formu doldurmak ve derhal vasilik Kurumu ile Göç Dairesi'ne durumu bildirmekle yükümlü kılınmıştır.⁴¹

Eğer küçük sığınma talebinde bulunursa uzman görevliler atanır ve öncelikli olarak başvurusu alınır. Sığınma başvurusu yapmayan küçükler için 2005 yılında yayınlanan bir genelgeye göre işlem yapılır. Buna göre, küçükü üç alternatif (aile birleşimi, geri dönüş veya ikamet) sunulur.⁴² İnsan ticareti mağduru olan küçükler için daha önceden uygulanan ikamet hakkı kazanmak için adli makamlarla işbirliği yapma zorunluluğu 2008 yılında yapılan bir düzenleme ile kaldırılmıştır.

Kabul ve Yerleştirme

Vasilik Kurumu refakatsiz bir küçükün varlığından haberdar olduğunda küçükü Gözlem ve Oryantasyon Merkezi'ne alır ve kendisine bir vasi tayin eder. Bu kabul süreci içinde hassas durumu olan küçükler özel ihtiyaçlarına göre (hamilelik durumu, psikolojik rahatsızlıklar gibi) özel kabul merkezlerine nakledilirler. İkinci geçiş aşamasında sığınma başvurusu yapan küçükler ile yapmayanlar birbirinden ayrılır. Bu aşamada çocuğa daha uzun vadede dinlenme, okula gitme, dil öğrenme, psikolojik tedavi gibi imkânlar sunulur. Sığınma başvurusu yapan küçük, *Fedasil* (Sığınmacıların Kabulü İçin Federal

⁴⁰ Bu bilgiler yoğunlukla "European Migration Network (2010). Policies on Reception, Return and Integration Arrangements for, and Numbers of, Unaccompanied Minors – an EU Comparative Study" adlı çalışmadan derlenmiştir.

⁴¹ IOM Brussels. (2009). Guidelines and Internal Procedure on Return and Integration Assistance to Unaccompanied Minors. s.4

⁴² Bazı STK'lar bu alternatiflerin çocuğa dayatıldığını iddia etmektedirler. Yine de küçükün vasisinin Yabancılar İtiraz Konseyi'ne itiraz hakları bulunmaktadır.

Kurum) tarafından federal kabul merkezlerine alınır. Küçük, yaklaşık 4 ay ila 1 yıl arasında bu merkezlerde kalır.

Sığınma başvurusu yapmayan veya başvurusu reddedilen küçük ise Toplulukların⁴³ yetkisinde kalmakta ve Gençlik Yardım Hizmetlerine nakledilirler. Ancak bu merkezler özel olarak refakatsiz değil tüm küçüklerle yöneliktir.

Üçüncü aşamada küçükçe kalıcı bir çözüm öngörecektir şekilde ona uygun alternatifler belirlenir. Federal ve bölgesel makamlar küçük için ev ya da konaklama imkanı sunar. Acil durumlarda küçükler koruyucu aileye veya mağdur sığınma evlerine de alınabilir.

Genel olarak Belçika'daki refakatsiz küçüklerin en uygun konaklama imkanı 40 kişi kapasiteli kabul merkezleri ya da ailelerdir. 12 yaştan küçük olanlar için koruyucu aileler en iyi çözümdür. Bu durumda merkezlerde edindikleri olanaklardan aile yanında da yararlanabilmeleri sağlanmalı ve sıkı bir şekilde denetlenmelidir.

Vasilik

Belçika Vasilik Kanunu, refakatsiz küçüklerle nasıl muamele edileceğini ve Vasilik Kurumu'nun nasıl çalışacağını düzenlemektedir. Buna göre, iki tür vasilik mekanizması vardır. İlk vasilik türü profesyonel vasilik de denen, STK'lar aracılığıyla (Kızıl Haç gibi) yürütülür. Diğer tür ise gönüllülük sistemidir ki, bunda vasi olmak isteyen özel kişiler bu işlevi görmektedir. Gönüllü vasiler devletten küçük başına belirli miktarda yardım almaktadırlar. Bu sistemde görev alan vasilerin devletle ne ölçüde bilgi alışverişi yapacağı, küçükün özel durumlarına uygun şekilde özellikleri olan vasinin atanması konusunda kriterler getirilmesi, düzenli olarak vasilerin eğitimden geçirilmesi, küçükün ülkesine dönüşü konusunda vasi ile devlet arasında iletişim kanalı olup olmaması gibi konular ise vasilik kurumu ile ilgili tartışılan hususlardır.⁴⁴

Kayıplar

Belçika'da refakatsiz küçükler çoğunlukla açık gözlem merkezlerinden gerçekleşmektedir. Örneğin 2008 yılında bu merkezlerden 562 küçük ayrılmıştır. Bu ayrılmalar genellikle ilk günlerde ve vasi atanmadan önce meydana gelmektedir. Bu sorunla mücadele etmek için ilgili kurumlar arasında yapılan bir anlaşma ile küçüklerin daha iyi bir pedagojik yardım alması, parmak izlerinin kayıt altına alınması, vasinin daha kısa sürede atanması ve özellikle AB düzeyinde kayıp refakatsizlerin daha iyi izlenebilmesine yönelik adımlar atılmıştır.

⁴³ Belçika'da Felemenkçe, Fransızca ve Almanca konuşan topluluklar olmak üzere üç ayrı kamusal Topluluk vardır.

⁴⁴ IOM (2013). Children on the Move. Geneva: International Organization for Migration. s. 52

İnsan Ticareti Mağdurları

Mağdur olduğu tespit edilen refakatsiz küçükler mağdurlar için özel tasarlanmış olan 3 ayrı topluluk merkezinden birine nakledilirler. Küçük tacirlerle ilişkisi kesildikten sonra yasal işlemler konusunda yetkililerden yardım alır ve kendisine ikamet tezkeresi düzenlenir.

Yaş tespiti

Belçika'da yaş tespitini yapmaya yetkili kurum Vasilik Kurumu'dur. Öncelikle yaş tespitinde yasal dokümanlardaki bilgiler baz alınır, ancak şüphe halinde üçlü test denen bir sistemle belirlenir. Dış hekimi incelemesi, radyolog incelemesi ve kemik incelemesine dayalı bu sistemin ortalama bir yaş tespiti yaptığı değerlendirilmektedir. Şüphe halinde en düşük yaş tespiti geçerli sayılır.

Ailenin Araştırılması

Refakatsiz küçüğün vasisine, onun hakkında kalıcı çözüm bulmaya yönelik olarak verilen görevlerden birisi de ailesinin araştırılması ve ailenin birleşimidir. Buna yönelik olarak Kılızhaç'ın bir hizmeti⁴⁵ de bulunmaktadır. Belçika Göç Dairesi'nin ilgili birimi MINTEH⁴⁶ ile Dışişleri Bakanlığı'nın imkanları da bu konuda seferber edilebilmektedir. Ancak bu konuda sınırlı sayıda ilerleme gerçekleşmiş olup, ayrıca çocuk mahkemeleri de küçüklerin ülkelerine dönüşlerini zorlaştıran kararlar vermektedir.

Aile Birleşimi

Belçika için refakatsiz küçüklerin aile birleşimi prensip olarak neredeyse imkansızdır. Ancak aileler bu konuda başvuru yapabilmektedir. Bu konudaki istisna mülteci statüsü almış refakatsizlerin ailelerinin yanlarına gelmeleri şeklinde gerçekleşebilmektedir. Ancak bu durumda ebeveyn, diğer çocuklarını da yanında getirmek istemektedir. Bu konuda çok az sayıda örnek vardır. Küçüğün aile ile bağını tespit işlemini Vasilik Kurumu yapmaktadır.

Sağlık Yardımı

Kabul merkezlerinde kalan tüm küçükler, tıbbi yardım imkanına sahiptir. Sağlık sigortası imkanına da sahiptirler. İlk aşamalarda yapılan sağlık kontrollerinin yanında, küçüğe en uygun bakım hizmetleri de (koruyucu aile yanında kalmak gibi) verilebilmektedir. Ancak, sığınma başvurusu yapmış ve ağır travmalar geçirmiş küçükler psikolojik destek sunma konusunda yetersizlikler bulunmaktadır.

⁴⁵ Tracing Service of the Belgian Red Cross

⁴⁶ Minors Bureau of the Entry and Residence Directorate (MINTEH)

Eğitim

Belçika'da tüm çocuklar (refakatsizler de dahil) 6 ve 18 yaşları arasında zorunlu eğitim almak durumundadır. Zorunlu eğitim refakatsizler için Yabancılar Kayıt Sistemi'ne girdiklerinden itibaren 60. günden itibaren başlamaktadır. Eğer çocuk yasadışı olarak bulunuyorsa, onların da eğitim hakkı bulunmaktadır. Bu konuda yetki Topluluk yönetimlerine aittir.

İstihdam

Refakatsiz bir küçüğün çalışabilmesi için en az 15 yaşında olması ve tam zamanlı eğitim alması gerekmektedir. İstihdam için öğrencinin kontratlı çalışma izninin olması, haftada 20 saatten fazla çalışma şartı olmaması ve eğitimiyle ilgili bir konuda çalışması zorunludur.

Gözetimine Alma

Belçika sınırlarında veya içinde çeşitli nedenlerle yakalanan refakatsiz küçükler, yerel polis makamlarına teslim edilirler ve tüm işlemleri burada yürütülür. Burada kimlik tespiti, parmak izi ve fotoğraf tespiti, iris taraması işlemleri yapılmaktadır. Çocukların yasa dışı göçmen olması durumunda tacir ya da kaçakçılarının bulunmasına yönelik belge taraması ve bilgi alma da söz konusu olmaktadır. Bu aşamadan sonra Göç Dairesi ile temas kurulmakta, işlemler Vasilik Kanunu uyarınca yapılmaktadır. Bu durumdaki küçükler Gözlem ve Oryantasyon Merkezleri'ne alınmakta, gerekirse yaş tespiti yapılmaktadır.

Ailece yasa dışı olarak Belçika'da kalmakta iken polis tarafından yakalanan ve sınır dışı işlemleri başlatılan aileler müstakil evlerde veya apartmanlarda barındırılmakta ve hareketleri kısıtlanmamaktadır. Kendilerine atanan bir "geri dönüş koçu" tarafından durumları anlatılmakta, neden işbirliği yapmaları gerektiği izah edilmekte ve dönüşe hazırlanmaktadır. Bu koçlar IOM ile birlikte çalışarak bu kişilerin gönüllü geri dönüşlerinin organize etmeye çalışmaktadır.

Gönüllü Geri Dönüşler

Belçika refakatsiz küçükleri zorunlu olarak sınır dışı etmemekte bunun yerine IOM ile birlikte gönüllü dönüşleri planlamaktadır. Havaalanında tespit edilen yasa dışı durumdaki refakatsizlerin geri gönderilmesi de kanunen mümkün ise de uygulamada bu sayı çok azdır. Halen Belçika'da bulunan refakatsizler hakkında askıya alınmış geri dönüş kararı çıkartılır. Bu durumda vasi küçüğün ülkesine dönüşünü planlamaya çalışır ve devlet bu dönüşler için belirli miktar para desteği yapar. Bazı durumlarda Dublin kuralları uyarınca⁴⁷ gelineen ülkeye dönüşler de söz konusudur. Şartları oluşturduğu

⁴⁷ Dublin Sözleşmesi uyarınca ilk kez bir AB ülkesine gelerek sığınma başvurusunda bulunan bir yabancı, kayıt altına alındıktan sonra o ülkeden ayrılarak başka bir AB ülkesine gider ve yakalanır veya o ülkede yeniden bir iltica başvurusunda bulunursa, bu durumda ilk başvurduğu ülkeye geri gönderilmektedir. Ayrıntılı hükümler için [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:41997A0819\(01\):EN:NOT](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:41997A0819(01):EN:NOT)

halde küçüğün geri dönmeyi reddetmesi durumunda yasal statüsü sona ermektedir. Bu durumda çocuğun kurumdan veya vasisinden ayrılarak kaybolması da söz konusu olmaktadır. Bazı göçmen çocukların yasa dışı olarak yaşamayı sürdürdükleri de rapor edilmektedir.⁴⁸

18 yaşını dolduran refakatsizlerden ikamet izni olmayanlar, ülkelerine geri göndermeye konu olmaktadır. Çoğunlukla geri dönmeyi reddeden küçükler, ikamet ettikleri kurumdan ayrılmak durumunda kaldıkları gibi acil sağlık servisleri dışındaki sağlık hizmetlerinden yararlanamamakta, üniversite eğitime devam edememekte, diğer sosyal yardım fonlarından da mahrum kalmaktadır. Uygulamada, bu çocuklar 18 yaşına girdiği andan itibaren bu tür hizmetlerden doğrudan mahrum bırakılmak yerine, gerekli tebligatlar yapıldıktan sonra 6-12 ay arasında ikamet izni uzatılmakta, bu sırada iş bulması için yardım edilmekte ve kendisine kimlik belgesi verilmektedir. Üç kez ikamet süresi uzatılan kişi artık süresiz ikamet izni alabilmektedir.

2.2. HOLLANDA

Hollanda'ya gelen refakatsiz küçükler genellikle sığınma başvurusunda bulunanlar, ekonomik amaçlı olarak ülkeye yasadışı yollarla girmeye çalışan, insan tacirlerince kandırılarak kaçırılan çocuklardan oluşmaktadır. Çocukların bir kısmının (özellikle Afrikalı küçüklerin) aile bireylerinden fiziksel kötü muamele gördükleri ya da zorla evlendirilmek istendikleri için ailelerinden kaçtıkları da belirtilmektedir. Küçük yaşta çalışmaya zorlanmak, aile bireylerinin işledikleri suçlar nedeniyle cezaya maruz bırakılma, asker olarak zorla çatışma bölgelerine götürülmek istenmeleri gibi nedenler de ayrıca Hollanda'ya refakatsiz gelen çocukların evlerinden ayrılma nedenleri olarak sıralanmaktadır.⁴⁹ Bu ülkeye gelen refakatsiz küçüklerin büyük kısmı Somali, Irak, Afganistan ve Çin'den gelmişlerdir.

Ülkeye Giriş

Hollanda uluslararası havalimanlarına gelen bir refakatsiz küçük sığınma başvurusunda bulunduğu giriş reddedilmekle birlikte, havalimanından ayrılmasına müsaade edilmektedir. Sığınma başvuruları Göç ve Vatandaşlık Kurumu'na bağlı uzman birimlerce gerçekleştirilmektedir. Küçüğe en kısa sürede vasi atanmakta, atanan vasi küçüğün sığınma başvurusuna onun adına imza atmaktadır.⁵⁰

⁴⁸ IOM. (2008). Exchange of Information and Best Practices on First Reception, Protection and Treatment of Unaccompanied Minors: Manual of Best Practices and Recommendations. s.72

⁴⁹ European Migration Network (2010).s. 24

⁵⁰ EMN (2010). s.33

Kabul ve Yerleştirme

Siğınma başvurusu yapan küçük Nidos Kurumu tarafından misafir ailelere teslim edilmekte ve Adalet Bakanlığı'na bağılı Merkezi Siğınmacı Kabul Ajansı'na ait kabul ait evlerde veya kabul merkezlerinde barındırılmaktadır. Küçükler, günlük ihtiyaçlarına uygun hizmetlerin verilmesine yönelik olarak beceri ve özelliklerine göre farklı yerlerde yerleştirilmektedirler. 13 yaş altı çocuklar benzer kültürel geçmiş olan çocuklarla aynı yerlerde misafir ailelerde, 13-15 yaş arası küçükler evlerde, 15-18 yaş arası küçükler ise kabul merkezlerinde kalmaktadırlar. Geçtiğimiz yıllarda kız çocuklarda yaşanan kayıp vakaları nedeniyle (Hintli ve Nijeryalı kız çocuklarında görülmüştür) başlatılan koruma sistemi uyarınca sömürüye maruz kalma riski olan küçükler korumalı kabul merkezlerine nakledilmişlerdir.⁵¹

Vasilik

Hollanda'daki vasilik mevzuatı uyarınca, refakatsiz küçüğe derhal bir vasi atanması gerekmektedir. Nidos Kurumu tarafından bulunan vasiler, küçüğün yasal haklarının takipçisi konumundadırlar. Vasi olmak için üniversite mezunu olmak, vasilik hakkında 10 günlük bir temel eğitimden geçmiş olmak şarttır. Günlük bakım ve görümleri ise misafir aileler veya Merkezi Siğınmacı Kabul Ajansı'na sağlanmaktadır. Vasi, bu kişilerle yakın temasta bulunmakta ve çocukların entegrasyon veya geri dönüş için en uygun alternatifini planlamaktadır.

Kayıplar

Hollanda'da yaşanan kayıp kız ve erkek çocuğu vakalarının artışıyla birlikte, bu olayların insan ticareti şebekeleriyle bağı araştırılmış, ilgili kurumların ortak çalışmaları ile bu sayı azaltılmıştır.⁵²

İnsan Ticareti Mağdurları

İnsan ticareti mağduru olan küçükler hakkında çıkarılan bir yönetmelik, çocuklara ikamet izni verilmesini ve çocukların güvenlik birimlerine destek olarak suçluların bulunmasına yönelik düzenlemeler içermektedir. İnsan ticareti vakasının mahkemece kesinlik kazanması halinde küçüğe daimi ikamet izni de verilebilmektedir. Mağdur ikamet izni olan çocuklar, bu sürenin 3 yılı aşması halinde de daimi ikamet başvurusu yapma hakkına sahiptirler.⁵³

Yaş tespiti

Yaş tespiti, küçüğün yaşını yasal belgeleriyle ispatlayamayacak durumda olması ya da çocuğun yaşına ilişkin bir şüphe olması halinde, küçüğün rızası da alınarak yapılmaktadır. Yaş ölçümü, çocuğun bilek

⁵¹ EMN (2010). s.40

⁵² EMN (2010). s.48

⁵³ EMN (2010). s.39

ve köprücük kemiklerinin ölçülmesiyle ve çocuğun cinsiyetine de dikkate alınarak hesaplanmakta, çocuk isterse bu tespit yinelenenbilmektedir.⁵⁴

Refakatsiz küçük sıfatıyla 3 yıl veya daha fazla süre ikametli olan küçükler 18 yaşına geldiklerinde daimi ikamet izni talebinde bulunabilirler. Ancak bu durum genellikle insani mülahazalarla ve istisnai durumlarda verilen bir hak olarak uygulama alanı bulmaktadır. Sığınma başvurusu reddedilen küçüklerin ise ikamet izinlerinin uzatılmaması esastır. Ancak, yaşı 15'den küçük olan çocukların öncelikle geçici ikamet ve 18 yaş sonrasında da daimi ikamet izni almalarının yolu açık bulunmaktadır.⁵⁵

Ailenin Araştırılması

Küçüklerin ailelerinin bulunmasına yönelik uygulamalarda, göç irtibat görevlileri ile birlikte Hollanda Dışişleri Bakanlığı yetkililerince araştırılmaktadır.⁵⁶

Sağlık Yardımı

Küçükler, diğer sığınmacılara sağlanan temel tıbbi imkanlardan ve daha ileri düzeyde tedaviye muhtaç olanlar (travma sonra stres bozukluğu, depresyon gibi) için gereken hizmetlerden yararlanabilmektedir. Psikolojik bozukluğu olan ve çevresine rahatsızlık veren küçükler, özel kabul merkezlerine nakledilmektedirler. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının da gönüllü sağlık hizmetleri sağlanmaktadır.⁵⁷

Eğitim

İkamet statülerine bakılmaksızın Hollanda'da bulunan küçükler eğitim görmek zorundadırlar. Zorunlu düzenli eğitime başlayan çocuklarda özellikle Hollanda dili eğitimi alması öncelikli değerlendirilmektedir. Eğitim hizmetleri ve bunu formatı, küçükün bulunduğu belediye tarafından sağlanmaktadır.⁵⁸

İstihdam

Hollanda'da küçüklerin istihdam edilebilmeleri ikamet izni statüsüne göre belirlenmektedir. Sığınma başvurusu süreci devam eden küçükler, haftada 24 saat çalışabilirken, ülkesine dönmesinde sakınca görülen küçüklerin daha uzun süre çalışabilmesi mümkündür. Sığınma başvurusu kabul edilen küçüklerin çalışmasının önündeki sınırlamalar kaldırılmaktadır.⁵⁹

⁵⁴ EMN (2010). s.53

⁵⁵ EMN (2010). s.55

⁵⁶ EMN (2010). s.57

⁵⁷ EMN (2010). 60

⁵⁸ EMN (2010). S. 63

⁵⁹ EMN (2010). s.65

Gözültına Alma

Sınır dışı etme amacıyla yapılan gözültılar mümkündür. Ancak çocuğun yararı için uygun imkanlar öncelikli olarak değeriendirilmektedir. Küçükler için zorunlu gözültı daha çok ulusal güvenlik ve kamu düzeni açısından zaruri olması halinde uygulanmaktadır.⁶⁰ Hakkında sınır dışı kararı verilen küşüğün gözültında bekleme süresi ne fazla 14 gündür ve bu süre zarfında avukat desteğı sağlanmaktadır.⁶¹

Ülke içinde yasa dışı olarak kalmaya devam eden küçüklerin gözültına alınması Yabancılar Polisi'nce gerçekleştirilmektedir. Polis, Adalet Bakanlığı'na bağı olan ve üçüncü ülkelere sınır dışı işlemlerini gerçekleştiren Geri Gönderme Servisi'ni bilgilendirmektedir. Her halde Gençlik Sosyal Yardım Ofisi de bilgilendirilmektedir. Küşüğün zorunlu şekilde sınır dışı edilmesi söz konusu ise, bu kararın Yabancılar Mahkeme yargıçlarınınca verilmesi gerekmektedir.⁶²

Gönüllü Geri Dönüşler

Hollanda'da kalması uygun görülmeyen küçükler ülkeden ayrılmaya zorlanmaktadır. Hollanda Hükümeti bu dönüşlerin 18 yaşından önce olması konusunda ısrarcı davranmaktadır. Bu amaçla, Geri Gönderme Servisi, küşüğün geri gönderilmesinde kendi başına hareket edebilecek olgunluğa erişmesi, ülkesinde uygun barınma imkanlarının olması ve uygun şartlarda ülkesine dönüşünün mümkün olup olmamasını baz almaktadır. Genel olarak kız çocukları ile çocuğı olan annelerin dönüşe sıcak bakmadıkları, memleketinde ailesi bulunanların bu konuda daha olumlu görüşlerinin olduğı, şiddet ve fiziksel baskıdan kaçan çocuklarda geri dönüşün arzu edilmediğı görülmektedir. Gönüllü geri dönüş uygulamalarında IOM rol almaktadır. Hollanda'nın, Angola ve Kongo devletlerinde, ülkeden geri dönüşleri düzenleyen ve küçüklerin geri dönüşlerinin kolaylaştırılmasını amaçlayan tesisleri bulunmaktadır.⁶³ Ailesi olmayan ya da ailesinin yanına hemen gitmesi uygun görülmeyen çocuklar bu tesislerde barındırılmaktadırlar. Bu tesislerde kaldığı halde, buralardan ayrılan ve nereye gittiğı bilinmeyen çocuklar da bulunmaktadır.⁶⁴

⁶⁰ EMN (2010). s.69

⁶¹ European Commission. (2011). S. 283

⁶² EMN (2010). s.34

⁶³ European Commission. (2011). S. 45

⁶⁴ EMN (2010). S.74

2.3. İNGİLTERE⁶⁵

Ülkeye Giriş

Refakatsiz küçüklerin İngiltere'ye gelişleri genellikle küçüklerin kendi kararları dışında ve ailelerinin yönlendirmesi ile olmaktadır. Aileler göç sürecini başlatan, yönlendiren konumdadırlar. Ülkeye yasal olmayan yollarla gelen küçüklerin çoğunlukla göç sürecini anlatmadıkları, bunu ise ailelerinin öğretmesi veya yaşadıkları travmatik olaylardan kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Küçükler daha çok öğretilmiş hikâyeler anlatmakta, ekonomik nedenleri içine almayan, sığınma başvurusunu sağlayabilecekleri politik sebepleri daha çok göç nedeni olarak sunmaktadırlar.

İngiltere sınır kapılarına gelen bir refakatsiz küçük sığınma başvurusunda bulunabilmektedir. Uygulamada çoğu başvurular (Yüzde 80) ülkeye giriş sonrasında Birleşik Krallık Sınır Kurumu'na (UKBA) yapılmaktadır. Genellikle küçüklerin kaçakçılar vasıtasıyla ülke içine sokulduktan sonra sığınma süreçlerini başlattıkları değerlendirilmektedir.

Kabul ve Yerleştirme

Refakatsiz küçükler bakım ve konaklama hizmetleri Çocuk Kanunu'nun ilgili hükümlerine göre verilmektedir. Buna göre, küçük mutlaka resmi olarak bakım altına alınmalı, konaklatılmalı ve çocuğun ihtiyaçlarını karşılayacak bir bakım görevlisi sorumlu olarak atanmalıdır. Bu görevli küçük için bir bakım planı hazırlamalıdır. Konaklama hizmeti Çocuk Hizmetleri Kurumu'na sunulmalıdır. Ön taramadan sonra çocuğun koruyucu aileye mi, bir konaklama merkezine mi veya bir eve mi yerleştirileceğine karar verilmektedir. Daha büyük yaştaki refakatsiz küçükler için bağımsız konaklama hizmetleri sunulmakta ancak bu çocuklar mutlaka bir sosyal çalışmacının denetiminde olmalıdır. Uygulamada çoğunlukla 16 yaş altındaki küçükler koruyucu aileye verilmekte, büyükler ise yarı bağımsız konaklamaktadır.

Vasilik

İngiltere'de ebeveyn yetkisi sağlayan bir vasilik sistemi bulunmamaktadır. Refakatsiz küçükler mülteci statüsü kazandıktan sonra da kendisine vasi atanmamaktadır. Bu durum, çocuğun yasal temsilden mahrum kalmasına, ebeveyn yetkisi ile bakım ve görümünün yapılamamasına yol açmaktadır.⁶⁶

Yaş tespiti

İngiltere'de 18 yaş altında olduğu iddiasıyla yapılan sığınma başvurularında önemli bir artış yaşanmaktadır. Yaş tespiti genellikle ilk tarama aşamasında yapılmaktadır. 18 yaş altında olduğunu

⁶⁵ Bu bilgiler genellikle "European Migration Network (2010). Policies on Reception, Return and Integration Arrangements for, and Numbers of, Unaccompanied Minors – an EU Comparative Study" adlı çalışmadan derlenmiştir.

⁶⁶ Delbos, L. (2010). The Reception and Care of Unaccompanied Minors in Eight Countries of The European Union. S. 100

iddia edenlerin görüntüsü ve fiziksel özellikleri itibariyle büyük olduğu değerlendirildiğinde yetişkin olarak işlem görmektedir. Yaş tespiti konusunda Merton yaş değerlendirme sistemi tercih edilmektedir. Buna göre iki deneyimli sosyal çalışmacı çocuğun fiziksel görünümü, sosyal gelişimi, aile yaşamı ve eğitim geçmişine bakarak bir değerlendirme yapmaktadır. Bu değerlendirme Birleşik Krallık Sınır Kurumu tarafından kabul görmektedir.

Kayıplar

Yerel bakım merkezlerinde bulunan çocukların merkezlerden ayrılarak kaybolduğu vakalar görülmektedir. Ulusal STK'lar bu çocukların istismar edilerek insan ticareti mağduru olabileceklerini ifade etmektedirler. Bununla mücadele için Bakım Merkezleri'nden kaçan çocuklara ilişkin bir kılavuz hazırlanmıştır.

Sağlık

Refakatsiz küçüklerden sığınma başvurusu yapanların ihtiyaç duymaları halinde yerel Çocuk Hizmetleri kurumlarınca çeşitli hizmetlerden yararlanmaları sağlanmaktadır. Küçükler, Ulusal Sağlık Hizmeti adıyla bilinen bakım programından ücretsiz yararlanmaktadır. Bu program, eğitilmiş ve deneyimli çevirmenler eşliğinde danışma, tıbbi ve cinsel sağlık hizmeti ve ruhsal sağlık hizmetlerini içermektedir. Ayrıca iki gönüllü kuruluş da savaş mağduru çocuklar ile işkenceye maruz kalmış çocuklar için bakım hizmeti sunmaktadır.

Eğitim

İngiltere'de sığınma başvurusunda bulunan çocuklar 5-16 yaşları arasında diğer çocuklarla aynı haklara sahip şekilde eğitim hizmetlerinden yararlanabilmektedir. 16-18 yaş arası çocuklar ise ileri eğitime ilişkin imkanlardan yararlanabilmektedir. Ancak bu yaş aralığındaki çocukların göçmenlik statüleri yerel sosyal hizmet kurumlarınca değerlendirilmekte ve bu nedenle uzun vadeli programlardan yoksun kalmaktadırlar.

Gözetimine Alma

İngiltere'de yabancıların gözetimine alma işlemleri 1971 tarihli Göç Kanunu ve 2002 tarihli Vatandaşlık, Göç ve İltica Kanunu uyarınca yapılmaktadır. Buna göre refakatsiz küçükler göçmenlikle ilgili istisnai olarak, bir geceden fazla olmamak üzere, bakım ve emniyetiyle ilgili düzenlemeler yapılmak kaydıyla, planlanmış geri dönüş günü içinde, ikamet ve ülkeden çıkış noktası arasında emniyetli seyahatini sağlayacak şekilde yapılmalıdır. Adli olaylarda ise yine istisnai olarak ve kamunun zarar göreceğine ilişkin yüksek bir şüphe varsa küçüğün gözetimine alınması söz konusu olabilecektir.

Gönüllü Geri Dönüşler

Refakatsiz küçüğün daha iyi şartlara sahip olacağı değerlendirildiği takdirde ve uygun ikamet ve bakım şartları sağlandığı durumlarda ülkesine geri gönderilebilmektedir. Ebeveyni tarafından bakım altına alınacaksa bu uygulama daha sık yapılmaktadır. Bununla birlikte, ebeveynler genellikle bu talepleri ve işbirliği tekliflerini geri çevirmektedir. Gönüllü geri dönüşler çoğunlukla var olan iki program yoluyla gerçekleşmektedir. Birincisi, Gönüllü Destekli Dönüş ve yeniden Entegrasyon Programı olup daha çok sığınma başvurusunun herhangi bir aşamasında olan küçüklere uygulanmakta, diğeri ise Düzensiz Göçmenler için Destekli Gönüllü Dönüş Programı olarak bilinen vize süresini geçirmiş ya da kaçakçılar veya tacirler vasıtasıyla ülkeye giriş düzensiz göçmenlerin ülkelerine dönüşlerini organize etmektedir. Her iki program da IOM tarafından yürütülmektedir. Bu programlarda yer almak isteyen refakatsiz küçüklere yeniden entegrasyonlarını sağlamak üzere eğitim yardımı yapılmakta, ayrıca ailesi bulunamayan çocuklar için ise sosyal çalışmacısının raporuna bağlı olarak koruyucu bir aileye de yerleştirebilmektedir.⁶⁷

Refakatsiz küçüklere 18 yaşına girmeden birkaç ay önce bakım desteğinden ayrılma adıyla bir plana dahil olması yönünde bilgilendirilmekte, 18 yaşını geçen kişiye atanan bir kişisel danışman aracılığıyla bir plan belirlenmesi sağlanmaktadır. Bu durumda da genç çeşitli yardımlara ulaşabilmektedir. 21 yaşına kadar süren programdan, eğer genç eğitimini devam ettiriyorsa 24 yaşın üstüne kadar yararlanabilmektedir. Ancak bu şekilde ülkede kalmış, eski refakatsiz göçmenlerin ülkelerine geri gönderilmelerine yönelik sürecin hızlandırılacağına hükümet tarafından deklare edilmesinden sonra bu grupta önemli endişeler yaşanmaktadır.⁶⁸

2.4. NORVEÇ

Ülkeye Giriş

Norveç, tarihsel olarak çok sayıda göç alan bir ülke olmakla beraber, ülkeye gelen refakatsiz küçüklere de önemli bir yekûn tutmaktadır. Bu küçüklerin büyük kısmı ülkeye önce Yunanistan'da sığınma başvurusu yaptıktan sonra o ülkeden ayrılarak gelmektedirler.⁶⁹ 2013 yılının ilk 8 ayında Norveç'e en çok Somali, Eritre ve Afgan uyruklu refakatsiz küçükler tarafından sığınma başvurusu yapılmıştır.⁷⁰

Norveç'te refakatsiz küçüklerin işlemlerini iki kuruluş üstlenmektedir. Yaşı 14 ve küçük olanların

⁶⁷ Delbos, L. (2010). The Reception and Care of Unaccompanied Minors in Eight Countries of THE European Union. S. 42

⁶⁸ Sigona, N. & Hughes, V. (2012). No Way Out, No Way In: Irregular Migrant Children and Families in the UK. Research Report: Oxford University, S. 26

⁶⁹ Frontex (2010). Unaccompanied Minors in the Migration Process, Warsaw, s. 18-19

⁷⁰ <http://www.udi.no/Norwegian-Directorate-of-Immigration/Oversiktsider/statistics/Asylum/Unaccompanied-minors-applications-and-decisions/Applications-from-unaccompanied-minor-asylum-seekers-in-2013/>

işlemleri Çocuk Koruma Kurumu adlı birimce, büyük olanları ise Göç Dairesi'nce yürütülmektedir.⁷¹ Büyük çocukların işlemlerinin bu kurum tarafından yapılması Çocuk Hakları Komitesi'nce eleştirilmektedir.⁷²

Kabul ve Yerleştirme

14 yaş ve altındaki küçükler, Göç Dairesi tarafından Çocuk Koruma Kurumu'na nakledilmekte ve ev tipi çocuk bakım yerlerinde kalmaktadırlar. Nadiren koruyucu ailelere teslim edilen küçükler de bulunmaktadır.⁷³ 15 yaşından büyük çocuklar için dizayn edilmiş ve yetişkinlerden ayrı kaldıkları çocuk konaklama merkezleri bulunmaktadır. Norveç Göç Kanunu'nun 38. Maddesi uyarınca insani nedenlerle refakatsiz küçükler geri dönüşlerinde uygun bakım imkanlarının sunulamayacağını anlaşılmış halde ikamet izni verilmektedir.

Vasilik

Norveç Göç Kanunu'nun⁷⁴ 92. Madde'si uyarınca ülkeye gelen refakatsiz küçüğe acilen ücretsiz adli yardım sunulması ve 98. Madde uyarınca da sığınma başvurusu yaptığında valiliklerde bulunan Kamu Vasilik Ofisi tarafından derhal bir "geçici vasi" atanması gerekmektedir.⁷⁵ Geçici vasinin uygun eğitimden geçirilmiş olması ve Valilik makamınca düzenli olarak denetlenmesi gerekmektedir. Geçici vasi, atanmak için gönüllü olmalı, bu görev uygun donanımlı olmalıdır. Geçici vasinin herhangi bir sabıka kaydının olmadığına ilişkin bir belge almış olması gerekmektedir. Atanan geçici vasi Göç Dairesi'ne bildirilmelidir.

Geçici vasi, sığınma başvurusunda küçüğün yasal haklarını korumalı ve onun yüksek yararına göre görevini yerine getirmelidir. Yetkili makamların küçükle yapacağı görüşmelerde, kimlik tespitinde, ailesinin bulunmasına yönelik çalışmalarda hazır bulunmalı ve küçüğün avukatı ile doğrudan iletişim içinde olmalıdır. Geçici vasi, küçüğün günlük bakımı ve görümünden sorumlu değildir. Küçüğün uyruğu, dili, dini ve kültürel geçmişini de göze alarak küçükle iletişim kurmalıdır.

Geçici vasilerin sorumlu olabileceği çocuk sayısı sınırlandırılmamıştır.⁷⁶ Geçici vasinin görevi, küçük 18 yaşına geldiğinde, kendisine vasilik kanunu uyarınca kalıcı bir "vasi" atandığında, küçük ülkeden ayrıldığında veya küçüğün ebeveyni Norveç'e geldiğinde sona ermektedir.

⁷¹ Kühlmann, L. (2010). Unaccompanied Minors in Germany and Europe, www.migrationeducation.org, s.2

⁷² European Commission (2011). S. 45

⁷³ European Commission (2011). S. 45

⁷⁴ Act of 15 May 2008 on the Entry of Foreign Nationals into the Kingdom of Norway and Their Stay in the Realm (Immigration Act)

⁷⁵ Konu hakkında bilgi için <http://www.udi.no/Norwegian-Directorate-of-Immigration/Central-topics/Protection/Asylum-seekers-and-refugees/Unaccompanied-minor-asylum-seekers/The-role-of-provisional-guardian/>

⁷⁶ European Commission (2011). s.285

Yaş Tespiti

Yaş tespitinde şüphe olması veya tespit edilen yaşa itiraz edilmesi durumunda küçüğün rızası ile yaş incelemesi yapılmaktadır. Diş kemikleri ve iskelet yapısına bakılarak yapılan tıbbi incelemede olası yanlışlar da hesaba katılarak karara varılmaktadır.⁷⁷

Ailenin Araştırılması

Küçüğün ailesinin araştırılması konusunda Norveç makamları Kızılhaç'ın ilgili birimleri ile işbirliği yapmaktadır. Ancak, ailenin bulunmasının çocuğun yüksek yararına olduğu temin edilmelidir. Aile birleşimine yönelik olarak ailenin de Norveç'e getirilmesi tercih edilen bir yöntem değildir.

Eğitim-Sağlık

Bu küçüklerin eğitim, sağlık, sosyal ve boş zaman faaliyetleri için imkanlar sağlanmaktadır. Ancak, 15 yaşın üstündeki çocukların her zaman eğitim imkanından yararlanamadıkları rapor edilmektedir. Ayrıca, küçüklerin kendisi gibi küçük refakatsiz küçük kardeşleri de ülkede bulunuyorsa bunların aynı yerde ikamet etmeleri sağlanmaktadır.⁷⁸

Gözetim Alma

Norveç'te gözetim altında tutulma süresi en fazla 12 hafta olup, refakatsiz çocuklar için ayrı bir azami süre belirtilmediği için bu çocuklar sadece istisnai durumlarda gözetim altına alınabilmektedir.⁷⁹ Sınırlı süre gözetimi olmakla birlikte küçüklerin gerektiğinde eğitim alması sağlanmaktadır.⁸⁰

Gönüllü Geri Dönüşler

Norveç, AB'nin Geri Gönderme Direktifi'ne tabidir.⁸¹ Küçüklerin gönüllü geri dönüşleri Norveç Hükümeti'nin önceliklerindedir. Kabul merkezlerinde geri dönüşle ilgili bir görevlinin istihdam edilmesi zorunlu olup bu kişilere müzakere ve ikna etme yeteneklerini geliştirici kurslar dahi verilmektedir. Geri dönüşü teşvik eden videolar çeşitli dillerde hazırlanarak göçmenlere seyrettirilmektedir. Küçüklerin kendi ana dillerinde konuşmaları ve kültürel faaliyetler yapması, böylelikle ülkesine olan bağının kopmaması ve ülkesinde döndüğünde entegrasyon sorunu yaşamaması amaçlanmaktadır.⁸²

Refakatsiz küçükler ülkeden ayrılış planlarını polis ile müzakere etmekle yükümlüdür. Bu işbirliğini reddeden küçüklerin zorla sınır dışı edilmesi söz konusudur. Genel olarak karar verilen gönüllü geri

⁷⁷ <http://www.udi.no/Norwegian-Directorate-of-Immigration/Central-topics/Protection/Asylum-seekers-and-refugees/Unaccompanied-minor-asylum-seekers/>

⁷⁸ European Commission (2011). s.286

⁷⁹ European Commission (2011). s. 74

⁸⁰ European Commission (2011). s. 76

⁸¹ European Commission (2011). s.45

⁸² European Commission (2011). s. 69

dönüşlerde ortalama süre 21 gündür.⁸³ IOM, Norveç'teki küçüklerin gönüllü geri dönüş programlarına destek vermektedir. Norveç ayrıca İsveç tarafından yürütülen Avrupa Refakatsız Küçüklerin Geri Dönüşü Programına da (ERPUM)⁸⁴ katılmaktadır.

Bununla birlikte, Göç Kanunu'nun 90. Madde'sine göre, refakatsiz bir küçükün zorla ülkesine geri gönderilmesi ancak bir aile bireyi, atanmış bir vasi veya diğer uygun bakım hizmetlerinin varlığı halinde mümkün olabilecektir.⁸⁵ Geri gönderme işleminde çocuğa mutlaka refakat edilmektedir.⁸⁶ Norveç, bir süreliğine Dublin kuralları uyarınca Yunanistan'dan ülkesine gelen kişileri geri göndermeyi, Yunanistan'da yeterli bakım imkânları sunulmadığı eleştirileri nedeniyle durdurmuştur.⁸⁷

2.5. YUNANİSTAN⁸⁸

Ülkeye Giriş

Yunan yabancılar yasası hükümlerine göre, refakatsiz küçüklerin yasal girişi ile ilgili bir özel düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, acil insani yardım gereken durumlarda, yardım kurumlarında kalabilmektedir. Çocuk mahkemelerinin kararı olması halinde bu küçüklerle ikamet izni verilebilmektedir.

Yunan sınır makamlarının incinebilir refakatsiz küçük gruplarına karşı yeterli eğitime sahip olmadığı belirtilmektedir. Çevirmen eksikliği gibi engeller de eklendiğinde refakatsiz küçüklerin ülkeye girişlerinde yetişkinler gibi muamele gördüğü belirtilmektedir.

Kural olarak düzensiz göçmen olarak yakalanan refakatsiz küçüklerle sığınma başvurusu yapabileceklerine ilişkin haklarının polis tarafından bildirilmesi ve küçükün yetkili bir vasi tarafından temsil edilmesi gerekmektedir. Sığınma başvurusunda bulunmayan, sığınma başvurusu reddedilen çocukların herhangi bir hakkı bulunmamaktadır. Bu küçükler gözaltına alınabilmekte ve yetişkinlerle aynı sürece dahil olarak sınır dışı edilebilmektedir.⁸⁹ Sığınma başvurusu alınan küçüklerin sınır dışı edilebilmesini engelleyen ve Kırmızı Kart olarak adlandırılan bir ikamet belgesi düzenlenmektedir. Bu küçükler genellikle bakım merkezlerine nakledilmektedir.

⁸³ European Commission (2011). s. 285

⁸⁴ The European Return Platform for Unaccompanied Minors

⁸⁵ Lemberg-Pedersen, M., Schuster, L., Stern, R., Gibney, M.J. ve Allsop, J. (2013). The Deportation of Unaccompanied Minors from the EU, University of Oxford, Workshop Report, S.10

⁸⁶ EC (2011). S. 288

⁸⁷ Human Rights Watch. (2008). S.98

⁸⁸ Bu bilgiler "European Migration Network. (2010). Policies on Reception, Return and Integration Arrangements for, and Numbers of, Unaccompanied Minors – an EU Comparative Study" eseri ile "Human Rights Watch. (2008). Left to Survive: Systematic Failure to Protect Unaccompanied Migrant Children in Greece," adlı çalışmadan uyarlanmıştır.

⁸⁹ Human Rights Watch. (2008).

14 yaş üstündeki refakatsiz küçüklerin başvuruları kendilerince yapılabilse de, 14 yaş altındaki küçüklerin bu başvurularını yasal vasileri tarafından yerine getirilmelidir. Bu başvuru süreçlerinin refakatsiz küçükler için derhal yapılması kural olsa da, bu başvuruların yapılmasının kimi zaman günlerce sürdüğü de dile getirilmektedir.⁹⁰

Kabul ve Yerleştirme

Yasa dışı yollarla Yunanistan'a gelen refakatsiz küçüklerin barınması için çeşitli merkezler bulunmaktadır. Bu merkezlerin finansmanı ulusla bütçeden veya Avrupa Mülteci Fonu'ndan karşılanmaktadır. İnsan ticareti mağduru küçükler Ulusal Sosyal Dayanışma Merkezi tarafından işletilen sığınma evlerinde barındırılmaktadır.⁹¹ Kurum bu hizmet için bazı STK'larla anlaşmalar imzalamıştır. Bununla birlikte Yunanistan'da refakatsiz küçüklerin ikamet edebilecekleri yerlerin ve bakım imkanlarının yetersiz olduğu iddia edilmektedir.⁹²

Vasilik

Yunan kanunları ve İçişleri Bakanlığı genelgeleri uyarınca refakatsiz küçüğün yasal geçici vasisi, savcılardır. Yunan Medeni Kanunu'na göre, vasilik üst bir kurul tarafından denetlenmektedir. Vasiler, mahkemeler ve denetleme kurulu hakkında bir karar verilmeden önce küçüğü dinlemekle ve onun en üstün yararını gözeterek hüküm vermekle yükümlüdür.

Bununla birlikte, kanun refakatsiz göçmen küçüklerin yasal vasiliğinin şartlarını açıkça ifade etmemiştir. Bu nedenle savcıların rolleri hakkında değişik görüşlere sahip olduğu, sığınma veya gözetilme alınma süreçlerinde çocuğun yüksek yararının gözetilmediği iddia edilmektedir. HRW tarafından yapılan bir çalışmada⁹³ savcıların kaç çocuktan sorumlu olduklarını bilmedikleri ve bunun kayıtlarının tutulmadığı belirtilmektedir. Ayrıca savcılık makamının yasal vasilik durumu, ebeveynin vasilik yetkileri gibi kullanılmadığı için çocuğun yüksek yararının gözetilebilmesi de tam anlamıyla mümkün olamamaktadır.⁹⁴

Çalışma

Refakatsiz küçüklerin Yunanistan'da çalışması AB Müktesebatı'na göre düzenlenmekte olup, yasal vasisinin izniyle çalışabilmesine müsaade edilmektedir. 15-17 yaşları arasındaki çocuklar belli saat sınırlamasını gerektiren iş koruma şartlarına tabi olup, bu küçüğün en azından asgari ücretle ücretlendirilmesi gerekmektedir. Küçüğün ahlak, sağlık ve güvenliğini tehdit eden işlerde

⁹⁰ Human Rights Watch. (2008). s.43

⁹¹ European Migration Network. (2010).

⁹² Human Rights Watch. (2008). Ayrıca bakınız. European Commission. (2011). Comparative Study on Practices in the Field of Return of Minors, s.42

⁹³ Human Rights Watch. (2008).

⁹⁴ Delbos, L. (2010). The Reception and Care of Unaccompanied Minors in Eight Countries of THE European Union. S. 101

çalıştırılmaları da yasaklanmıştır. Ancak, ilgili kuruluşların⁹⁵ hazırladığı raporlara göre, çalışma şartlarının bireyin kendi ayaklarının üzerinde durmasına izin vermediğini, yasal vasisinden izin alamayanların da yasa dışı olarak çalıştıkları iddia edilmektedir.

Eğitim

Refakatsiz sığınma başvurusu yapmış küçüklerin eğitim hakkı olmakla birlikte, pratikte bunu kolaylaştıran veya denetleyen bir sistemin olmadığı iddia edilmektedir.⁹⁶

Yaş Tespiti

2008 tarihli bir kararname ile küçüğün yaşının belirlenmesinde tıbbi inceleme şartı getirilmiştir. Ancak kararname hangi yöntemin kullanılacağını açıkça ifade etmemektedir. Yaşının küçük olduğunu iddia eden kişi inceleme sonucuna kadar çocuk olarak işlem görmek durumundadır.

İnsan Ticareti Mağdurları

3386 sayılı kanunun 47. Madde'si uyarınca insan ticareti mağduru refakatsiz küçükler ilgili makamlarca koruma altına alınmalı, ailesinin bulunması için en hızlı adımlar atılmalı, yasal vasisi tayin edilmeli ve adli yardım sunulmalıdır.

Gözültüne Alma

Refakatsiz düzensiz göçmen küçükler, göçmen gözültü merkezlerinde yaş tespiti, kimlik ve uyruk tespiti ve sığınmacılık başvuruları gibi ilk işlemleri yetişkinlerden ayrı şekilde yapılmaktadır. Ancak, bu işlemlerden sonra ve merkezlerden ayrıldıktan sonra göçmen küçüklerin koruma ve bakım merkezlerine nakledildiklerine ilişkin yeterli bilgi olmadığı iddia edilmektedir.

Yunan kanunlarına göre, geçerli olmayan belgelerle ülkeye giren veya ülkede kalmakta olan refakatsiz küçüklerin gözültüne alınmayacaklarına dair bir hüküm bulunmamaktadır. Gözültü koşulları yetişkin göçmenlerle aynı olup, sınır dışı edilmelerinin önünde de bir engel bulunmamaktadır.⁹⁷

Gönüllü Geri Dönüşler

2005 tarihli 3386 sayılı kanuna⁹⁸ göre, çocuk mahkemelerinin verdiği bir karar olmadığı takdirde, refakatsiz düzensiz göçmen küçüklerin geldikleri ülkeye veya transit geçtikleri ülkeye sınır dışı edilmesi yasaklanmamıştır. 2008 yılına ait verilere göre Yunanistan'dan 1153 refakatsiz küçük

⁹⁵ UNHCR ve HRW

⁹⁶ UNHCR. (2010). Trees Only Move in the Wind. A Study of Unaccompanied Afghan Children in Europe. S.25

⁹⁷ European Commission. (2011). Comparative Study on Practices in the Field of Return of Minors, s.253

⁹⁸ Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Yunan Topraklarına Girişi, Kalışı ve Sosyal Entegrasyonu Hakkındaki Kanun Değişikliği

sınır dışı edilmiştir. Bu küçüklerin sınır dışı edildiklerinde ülkelerinde gerekli bakım hizmetlerine kavuşup kavuşmadığı teyit edilmemekte ve yeniden entegrasyonuna dair herhangi bir girişim yapılmamaktadır. Örneğin, Yunanistan'ın Türkiye ile imzaladığı Geri Kabul Anlaşması'nda da refakatsiz küçüklerle ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır.⁹⁹ Bu durum insan ticareti mağduru küçükler için farklı olup, bu durumlarda IOM tarafından yapılan bir fizibilite çalışması ile ülkelerine dönüşleri sağlanmaktadır.

Sınır dışı kararı verilen küçüklerin kararı veren polis makamlarına 5 gün içinde itiraz hakları bulunmaktadır. Yapılan bir çalışmada¹⁰⁰, elinde Yunanca yazılı sınır dışı kararı bulunan küçüklerin durumun farkında olmadıkları, hatta bu belgeyi yasal kalıba imkan sağlayan bir belge olarak kabul ettikleri belirtilmektedir. Diğer bir deyişle, verilen kararların refakatsiz küçüğe anlayacağı dilde ve şartlarda ifade edilmediği anlaşılmaktadır.

⁹⁹ Human Rights Watch. (2008).

¹⁰⁰ Human Rights Watch. (2008).

5

KAYNAKLAR

EK 1: ARAŞTIRMADA GÖRÜŞÜLEN KURULUŞLAR

EK 2: GÖÇ VE İLTİCA İŞLEMLERİ

KAYNAKLAR

Atasü-Topçuoğlu, R. (2012)

Profiling Migrant Children in Turkey: Social Policy and Social Work Sugestions - A Rapid Assessment Research, IOM : Ankara.

Cengiz, B. (2011)

Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler, İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No: 686 :Ankara.

Delbos, L. (2010)

The Reception and Care of Unaccompanied Minors in Eight Countries of The European Union, Institute for Rights, Equality and Diversity.

European Commission. (2011)

Comparative Study on Practices in the Field of Return of Minors.

İnternet Kaynağı: http://ec.europa.eu/home-affairs/doc_centre/immigration/docs/studies/Return_of_children-final.pdf son erişim: 09/06/2013

European Migration Network (2010)

Policies on Reception, Return and Integration arrangements for, and numbers of, Unaccompanied Minors – an EU comparative study. European Migration Network: Brussels

Frontex (2010)

Unaccompanied Minors in the Migration Process, Warsaw.

Human Rights Watch. (2008)

Left to Survive: Systematic Failure to Protect Unaccompanied Migrant Children in Greece, New York

ICRC, IRC, Save the Children, UNICEF, UNHCR, World Vision, (2004)

Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children.

İnternet Kaynağı: http://www.unicef.org/protection/IAG_UASCs.pdf Son erişim: 09/06/2013

IOM (2008)

Exchange of Information and Best Practices on First Reception, Protection and Treatment of Unaccompanied Minors: Manual of Best Practices and Recommendations. IOM: Geneva

IOM (2009)

Guidelines and Internal Procedure on Return and Integration Assistance to Unaccompanied Minors, IOM: Geneva

IOM (2011)

Unaccompanied Children on The Move. Geneva: International Organization for Migration

İnceoğlu, M. (2011)

Tutum, Algı, İletişim, Siyasal Kitabevi: Ankara

Kühlmann, L. (2010)

Unaccompanied Minors in Germany and Europe,

İnternet Kaynağı: (<http://migrationeducation.de/22.1.html?&rid=169&cHash=0b66267b2694bc006d9b55f1bcd6ed0c>).

Lemberg-Pedersen, M., Schuster, L., Stern, R, Gibney, M.J. & Allsop, J. (2013)

The Deportation of Unaccompanied Minors from the EU, University of Oxford, Workshop Report.

O'Sullivan, T. vd. (1996)

Key Concepts in Communication and Cultural Studies, Routledge: Londra

Sigona, N. & Hughes, V. (2012)

No Way Out, No Way In: Irregular Migrant Children and Families in the UK. Research Report: Oxford University.

Türkoğlu, T. (2010)

İletişim Bilimlerinden Kültürel Çatışmalara Toplumsal İletişim, Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar, Urban Yayıncılık: İstanbul

UNHCR. (2010)

Trees Only Move in the Wind. A Study of Unaccompanied Afghan Children in Europe.

Yentürk, N. ve Aksakoğlu, Y.(2006)

Proje Döngüsü Yönetimi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul

YASAL BELGELER

Council Directive 2001/55/EC Madde 2(f)

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0055:EN:NOT>

Council Resolution of 26 June 1997 on unaccompanied minors who are nationals of third countries

[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997Y0719\(02\):EN:NOT](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997Y0719(02):EN:NOT)

Council Directive 2003/9/EC of 27 January 2003 laying down minimum standards for the reception of asylum seekers

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0009:EN:NOT>

Council Regulation (EC) No 343/2003 of 18 February 2003 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an asylum application lodged in one of the Member States by a third-country national

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003R0343:EN:NOT>

Council Decision of 25 June 2007 establishing the European Fund for the Integration of third-country nationals for the period 2007 to 2013 as part of the General programme Solidarity and Management of Migration Flows

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007D0435:EN:NOT>;

Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008L0115:EN:NOT>

Decision No 575/2007/EC of the European Parliament and of the Council of 23 May 2007 establishing the European Return Fund for the period 2008 to 2013 as part of the General Programme Solidarity and Management of Migration Flows

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007D0575:EN:NOT>

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

<http://www.udi.no/Norwegian-Directorate-of-Immigration/>

http://www.indexmundi.com/afghanistan/demographics_profile.html

EK 1: ARAŞTIRMADA GÖRÜŞÜLEN KURULUŞLAR

İstanbul SGDD (ASAM)

İstanbul Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Şube

İstanbul Helsinki Yurttaşlar Derneği

İstanbul ASPB Bahçelievler Kız Yurdu

İstanbul Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube

İstanbul Emniyet Genel Müdürlüğü Geri Gönderme Merkezi

İstanbul Emniyet Genel Müdürlüğü KOM

İstanbul İnsan Kaynakları Geliştirme Vakfı

İstanbul Sınır Tanımayan Doktorlar

İstanbul, Sosyal Hizmetler İl M.

İstanbul Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Şube

İstanbul ASPB Yel Değirmeni

İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü- Tıbbi Sosyal Hizmet Birimi ve Çalışan Hakları ve Güvenliği Birimi,

İstanbul A.S.P.B. İl Müdürlüğü

İstanbul Halk Eğitim Fatih İlçe Müdürlüğü

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü Hayat Boyu Öğrenme Şubesi

İstanbul Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği

İstanbul Yel Değirmeni

İstanbul, IOM

İstanbul, UNHCR

İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi AKDEM

Caritas

Union of Young Refugees

İstanbul, Deniz Feneri

İstanbul, Göçmen Dayanışma Mutfağı

Nevşehir, Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Şube M.

Nevşehir Sosyal Yardımlaşma Vakfı
Nevşehir ASPB Sosyal Hizmetler İl M.
Nevşehir, Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğü
Nevşehir, Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü
Nevşehir, Emniyet Genel Müdürlüğü Karakol
Nevşehir, ASPB yurt
Nevşehir, A.S.P.B İl Müdürlüğü
Nevşehir Yetiştirme Yurdu
Nevşehir, Refakatsiz Çocuklar
Nevşehir, Başsavcılık
Nevşehir, Milli Eğitim Müdürlüğü
Nevşehir, Müftülük
Nevşehir, İl Halk Sağlığı Müdürlüğü
Nevşehir, KADAV
Nevşehir, ASAM
Van Cumhuriyet Savcılığı
Van ASPB Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
Van BMMYK Ofisi
Van Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürü
Van Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Emniyet Müdürü
Van TEGEV
Van ASPB Çocuk ve Gençlik Merkezi
Van Emniyet Müdürlüğü
Van Türkiye İnsan Hakları Vakfı
Van İçişleri Van Geri Gönderme M.
Van Kimse Yok Mu?
Van Emniyet Genel Müdürlüğü Geri Gönderme M.

Van, Valilik Sağlık ve Doğrudan Yardım Bürosu

Van, Yeşil Kart Bürosu

Van, DAKA

Van, Sağlık Şube Müdürlüğü

Van, Halk Sağlığı Müdürlüğü

Van, Çocuk ve Gençlik Merkezi

Van, Çocuk ve Gençlik Merkezi

Van, İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Van, Belediye

Van-Der

VAKAD

Van, Cumhuriyet Mah. Muhtarı

Ankara Sevgi Evleri

Ankara Sincan Yetiştirme Yurdu

Ankara Sosyal Hizmetler İl M.d.

Ankara Hacettepe Üniversitesi İletişim Bölümü1 Yetkili

Ankara, A.S.P.B. - Bakım Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Ankara, A.S.P.B. - Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı

Ankara, IOM

Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü

Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü KOM Daire Başkanlığı

Ankara Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü- Geri Gönderme M.

Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğü

EK 2: GÖÇ VE İLTİCA İŞLEMLERİ

Göç ve İltica İşlemleri:

Başvuru sahiplerinin iltica talepleri, 1994 İltica/Sığınma Yönetmeliği (Madde 6), 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokol çerçevesinde yürütülmektedir.

Gerek Türkiye'ye iltica eden gerekse başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden yabancılar, eğer Türkiye'ye yasal yollardan gelmişlerse bulundukları valiliğin İl Emniyet Müdürlüğü'ne (Yabancılar-Pasaport ve Yabancılar Şube Müdürlüğü'ne) yazılı bir dilekçe ile yasal olmayan yollardan gelmişlerse giriş yaptıkları yerin valiliklerine başvururlar.¹⁰¹

1994 İltica/Sığınma Yönetmeliği sınır kapılarında iltica/sığınma başvurusu yapılırsa, başvuru, görevlendirilen personel tarafından alınır ve ilgili işlemler Emniyet Müdürlüğü Yabancılar-Pasaport ve Yabancılar Şube Müdürlüğü ile koordineli olarak yürütülür. Makul süre içerisinde başvuruda bulunmayanlar, gecikme nedenlerini açıklamak ve bu konuda yetkili makamlarla işbirliği yapmak zorundadırlar.¹⁰²

Yabancılar, Avrupa Birliği Konseyi Kabul Koşulları Yönergesi'ne uygun olarak, öncelikle, ülkemizdeki hakları ve yükümlülükleri konusunda yazılı ve sözlü bilgilendirme yapılır ve en az 6 ay süre ile ikamet izni, bu izne dayanarak yabancı kimlik numarası ve bir tanıtma kartı (kimlik) verilir. Çevirmen hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalandırılmaktadırlar. Yapılacak yazılı ve sözlü bilgilendirmenin esasları şunlardır:¹⁰³

- Başvuruya dair izlenecek prosedür
- Prosedür sırasında başvuru sahibinin hak ve yükümlülüklerinin neler olduğu
- Yükümlülüklerine uymazlar veya yetkililer ile işbirliğinde bulunmazlar ise ortaya çıkabilecek muhtemel sonuçlar
- Mülteci/sığınmacı statüsü verildikten sonra o statüyle ilgili hak ve yükümlülükler

¹⁰¹ 1994 İltica/Sığınma Yönetmeliği

¹⁰² İltica/Sığınma Yönetmeliği 5.m.

¹⁰³ Cengiz Başak, Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler, Ankara: İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No: 686, 2011, ss. 26-27

İşlemlere başlandıktan sonra;

- Başvuranların kimlikleri tespit edilir.
- Fotoğrafı çekilir.
- Parmak izleri alınır ve incelenir.
- Başvuranların kişisel görüşmeleri yapılır.
- Görüşme raporu hazırlanır.
- Başvuru hakkında görevli personel tarafından yapılan değerlendirmeyi de içerecek şekilde Valilik görüşü ile birlikte İçişleri Bakanlığına gönderilir.
- İçişleri Bakanlığından bir talimat gelinceye kadar, başvuru sahibi belirli bir adrese yerleştirilir.
- Avrupa ülkeleri haricinden gelen başvuru sahipleri BMMYK'ye de kaydolmaları yönünde bilgilendirilir.
- Başvuru sahiplerinden bulaşıcı hastalık riski taşıyanların İl Sağlık Müdürlüğü ile koordineli olarak tetkikleri yaptırılır.

Ancak:

Türkiye’de hiçbir mülteci/sığınmacı veya başvuru sahibi, gözaltına almama – geri göndermeme ilkesi (non-refoulement) gereği, suç işleme dışında, gözaltına alınmaz, tutuklanmaz.

Kimlik Tespiti:

Kimlik Tespiti yapılırken alınacak/yararlanılacak belgeler şunlardır:

- Kimliği tespiti yarayan tüm belgeler: kimlik cüzdanı, evlilik cüzdanı, sürücü belgesi, pasaport, vb.
- Türkiye’ye gelirken kullandığı uçak, otobüs veya tren seyahat bileti ve başvuru esnasında ibraz ettiği delil niteliğindeki her türlü belge: okul diploması, menşe ülkede çalışma yaşamında kullandığı görev kimliği, kredi kartı ekstresi, adına gönderilmiş mektup adresini içeren mektup zarfı vb.
- Ülkesindeki aile bireyleri ve akrabalarının açık kimlikleri, telefon ve adres bilgileri.

Kimlik tespitinde aksine kanıtlar yoksa başvuranın beyanı ve verdiği bilgiler dikkate alınır.

Başvurusundan itibaren 15 gün içerisinde kimlik kartı verilmesi zorunludur.

"Kimlik Tanıtma Belgesi", resmen ikamet tezkeresi düzenlenecek başvuru sahibine ve aile bireylerine ayrı ayrı düzenlenerek bedelsiz olarak verilir.

"Kimlik Tanıtma Belgesi" verildiği il sınırları içerisinde geçerlidir. Başvuranın ikamet ili ve statüsü değişirse eski Kimlik Tanıtma Belgesi alınarak yenisi verilir.

Sağlık, sosyal yardım, eğitim ve çalışma izni gibi hakların kullanımı için kimlik tanıtma belgesi ve ikamet tezkeresi birlikte ibraz edilmelidir.

Başvuranın dilekçesi işleme alındıktan, kimlik tespit ve parmak izi işlemleri tamamlandıktan sonra, sivil giyimli bir personel başvuran ile ön görüşme yapar. Bu görüşmede başvuru sahibi, Türkiye'de kaldığı süre içerisindeki hak ve ödevleri hakkında yazılı olarak bilgilendirilir. Eğer gerekirse, bir çevirmen yardımı ile "İltica/Sığınma Müracaat ve Ön Görüşme Formu" doldurulur. Görüşme tarihi, yani "Kişisel Görüşme Randevu Belgesi" verilir. Kişi şehirdeki adresini Yabancılar Şubesine bildirir ve düzenli olarak gerçekleştirmesi gereken imza yükümlülüğü hakkında bilgilendirilir.